

Александър Беляев

Човекът, който намери
своето лице

Първа част

ДРАМАТА НА МАЙСТЕРЗИНГЕРА

Снежна равнина. Изнемощели кучета теглят шейна. Кучетата подарква каюр, но и той се препъва от умора. На шейната лежи човек, безсилно клюмнал глава. Каюрът пада. Кучетата се спират и като по команда лягат на снега.

До снежната равнина растат кактуси. По тротоара в сянката на зелените кестени върви малко човече, почти джудже, в отлично ушит летен фланелен костюм и с широкопола шапкапанама. То не може да не вижда драмата в снежната пустиня, но равнодушно минава край нея.

Снежната равнина свършва. Пустош. Зад нея – пясъци, палми, оазис. Тук също става някаква драма. Бедуинездач грабва красива девойка в европейски костюм, прехвърля я на седлото и пуска в кариер своя бегач. Девойката вика, простира ръце, брани се. Неколцина европейци се хвърлят към конете си и се спускат след тях.

Малкото човече обгръща с разсеян поглед оазиса, бедуина, гонитбата и крачи по-нататък, комично отмятайки крака напред.

Зад пустинята – крайморска улица. Товари се голям океански параход. Димят четирите ниски, наклонени назад комини. Завива сирена. По подвижните стълби наставка блъсканица. Някого са хванали. Някой се измъква, пада надолу...

Отново пустош. Зад нея скали. Гордо се извишава средновековен замък, обкръжен с валове, ровове, напълнени с вода. На подвижния мост рицар, пристигнал до замъка. Той иска да му отворят вратата. На кулите стоят хора. Изведнъж подвижният мост започва да се вдига. Изплашеният кон се изправя на задните си крака, опитва се да скочи от моста...

Недочакало да види ще успее ли конят, или пък заедно с ездача ще попадне в капан, мъничкото човече отвръща поглед и с тъжен вид си мърмори под носа:

– Всякога и навсякъде едно и също... Тъга!

И то още по-високо подмята крака, крачейки по гладкия тротоар.

Тук пък, по асфалтовия път, тече непрекъснато поток от автомобили – бели, сини, гълъбови, златисти като бръмбари, блестящи лимузини последен модел и старички фордове. Хората, които пътуват в

автомобилите, и тия, които вървят по тротоарите, със същото равнодушие както и малкото човече гледат снежните пустини, оазисите, океанските параходи, средновековните замъци.

Тях много повече ги интересува самото малко човече. Към него се извърщат всички глави: и на пешеходците, и на тия в колите. Забелязали малкото човече, хората многозначително се споглеждат. И на лицата им се появяват усмивки, а в очите такъв голям интерес, какъвто имат само посетителите на зоологическа градина, когато видят необикновено екзотично животно. И заедно с това хората проявяват към малкото човече почтително уважение. Познатите незабелязано се посбутват с лакти и тихо си говорят:

– Гледай! Престо! Антонио Престо!

– Да, колко малко тежи, а колко много струва!

– Казват, капиталът му се равнявал на сто милиона долара.

– Повече от триста.

– Пък е още така млад. Щастливец!

– Защо ли не е с автомобила си? Та той има една от най-хубавите коли в света. По специална поръчка.

– Това е неговата обичайна утринна разходка. Автомобилът се движи след него.

А малкият човек продължава спокойно да върви напред, като се старее с нищо да не се отличава от другите и да не привлича върху себе си внимание. Но това му се удава не по-добре, отколкото на слон, който шестува сред тълпа от зяпачи. Необикновена е неговата фигура, необикновени са жестовете, мимиката му. Всяко негово движение предизвиква усмивка, смях. Целият е живо олицетворение на смешното. Още от дете предизвикваше смях в околните. Той можеше да бъде весел, тъжен, замислен, можеше да се сърди и негодува – резултатът беше един: хората се смееха. Отначало това го дразнеше, но после привикна. Какво да се прави? Такава бе външността му.

Той беше почти джудже, имаше прекомерно дълго туловище, къси крака и дълги ръце, достигащи до коленете му. Неговата голяма глава, широка в горната част и тясна в долната, бе запазила чертите на детския строеж. Особено смешен беше месестият му нос, дълбоко хлътнал в горната си част. Върхчето на носа му се извиваше нагоре като турски чехъл. Този нос притежаваше необикновена подвижност, от което се менеше не само изразът, но и цялата форма на лицето му. Престо беше истински, завършен урод, но в неговата уродливост нямаше нищо отблъскващо. Напротив, тя възбуждаше симпатия. В големите му живи

кестеняви очи светеше доброта и ум. Това беше единствено и изключително по своя род произведение на природата.

Антонио Престо вървеше с невъзмутим вид сред смеещата се тъпка, комично подмятайки напред своите къси крака.

Той свърна наляво в кипарисовата алея, която водеше към голяма градина. В градината, сред евкалиптова горичка, имаше китайска беседка. Престо влезе в нея и се намери в кабината на асансьор. Асансьор всред градината – това можеше да предизвика учудване у всеки непосветен, но Престо беше добре запознат с това странно съоръжение. Като кимна с глава в отговор на поздрав на момчето, обслужващо асансьора, Престо кратко заповяда:

– На дъното!

При това той направи такъв изразителен жест с ръка, сякаш искаше да прободне земята до самата преизподня. Това беше така смешно, че момчето се засмя. Престо го изгледа свирепо. От неговия поглед момчето още по-силно се разсмя.

– Извинете, мистър, но не мога, наистина не мога... – оправдаваше се момчето.

Престо махна с ръка с въздишка.

– Добре, Джон, не се оправдавай. Ти си виновен в това не повече, отколкото аз. Мистър Пит пристигна ли? – попита той момчето.

– Преди двадесет минути.

– Мис Хеда Люкс?

– Не още.

– Е да, разбира се – каза с неудоволствие Престо. И неговият нос неочаквано замърда като малък хобот.

Момчето отново не се сдържа и изпищя от смях. Добре, че в този момент асансьорът спря, иначе Престо би му се разсърдил. Антонио изскочи от кабината, мина широкия коридор и се озова в голяма кръгла стая, осветена от силни лампи. След палещото, независимо от утринния час слънце тук беше прохладно и Престо въздъхна с облекчение. Той бързо прекоси кръглата стая и отвори вратата в съседното помещение. Като че ли „машината на времето“ изведнъж го пренесе от двадесетия век в немското средновековие.

Пред него беше огромна зала, таванът на която завършваше с тесни сводове. Тесни и високи прозорци и вратички, тесни и високи столове. През прозореца падаше светлина и оставяше върху широките каменни плочи на пода ясен рисунък на готическите прозоречни рамки.

Престо влезе в ивицата светлина и се спря. Сред тези високи и

тесни мебели неговата фигура изглеждаше особено малка, недодялана, нелепа. И това не беше случайно: в този контраст се криеше строго обмислена сметка на режисьора.

Старият немски замък беше направен от шперплат, лепило, платно и бои по чертежи, етюди и макети на голям архитект, който с чест би могъл да строи и истински замъци и дворци. Но мистър Пит – „Пит и Ко“, – притежател на киностудиото, плащаше на архитекта много повече, отколкото биха могли да му платят титулувани особи за построяването на истински замъци, и архитектът предпочиташе да строи неистински замъци от платно и шперплат.

В средновековния замък или по-право в ъгъла на залата и зад нейните шперплатови стени тичаха. Работници, бояджии, художници и дърводелци под ръководството на самия архитект довършваха поставянето на декорациите. Необходимата мебел – истинска, а не реквизита – вече беше в „замъка“. Електроинженерът и неговият помощник нагласяваха юпитерите – огромни лампи с по много хиляди свещи всяка една. Главното в кинофилма е светлината. И никак не е чудно, че тя е основната грижа на режисьорите. Мистър Пит и Ко можеха да си позволят такъв разкош: да уредят огромен павилион под земята, за да не пречи яркото калифорнийско слънце на ефектите на изкуственото осветление при павилионните снимки.

Изад декорите поглеждаха статисти и статистки, вече нагласени в средновековни костюми и гримирани. Всичките с любопитство, почтителност и същевременно с неволна усмивка гледаха младия човек, който стоеше в „слънчевия лъч“ по средата на залата. Статистите си шепнеха:

– Самият...

– Антонио Престо.

– Боже, какъв е смешен! Той даже в живота не може да стои спокойно ни една минута.

Да, това бе „самият“ Антонио Престо, неподражаемият комически артист, който бе затъмнил славата на някогашните корифеи на екрана: чаплиновци, китъновци, бенксъвци. Артистическият му псевдоним извънредно точно определяше неговата стремителна същност¹. Престо не оставаше нито секунда спокоен. Движеха се ръцете му, краката му, туловището му, главата му, неговият неподражаем нос.

Трудно беше да се обясни защо всеки негов жест възбужда такъв неудържим смях. Но никой не можеше да се противи на този смях. Дори

---

1. Presto – бързо. Б. пр.

известната красавица леди Трайн не могла да се съдържи да не се засмее, макар, както твърдят всички, които, я познават, тя да не се е смяла никога в живота си, за да не покаже неравните си зъби. По мнението на американските критици смехът на леди Трайн беше най-голямата победа на гениалния американски комик.

Своя природен дар Престо бе удесеторил с твърде своеобразния си маниер на игра. Престо обичаше да играе трагически роли. За него специално се пишеха сценарии по трагедиите на Шекспир, Шилер и дори Софокъл... Тонио, Отело, Манфред, Едип... Това би било профанация, ако Престо не играеше своите трагически роли с подкупваща искреност и дълбоко чувство.

Комизмът на Бъстър Китън се заключаваше в противоречието на неговата „трагическа“, неподвижна маска на лицето с комичността на положенията. Комизмът на Тонио Престо беше в противоречие и с положенията, и с обстановката, и дори с неговите вътрешни преживявания, с неговата невъзможна, нелепа, немислима фигура, с неговите жестове на палячо. Може би никога досега комическото не се е издигало до такива висоти, почти допирайки се до трагичното. Но зрителите не забелязваха това.

Само един човек, крупен европейски писател и оригинален мислител, на въпроса на един американски журналист как му харесва играта на Антонио Престо, отговори: „Престо е страшен в своя безнадежден бунт.“ Но това го бе казал не американец, при това той бе казал фраза, която дори трудно можеше да се разбере. За какъв бунт, за бунт против кого говореше писателят? И за тази фраза скоро се забрави. Само Антонио Престо бе грижливо скътал в паметта си този отзив на чужденеца, който бе успял да надзърне в душата му.

Това беше бунт на озлочестен от природата урод, който се стремеше към пълноценен човешки живот. Трагическа в своята безнадеждност борба.

Но и правото да играе трагедии той бе постигнал не без усилия. В първите години го заставяха да играе само шутовски роли, да се кълчи, да се криви, да получава ритници и да пада за развлечение на зрителите. В неговия дневник можеха да се намерят такива записки:

„12 март

Снощи прочетох нов сценарий. Той ме възмути. Глупашки сценарий, а за мене – глупашка роля.

Днес отидох при нашия директор и му казвам:

– Вашият сценарен департамент не можа ли да измисли по-глупав

сценарий? Кога най-после ще свърши това?

– Когато публиката поумнее и престанат да ѝ се харесват такива филми. Те дават долари и това е всичко – отговори той.

Пак доларите! Всичко за тях.

– Но вие сами развращавате зрителите, разваляте вкуса им с подобна пошлост! – възкликнах аз.

– Ако мислите така, по-добре е да не се снимате за екрана, а да постъпите възпитател в пансион за благородни девици. Нашето предприятие е комерческо, а не педагогическо. Време ви е вече да разберете това – спокойно възрази директорът.

Можеше ли да се продължава разговорът с такъв човек? Излязох си от кабинета му вбесен. В безсилната си ярост тази сутрин аз умишлено преувеличавах в играта, шаржирах самия себе си, върших палячовщини, правех се на луд. На! Заповядайте, щом само това искате! В същото време си мислех: нима режисьорът няма да спре тия мои палячовщини? Но той не ме спря. Той беше доволен! А през почивката при мен се приближи директорът, който, както се оказа, бе следил играта ми, потупа ме по рамото и каза:

– Виждам, че сте размислили. Отдавна трябваше да сторите това. Днес играхте както никога. Филмът ще има колосален успех. Хубави пари ще вземем!

Бях готов да се хвърля и да удуша този човек или да завия като куче.

Но какво мога аз да направя? Къде да бягам? Да зарежа изкуството? Да свърша със себе си?... Когато се върнах в къщи, три часа свирих на цигулка – това ме успокоява – и мислих, търсейки изход, но нищо не можах да измисля. Стена...“

Едва когато той постигна световна известност, кинотъргащите бяха принудени да се съгласят с капризите – странностите – на Престо и с неохота го допуснаха да играе трагически роли. Впрочем те се успокоиха, когато видяха, че Престовите „трагедии“ се превръщат в смешни комедии.

– Хофман, Хофман! Намирате ли, че светлината е дадена под добър ъгъл? – попита Антонио оператора.

Операторът Хофман, флегматичен дебелак в кариран костюм, внимателно погледна визъора на апарата. Светлината падаше върху лицето на Престо така, че носната впадина недостатъчно ярко се очертаваше от сянката.

– Да, светлината пада много отвесно. Спуснете софита и

преместете юпитера малко вляво.

– Ест! – отговори работникът, както отговарят на корабите.

Рязка сянка падна върху „седлото“ на носа на Тонио, от което лице-то му стана още по-смешно. В лъча на тази светлина до прозореца трябваше да стане сцена на трагическо обяснение на неудачния любовник – когото играеше Престо, – бедния майстерзингер, със златокодрата кралска дъщеря. Ролята на принцесата се изпълняваше от звездата на американския екран Хеда Люкс.

Тонио Престо обикновено сам режисираше филмите, в които участвуваше. И този път до пристигането на Хеда Люкс той започна да репетира със статистите някои масови сцени. Една млада, неопитна статистка мина по сцената не така, както трябваше. Престо изпъшка и я помоли да мине още веднаж. Тя пак не сполучи. Престо замахна с ръце като вятърна мелница и закрещя с тънък детски глас:

– Нима е толкова трудно да се ходи по пода? Ей сега ще ви покажа как се прави това.

И като скочи от своя подиум, Престо показа. Показа много нагледно и вярно. Всички разбраха какво се изисква. Но заедно с това всичко беше така смешно, че статистите не се сдържаха и гръмогласно се засмяха. Престо започна да се сърди. А когато се сърдеше, той беше смешен както никога. Смехът на статистите стана хомеричен. Бароните и рицарите се хващаха за корема и едва не падаха на пода, придворните дами се смееха до сълзи и разваляха грима си. Перуката на краля падна. Престо гледаше това стихийно бедствие, предизвикано от неговото необикновено дарование, след това изведнаж тропна с крак, хвана се за главата, побягна и се скри зад кулисите. Като се успокои, той се върна побледнял в „замъка“ и каза:

– Ще давам нарежданията си иззад екрана. Репетицията продължи. Всичките му забележки бяха много уместни и издаваха талант и голям режисьорски опит.

– Мис Хеда Люкс пристигна – съобщи помощникрежисьорът.

Престо предаде кормилото на управление на помощника си и отиде да се гримира.

След двадесет минути той влезе в ателието вече в костюма на майстерзингер. Костюмът и гримът не можеха да скрият неговата уродливост. О, колко смешен беше той! Статистите с труд сдържаха смеха си и отклоняваха погледи встрани.

– Но къде е Люкс? – нетърпеливо запита Тонио. Партньорката бе накарала да я чакат. За всяка друга артистка това не би минало току-

така, но Люкс можеше да си позволи такава волност.

Най-после тя се яви и както всякога нейното появяване произведе голям ефект. Красотата на тази жена беше необикновена. Природата сякаш стотици години наред бе събирала зрънце по зрънце онова, което може да очарова хората, бе спестявала по трохичка, бе отбирала от прабабите, за да събере най-накрая изведнъж в едно цяло блестящ арсенал от красота и женско очарование.

Когато Антонио Престо погледна Хеда Люкс, чехъл-подобният му нос нервно замърда. И всички – като се започне от първите артисти и се свърши с последния дърводелец устремиха погледи към Хеда. Статистиките я гледаха почти с благоговейно обожание.

Носът на Престо все повече мърдаше, сякаш душеше въздуха.

– Светлина! – извика Престо с тънкия си глас, станал от вълнението още по-пронизителен и по-тънък.

Цял океан от светлина се разля по ателието. Изглеждаше, сякаш Хеда Люкс я бе донесла със себе си. Нейният псевдоним² също така хубаво ѝ приличаше, както „Престо“ – на нейния партньор.

Преди снимането Престо реши да прорепетира главния кадър – обяснението на майстерзингера с кралската дъщеря.

Люкс седна във високото кресло до прозореца, постави обувки си във везана със злато пантофка крак на украсената с резба скамейчица и взе в ръце бродерията си. В краката ѝ полегна великолепен дог с вид на тигър. А на почтително разстояние от Люкс застана Престо и под акомпанимента на лютня започна да декламира поемата за любовта на бедния певец към благородната дама. Кралската дъщеря не го поглежда. Тя все по-ниско и по-ниско навежда глава и се усмихва на нещо. Може би в този момент тя мисли за прекрасния рицар, който в последния турнир е победил всички съперници за прослава на нейната красота и е бил удостоен с небесната ѝ усмивка. Но майстерзингерът разбира тази усмивка по своему – ненапразно той е поет.

Той се приближава към нея, той пее все по-страстно и по-страстно, после пада пред нея наколени и започва да ѝ говори за своята любов.

Нечувана дързост! Невероятно оскърбление! Принцесата, без да вдига глава от бродерията, се мръщи. Очите ѝ мятат искри, тя тропа с малкото си краче, обуто в позлатена пантофка, по украсената с резба скамейчица, извиква слугите и им заповяда да изведат дръзкия поет. Влизат слугите, хващат майстерзингера и го откарват в затвора.

---

2. Люкс – светлина. Б. пр.

Майстерзингерът знае, че го очакват изтезания и смърт, но той не съжалява за това, което е направил, и изпраща на своята възлюбена последен поглед, изпълнен с любов и преданост. Той с готовност ще приеме смъртта.

Сцената мина прекрасно. Престо е доволен.

– Можеш да снимаш – казва той на Хофман. Операторът вече стои до апарата. Той бе наблюдавал цялата сцена през визьора. Престо отново застава до креслото на Люкс.

– Снямам – казва Хофман.

Ръчката на апарата се завъртя. Сцената се повтаряше безупречно. Майстерзингерът пее, кралската дъщеря навежда все по-ниско и по-ниско лицето си и се усмихва на нещо. Майстерзингерът се приближава до принцесата, хвърля се на колене и започва в съпровод на музика своята страстна реч. Престо е увлечен. Той не само играе с жестовете и мимиката на своето подвижно лице. Той говори и шепне страстните си признания с такава искреност и сила, че Люкс, забравяйки десетки пъти репетираната последователност на движенията и жестовете, едва-едва приповдига глава и с известно учудване поглежда своя партньор само с тъгълчетата на очите си.

И в този момент става нещо, непредвидено нито в сценария, нито от режисьора.

Престо, късокракият, големоглавият, със своя чехъл-подобен подвижен нос се обяснява в любов! Това се стори на Хеда Люкс толкова абсурдно, нелепо, комично, невъзможно, че тя изведнаж се засмя с неудържим смях.

Това беше смях, който обхваща човека изведнаж, като пристъп на страшна болест, и държи, без да изпуска от ръцете си, като разтърсва тялото в конвулсивно напрежение, обезсилва, предизвиква сълзи в очите. Люкс се смееше така, както не се бе смяла никога през живота си. Тя едва успяваше да си поеме дъх и отново се заливаше в безкраен сребрист смях. Бродерията падна от ръцете ѝ, една от златистите ѝ плитки се спусна до пода. Разтревоженият дог скочи и с недоумение гледаше своята стопанка. Смутеният Престо също се изправи и гледаше Люкс, мрачно смръщил вежди.

Смехът е също така заразителен, както и прозявката. Не мина и минута, когато тътнежите на смеха се носеха вече по цялото ателие. Статисти, дърводелци, монтьори, декоратори, гримьори – всички бяха във властта на смеха.

Престо постоя още няколко секунди като поразен от гръм, после

изведнаж вдигна ръце и с изкривено лице, стиснал юмруци, направи крачка към Люкс. В тази минута той беше по-скоро страшен, отколкото смешен.

Люкс го погледна и смехът ѝ изведнаж секна. Така внезапно замлъкна смехът и в цялото ателие. Оркестърът отдавна бе престанал да свири, защото лъковете на смеещите се музиканти бяха изпадали от ръцете им. И сега в ателието настъпи тягостна тишина.

Тази внезапна тишина сякаш проясни съзнанието на Престо.

Той бавно отпусна ръце, бавно се обърна, влачейки крака, дойде до големия диван и се хвърли по очи.

– Извинете, Престо! – каза изведнъж Люкс, като наруши тишината. – Държах се като малко момиченце и заради моя глупав смях се развали толкова лента.

– Вие напразно се извинявате – отговори ѝ Хофман вместо Престо. – Аз нарочно не спирах снимането и съвсем не смятам лентата за развалена. Според мен този нов вариант на кадъра до прозореца е великолепен. Всъщност смехът, унищожаваният смях, който не оставя никакви надежди, смехът на любимата жена в отговор на страстното признание – нима за влюбения той не е по-ужасен и от най-страшните мъки? Нима този смях не е превърнал за един момент любовта на майстерзингера в изгаряща ненавист? О, аз познавам нашата американска публика, тя ще се смее както никога. Тези облещени очи на майстерзингера, отворената уста... Не ми се сърдете. Престо, но никога досега не сте били така ефектен. И ако не ви виждах есеки ден, то не бих могъл да въртя ръчката на апарата.

Престо се привдигна и седна на дивана.

– Да, вие сте прав, Хофман – каза той бавно и глухо. – Това излезе великолепно. Нашите американци ще се пукнат от смях.

И изведнаж, както никога досега не се бе случвало, сам Тонио Престо се засмя със сух, съскащ смях, като оголи ред дребни и редки зъби. В този смях имаше нещо зловещо и на него никой не се отзова.

УБИЙСТВЕНИЯТ СМЯХ

След това злополучно снимане Престо седна в автомобила и по думите на шофьора „подкара бясно колата“.

Неудовлетвореността, обидата от живота, възмущението от несправедливостта на природата, оскърбеното самолюбие, терзанията от

неудовлетворената любов – всичко, което се бе събирало в неговата душа с години, сякаш се бе пукнало и избухнало със страшна сила. В бясното каране той искаше да намери успокоение, сякаш искаше да избяга от самия себе си.

– Напред! Напред! – викаше Престо и искаше шофьорът да даде пълна скорост. И те летяха по пътищата като престъпници, гонени от полиция. А подир тях наистина тичаха хора. Профучавайки край фермите, те сгазваха гъски и патици, които шестуваха от съседното блато, и озлобените фермери ги гонеха с тояги в ръце, но, разбира се, не можеха да ги стигнат. Два пъти подир колата се спуснаха полицаи с мотоциклети, тъй като колата се движеше с непозволена скорост и не желаше да спре въпреки енергичните настоявания на полицаите. Обаче полицейските мотоциклети не можеха да стигнат колата на Престо. Това беше една от най-хубавите в цялата страна и най-силни коли, направена по специална поръчка на Тонио. Той обичаше бързината във всичко.

В пет часа вечерта Престо, съжалил шофьора, разреши да спрат до една крайпътна кръчмица и да похапнат. Сам Престо не се докосна до нищо и само изпи кана студена вода.

И отново започна същото бясно каране цяла вечер и цяла нощ. Шофьорът, капнал от умора, най-после заяви, че заспива на кормилото и че не отговаря, ако разбие колата заедно със своя пътник.

– Напред! – извика Престо, но после изведнаж стана от мястото си, отстрани шофьора и сам взе кормилото. – Можете да си починете – каза Тонио на шофьора, който се търкулна върху широкото седалище на колата и тутакси заспа.

А мислите на Престо се носеха с такава бързина, с каквата и колата.

– Това трябва да свърши! Това трябва да свърши веднаж завинаги! – шепнеше Престо.

Когато шофьорът се събуди, беше седем часът сутринта; Колата стоеше пред вилата на Хеда Люкс.

– Наспахте ли се? – ласкаво попита Престо шофьора. – Аз ще намина да кажа добро утро на мис Люкс, а вие почакайте тук. После ще си идем в къщи.

Седем часът сутринта е твърде ранен час за визити, но Тонио знаеше, че Хеда Люкс става в шест. Тя водеше извънредно редовен живот по предписания на най-добрите професорихитиенисти, за да запази за възможния най-дълъг срок младостта и красотата си – своя капитал, за който тя получаваше такива големи проценти.

Люкс вече бе взела ваната си, свършила с масажа и сега правеше

лека гимнастика в голяма квадратна стая, осветена отгоре, през тавана. Сред бели мраморни колони имаше огромни огледала, които отразяваха Хеда. Във фланелено утринно трико, в раирани шорти, късо подстригана и гладко вчесана, тя приличаше на очарователно момченце.

– Тонио? Така рано? – каза тя приветливо, като видя в огледалото приближаващия се зад нея Тонио Престо.

И без да престава да се извива, да се навежда и да се изправя, продължи:

– Седнете. Ей сега ще прием кафе.

Тя не попита какво го е довело тук в такъв ранен час, тъй като бе свикнала със странностите на Престо.

Тонио отиде до голямата удобна кушетка, приседна накрая, но тутакси скочи и се заразхожда, като правеше големи кръгове из стаята.

– Престо, престанете да ходите, че ми се завива свят, като ви гледам – каза Люкс.

– Трябва да поговоря с вас – произнесе Престо, без да прекратява своята кръгова разходка. – По работа, по много сериозна работа. Но аз не мога да разговарям, когато вие се клатите насамнатам и прикляквате. Моля ви, седнете на дивана.

Люкс погледна Престо, дотича с няколко скока до дивана и седна с ПОДБИТИ крака, като остави малките си пантофки на мозаичния под. Престо се приближи до нея и каза:

– Ха така!

Очевидно той правеше невероятни усилия, за да запази пълно спокойствие, да държи в подчинение ръцете и краката си, да не мърда чехлоподобния си нос.

– Хеда Люкс! Мис Хеда!... Аз не умея да говоря... Трудно ми е... Аз ви обичам и искам да станете моя жена. Неговият предателски нос започна да се повдига нагоре и да се движи. Хеда сведе очи надолу и като съдържаше надигащата се вълна на смеха, каза колкото се можеше спокойно и по-сериозно:

– Антонио Престо, но аз не ви обичам, вие знаете това. А когато няма взаимна любов, какво може да ни обединява? Комерческата сметка? Тя говори против такъв брак. Помислете сам. Моят капитал и моите доходи се равняват на вашите. Аз нямам нужда от пари, но и не желая да намалявам доходите си. А един брак с вас би понижил моите печалби...

Престо потрепна с глава:

– Как така?

Люкс отговори, като продължаваше упорито да гледа в пода:

– Много просто. Вие знаете, че публиката ме боготвори. Около моето име се е създал своего рода култ. За стотици хиляди и милиони мои зрители аз съм идеал на женска красота и чистота. Но поклонниците са вискателни към своето божество. Тяхното преклонение трябва да бъде оправдано. Тълпата внимателно следи и за най-малките подробности от моя личен живот. Когато съм на екрана, и последният просяк има право да ми се любува и да си въобразява, че е на мястото на героя, който побеждава сърцето ми. И затова именно аз не бива да принадлежа на никого. Тълпата, да речем, все пак би се примирила, ако аз се омъжа за герой, който е получил всеобщо признание като идеал за мъжка красота или мъжки добродетели. Достоеен мъж за богиня може да бъде само бог или в краен случай полубог... Ако тълпата би узнала, че аз съм се омъжила за вас, тя би възнегодувала. Тя би сметнала това за престъпление от моя страна, за издевателство над най-хубавите чувства на моите поклонници. Тълпата би се отвърнала от мене. А тълпата е, която прави успеха.

– И парите...

– И парите, разбира се. И аз не бих се учудила, ако мистър Пит развали договора си с мен. Аз бих се лишила и от пари, и от слава, и от поклонници...

– За съмнителното удоволствие да имате за мъж такъв урод като менедовърши Престо. – Достатъчно, мис Люкс. Аз ви разбрах. Вие сте права. – Престо изведнаж тропна с крак и с тънък детски глас закрещя: – А ако този урод е надарен с горещо, любещо сърце? Ако този урод иска своето място под слънцето и своя дял щастие?...

Това неочаквано избухване накара Хеда неволно да повдигне очи към Престо. Неговият нос се движеше като малко хоботче, кожата на челото му ту се събираше в бръчки, ту се разпъваше до блясък, косата му настръхна, ушите му мърдаха, ръцете му приличаха на бутала на парна машина, работеща с пълна пара.

Хеда Люкс вече не можеше да откъсне погледа си от Престо и започна да се смее, отначало тихо, а после все по-силно и по-силно.

Като че ли се повтаряше вчерашната „сцена до прозореца“ между кралската дъщеря и майстерзингера. Но там всичко беше нарочно – така поне си мислеше Люкс, – а тук страданията и чувствата на майстерзингера бяха съвсем истински. Хеда разбираше цялата неуместност и оскърбителност на своя смях за Тонио, но нищо не можеше да направи със себе си. А Престо като че ли дори се зарадва на този смях.

– Смейте се! Смейте се! – викаше той. – Смейте се така, както

никога досега не сте се смели! Смейте се! Страшният урод Антонио Престо ще ви говори за своята любов.

И той говореше. Той се кривеше по най-невероятен начин. Той пушна в ход целия си многообразен арсенал от кълчения и гримаси.

Люкс се смееше все повече, по-дълбоко и по-силно. Този смях вече приличаше на истеричен припадък. Хеда се гърчеше на дивана в припадък на смях и умолително гледаше Престо. В очите ѝ имаше сълзи. С прекъсван от смеха глас тя с труд изрече:

– Престанете, моля ви се!...

Но Престо беше неумолим и неизтощим. Люкс се задъхваше, обезсилена, почти губеше съзнание. Тя се бе хванала с ръце за конвулсивно повдигащата се от смеха гръд като човек в най-жесток припадък от астма...

– Хората са безпощадни към безобразието, нека и безобразието бъде безпощадно към красотата. Душата ми е почерняла като черен скорпион и е станала по-зла от зъл гърбушко – крещеше Престо.

Хеда Люкс разбра, че той иска да я убие със смях. Очите на Люкс се разшириха от ужас. Ръцете ѝ трепереха, тя губеше съзнание.

Като събра всичката сила на волята си, Хеда посегна към звънеца, който стоеше на масичката до дивана, и позвъня. Влезе прислужницата и видя, че госпожата ѝ се смее със ситен задавящ смях, гледайки към Престо. Прислужницата също го погледна и изведнаж се хвана за хълбоците, като че ли ужасни колики внезапно като огън бяха проболели нейните вътрешности, и като приклепна на пода, засмя се с неудържим смях. Уви, и тя като своята господарка беше във властта на Тонио.

Никой вече не можеше да дойде на помощ на Хеда Люкс...

ТВОЯТ НОС Е ТВОЕТО БОГАТСТВО

Хофман седеше в дълбокото кожено кресло и пушеше с лула, когато в стаята се втурна Престо с възпалени от безсънната нощ очи, с изпърхнало от вятъра лице и възбуден повече от обикновено.

– Чаках ви до три часа след полунощ – каза Хофман.

Хофман нерядко живееше по няколко дни във вилата на Престо, намираща се недалече от киностудиото на мистър Пит и Ко. Известният кинооператор Хофман беше като сянка на Престо. Той следеше всяко движение, всяка нова поза на киноартиста, за да пренесе на лентата най-оригиналните пози и най-сполучливите мимически моменти в играта на

подвижното му лице. Тонио и Хофман бяха големи приятели.

– Къде се бяхте изгубили? – попита Хофман, като изпускаше от устата си кълба дим.

– Току-що бях при Хеда Люкс. Струва ми се, че я убих със смях.

– Това е ваша специалност – каза Хофман, без да придава някакво значение на думите на Престо.

– Да, да... За греховете на бащите аз съм награден с това проклятие.

– Защо пък проклятие, Тонио? Това е прекрасен дар. Смахът е най-ценната валута. Така е било винаги.

– Да, но от какво се предизвиква този смях? Може да се размиват хората с остроумни мисли, с весели разкази. А... Аз размивам със своето безобразие.

– Леонардо да Винчи е казал, че голямото безобразие се среща също така рядко, както и голямата красота. Той с особено внимание е търсил навсякъде хора, отличаващи се с изключителна грозота, и ги е скицирал в своя албум. А вие... вие... всъщност не сте и толкова грозен. Необикновеният комизъм се предизвиква не толкова от вашата външност, колкото от противоречието на величието на чувствата във вашата душа с мизерността на телесната външност и от тези жестове на картонен палячо. Вие чудесно печелите, ползвате се с колосален успех.

– Ето, ето, това е то. Величие на чувствата! Ах, Хофман, в това е цялото мое нещастие. Да, аз съм човек с възвишени чувства, но с тяло на кретен. Аз съм дълбоко нещастен, Хофман. Пари, слава... всичко това е хубаво, докато се стремиш към него. Любов... Аз получавам стотици писма на ден от „поклоннички“ от всички краища на света. Но нима от любов се ръководят тия мои кореспондентки? Привлича ги моето богатство, моята слава. Това са или сантиментални стари моми, или продажни душици, на които им трябва богатство и които жадуват да проявят своето самохвалство в ролята на жена на такъв знаменит човек като мене. А ето Хеда Люкс... Днес аз ѝ направих тринадесетото си предложение. И тя го отхвърли... Но сега стига вече. На дяволската дузина мога да спра. Най-голямото ми нещастие е, че по натура съм трагически актьор, а съм принуден да бъда клоун. Вие знаете, Хофман, че аз влагам в изпълнението на своите трагически роли цялата си душа, а тълпата се смее. Престо се приближи до огледалото и се закани с юмрук на собственото си отражение.

– О, проклета муцуна!

– Вие сте великолепен, Тонио! – възкликна, като се усмихваше,

Хофман. – Този жест е нещо новичко. Позволете ми да изтичам за апарата.

Престо се обърна и погледна Хофман с укор.

– И ти ли, Бруте!... Слушайте, Хофман, чакайте, не ходете никъде. Бъдете поне един път само мой приятел, а не кинооператор... Кажете ми, защо е тази несправедливост? Името и презимето си можеш да промениш, костюма, местожителството може да промениш, а лицето си никога... То като проклетие лежи на тебе.

– Недоглеждане на родителите – отговори Хофман. – Когато ще се раждате следващия път, предварително поискайте от родителите си да ви покажат вашата снимка и ако тя не прилича на херувим, не се раждайте.

– Не се шегувайте, Хофман. За мен това е много сериозно. Ето, от нещастен урод и голтак аз се превърнах в милионер. Но и за всичкото мое богатство не мога да си купя петте милиметра, които не стигат, за да придам благообразие поне на носа си.

– Защо да не можете? Идете в Париж, там ще ви направят операция. Ще ви инжектират парафин под кожата и ще направят от вашия чехъл прекрасна круша „дюшес“. Или още по-добре – сега носовете се преправят по хирургически път. Присаждат им костички, кожа. Казват, в Париж имало много такива работилници. Така е и написано на табелите: „Приемам за поправка носове. Римски и гръцки петдесет на сто по-скъпо“.

Тонио поклати глава.

– Не, това не е така... Аз познавам една девойка. В детството си тя прекарала някаква тежка болест, струва ми се, дифтерит, след който хлътнала горната част на носа ѝ. Не много отдавна ѝ направиха операция. И трябва да ви кажа, че операцията малко ѝ помогна. Носът ѝ си остана почти такъв грозен, какъвто си беше. При това по кожата в горната част личи белезникаво петно.

– Сигурно я е правил лош хирург. Чакайте... че какво по-хубаво? Тия дни четох във вестника, че, струва ми се, в Сакраменто живее лекарят Цорн, който правел истински чудеса. Цорн въздейства на някаква жлеза – мечовидна ли, щитовидна ли, не помня – и също на жлеза в мозъка, от което се изменя не само лицето на човека, но и цялото тяло израства, удължават се крайниците. Впрочем може би всичко това е вестникарска уловка.

– В кой вестник сте прочели това? – възбудено попита Престо.

– Право да си кажа, не помня. В Сакраменто в редакцията на всеки

вестник ще ви кажат адреса му.

– Хофман, аз заминавам! Заминавам незабавно. Себастиан!... Себастиан!...

Влезе старият слуга.

– Себастиан, кажи на шофьора да приготви колата.

– Шофьорът спи, измъчили сте го вчера – измърмори Себастиан.

– Да, наистина, нека спи. Себастиан, повикай такси, нареждай бельо и костюми в куфара. Ще пътувам.

– Не полудявайте, утре имаме снимки – каза с тревога Хофман.

– Да ги отложат. Кажете, че съм се разболял.

– Не губете разсъдъка си, Тонио. Та нали, ако лекарят действително измени външността ви, вие вече не ще бъдете в състояние да завършите ролята на майстерзингера във филма „Любов и смърт“. А вие сте длъжен да направите това по договор.

– По дяволите договора!

– И ще платите неустойка!

– По дяволите неустойката! Кажете, Хофман, мога ли да разчитам на вас като на приятел?

Хофман кимна с глава.

– Тогава ето какво – продължи Престо, като помисли: – Не зная за колко време ще ме задържи лекарят. Ако не стане работата в Сакраменто, ще отида в Париж. За всеки случай предназначавам повече време, отколкото може да потрябва: ще отсъствам четири месеца. Вие отдавна искахте да отидете на Сандвичевите острови. Заминете. Отпочинете си, разведрете се и донесете великолепен репортажен филм. Та без апарат вие не можете да съществувате. Себастиан прекрасно ще опази вилата ми. На него напълно можеш да се довериш. Себастиан! Куфарът готов ли е?

– За последен път ви казвам: размислете – каза развълнуван Хофман. – Та нали носът ви е вашето богатство.

– Ама къде си, Себастиан? Извика ли по телефона такси?

ЧАРОДЕЯТ ЦОРН

Вестниците не бяха излъгали: доктор Цорн съществуваше. В Сакраменто още първият хотелски служител, към когото се обърна Престо, му съобщи неговия адрес.

– Доктор Цорн! Че кой не го познава! Това е истински магьосник! –

отговори лакеят.

Престо още не напълно вярваше – а може би лакеят е подкупен и неговите думи са просто търговска реклама, – но интересът му към Цорн се засили. Тонио закуси и още неотпочинал както трябва от пътя, поиска сметката си. Той трябваше да заплати за цяло денонощие, макар че беше само закусил в хотела.

След няколко минути Престо вече пътуваше с автомобил по плодородната прерия в долината на Сахраменто. Шофьорът уверено караше колата. Ясно бе, че той неведнаж вече бе карал пациенти на доктор Цорн.

От широката аутострада колата свърна вдясно по по-тесен но също така прекрасно асфалтиран път. Капките машинно масло и безбройните колелета го бяха излъскали до метален блясък и той блестеше в лъчите на слънцето като тъмна река. Характерът на местността се измени. Река Сакраменто остана встрани. Появиха се малки хълмове, покрити с горички – очевидно изкуствено посадени в тази почти безлесна местност – от вечно зелен дъб, махагон, захарен бор, кипариси, маслинови дървета. Окрайнините бяха покрити с кактуси, хвойна, млечка, Тук-там се срещаха портокалови плантации. Горещият въздух донасяше миризма на борови игли и полски цветя.

Когато шофьорът спря до една колонка, за да възобнови запаса от бензин и да освежи пресъхналото си гърло с чаша ледена оранжада в малкия крайпътен хотел, Престо излезе от колата. И на него му се пиеше вода. Както навсякъде и тук го познаха. Настана суматоха. Усмиващият се стопанин стоеше на вратата, поздравявайки Тонио като стар познат. От прозорците поглеждаха женски и детски лица с такъв вид, сякаш гледаха екран и очакваха някакъв нов смешен трик на знаменития артист. Тонио се намръщи. Днес по-силно от всеки друг път го дразнеше вниманието на публиката.

Докато Престо и шофьорът пиеха оранжада в прохладата на полу-тъмната стая, слугата от хотела бързо и ловко поставяше колата в ред, като бършеше праха, опитваше гумите...

– Вие вече сте карали пътници при доктор Цорн, нали? – запита Престо шофьора.

– Десетки, ако не стотици пъти – отговори шофьорът. – Но обратно никога не ми се е случвало да ги връщам.

Престо неспокойно замърда с носа си. Това така разсмя шофьора, че той се задави и разля оранжадата на масата.

– Извинете... нещо ме подразни на гърлото – смутено се

заоправдава шофьорът.

Но Престо не чуваше неговите извинения.

„Нима всички пациенти на Цорн умират? – със страх си помисли той. – Не може да бъде. Просто докторът си има свой гараж, пък и пациентите на Цорн са навярно все богати хора, които си имат коли.“

И все пак Престо запита шофьора:

– Какво искате да кажете с това?

– Това, че хората, които отиват при Цорн, не се връщат назад.

Престо се извърна – той чувствуваше, че неговият предателски нос отново ще замърда.

– Как така? – запита Престо с отпаднал глас.

– Така – отговори шофьорът, като се стараеше да не гледа Престо, за да не се размее отново. – Това може да потвърди и съдържателят на хотела, у когото вие бяхте спрели в Сакраменто. От лекаря се връщат други хора, съвсем неприличащи на тези, които отиват при него, макар и да се наричат с предишните си имена и презимена. Вместо скелети заминават си дебелаци, вместо джуджета – хора, по-високи от среден ръст, вместо уроди – красавци. Казват, имало даже случай, когато жена се върнала мустакат мъж. Съдържателят на хотела я познал по голямата бенка на бузата.

– Ах, ето значи каква била работата – с облекчение възкликна Престо.

Значи всичко е наред. Цорн очевидно прави истински чудеса. Престо скоро ще стане съвсем друг човек. За първи път той ясно си представи това и му стана някак страшно. Какво ще стане със стария Престо? Та това е почти смърт и възкресение в ново тяло.

„Нещастно, жалко уродче! Ние преживяхме с тебе нелек живот! – мислено се обърна Престо към самия себе си. – И ти все пак ме въведе в хората, а аз, неблагодарникът, те обричам на унищожение! Дали да се откажа от това намерение?“

Но като си спомни за Люкс, Престо реши незабавно да се втурне към съдбата, която ще му подготви магьосникът Цорн.

Остър завой и пред Престо се откри чудесна градина, оградена с лека и изящна решетка. До широката врата – два легнали мраморни лъва и малка къщичка с дорийски колони. Шофьорът даде сигнал. От къщичката излезе пазачът, бръснат старец в бял костюм. Той кимна на шофьора като на стар познат и колата безпрепятствено мина през вратата. Започваше широка пътечка, посипана със златистожълт пясък. Сред вечно зелените дъбове и кестени се виждаха отлично поддържани лехи от

цветя, фонтани, обковани в бетонни брегове басейни, отразяващи като в огледало мраморни беседки, белотата на които се подчертаваше от тъмната зеленина на кипарисите, неподвижни, сякаш окаменели в горещия въздух. А по-нататък от двете страни на пътя, на поляните, зад жива ограда от кактуси и вечно зелени бодливи храсти, се виждаха изящни къщички и вили. Мярна се езеро, обкръжено с плачещи върби, по което плаваха лебеди. Престо с любопитство гледаше ту на едната, ту на другата страна и неволно започна да го обзема съмнение – дали пък шофьорът не е сгрешил. Това място съвсем не напомняше лечебно заведение. Така изглеждат луксозните курортни селища на американската милиардерска аристокрация.

Но шофьорът уверено караше колата по брега на езерото към дългото едноетажно бяло здание с плосък покрив и широка веранда пред него. Това беше канцеларията на медицинско-комерческото предприятие на доктор Цорн. Той имаше работа само с пациенти, които можеха да платят за лечението си луди пари. Талантливият учен експериментаторендокринолог Цорн бе изпреварил твърде много своите колеги. Той бе успял да открие много тайни на организма и да намери средства за въздействие на процеси, протичащи в тъмните глъбини на тайнствените жлези с вътрешна секреция. Като практичен човек, той не бе публикувал своите открития за благо на цялото страдащо човечество, а ги държеше в най-строга тайна, за да бъде монополист в своята област и да прави от това пари. Само няколко бедняци се бяха възползвали от научните достижения на Цорн. Той искаше веднага да постави работата на широка нога, но тъй като личните му средства не стигаха за това, трябваше да прибегне до заеми. И за да убеди своите кредитори, че влагат капитала си в сигурна работа, наложи му се да направи няколко демонстрации. Цорн намери бедняциуроци и на някои от тях той трябваше да заплати за правото да извърши с тях експерименти. Почти пред очите на капиталистите, към които се бе обърнал за помощ, Цорн извърши няколко чудни превращения – произволно увеличаваше и намаляваше ръста, превръщаше уродите в нормални хора, успешно отстранявайки прекалената слабост или затлъстяване. Последното бе особено поразило бъдещите кредитори. Затлъстяването е едва ли не професионална болест на милионерите: заседналият живот, обилната храна... Да, Цорн беше открил златна жила! И капиталистите изразиха желание да влязат в съдружие с Цорн. Други му предлагаха да организират акционерно дружество, което да приготвява и продава препарати от неговото изобретение. Но Цорн и сам си беше добър търговец. Защо му са съдружници,

защо ще дели с други, когато целия доход от своето предприятие той може да получи сам! И Цорн предпочете кредита с висока лихва пред организирането на акционерно дружество. И не се излъга. За няколко години той погаси дълговете си и сега умножаваше капиталите си.

Още от самото начало той залагаше само на пациенти-милионери. И като уреждаше своята лечебница-санаториум, преследваше две цели: първо, неговите богати пациенти трябваше да намерят тук всичките ония удобства и разкош, на които са привикнали; второ, самата обстановка, благодатният калифорнийски климат заедно с изкуството на градинарите трябваше да способствуват за лечението. На всеки пациент се предоставяше отделна малка къщичка или вила – в зависимост от капиталите – с пълен щат от прислуга и отлични готвачи. Пациентите трябваше колкото се може по-малко да чувствуват лечебния режим. Наистина всеки новопристигнал пациент Цорн подлагаше на щателно изследване, но направил след това предписанията си, той малко ги безпокоеше, като ги извикваше в кабинета си не по-често от един път на три дни. Лечението се състоеше в гълтане на таблетки – за това следеше специално прикрепена към всеки пациент сестра – и венозни инжекции, които се правеха от асистентите. Тези процедури отнемаха само няколко минути на ден. С останалото време пациентите разполагаха съвсем свободно, четяха, гребяха на лодка, яздеха, играеха на тенис, вечер слушаха хубав симфоничен концерт, посещаваха дансинг или кино.

Такова беше предприятието на Цорн, където пристигна Тонио.

НОВИЯТ ПАЦИЕНТ

Появяването на Престо в канцеларията както винаги произведе сензация. Избухна смях. Отвсякъде надзъртаха любопитни, усмихващи се лица.

Девојката в бял халат силно почервения, едва сдържайки напирания към гърлото давец я смях. Тя получи чек за крупна сума, която представляваше цяло състояние, и необикновено бързо завърши всички формалности.

На Престо бе предоставена една от най-хубавите вили.

Тонио не знаеше каква буря бе предизвикал в канцеларията, когато излезе. Работата бе прекратена. Всички служители наскачаха от местата си и възбудено започнаха да обсъждат необикновеното събитие. Тонио Престо, несравнимото, неповторимото уродче, любимецът от екрана, е

решил да измени своя външен вид! Това приличаше на светотатство. Хората вече не се смееха. Те бяха учудени, потресени, възмутени. Америка, целият свят, който посещава кино, още не знаеше какво нещастие му се готви. Да лишиш милиони зрители от любимия герой на екрана! Това е престъпление! Престо няма право да прави това! Той принадлежи на всички! Секретарката, която прие Престо, една от неговите безбройни поклоннички, изпадна в истерика, също като че ли със собствените си ръце бе подписала смъртната присъда на Престо. Младият счетоводител произнесе цяла реч. Той предлагаше да се разпратят до редакциите на най-големите вестници телеграми, с които да се съобщи за безумното намерение на Престо, да се вдигне на крак цялата американска общественост, за да се предотврати, докато още не е късно, ужасното нещастие. Мнозина поддържаха предложението на счетоводителя.

Това приличаше на бунт. Само старият книговодител внесе охлажда телна струя. Той напомни за служебния дълг.

– Ние нямаме право да разгласяваме това, което става в учреждението, където работим – каза книговодителят. – Това може да донесе на доктор Цорн морални и материални щети. И Цорн ще бъде прав, ако уволни недисциплинираните служители, даже ги привлече под отговорност и потърси обезщетение. Та нали Цорн рискува да изгуби крупен хонорар. Освен това Престо е също такъв болен, както и другите пациенти, които се обръщат към Цорн. Той има право да се лекува и никой не може да му пречи за това.

Кратката спокойна реч на книговодителя произведе своето действие. Силно впечатление направи заплахата от възможно уволнение. Не е сега време да се рискува служебното положение. Безработицата плашеше всички. И споровете угаснаха, страстите изстинаха. Всички почувстваха своята подчиненост, зависимост от Цорн и унило се заловиха за работа.

Само секретарката все още нервно, отривисто въздишаше и шепнеше, навела глава над книгата.

– Не, не! Това не бива да стане.

В НОВО ЖИЛИЩЕ

На прага на бялата, облицована с розов мрамор вила Престо бе посрещнат от сестрата. Тя беше в белоснежна престилка и кокетна шапчица на кестеняви коси. Румена, усмихната, с приятно, младо лице, тя беше

олицетворение на здравето. Цорн с голяма грижливост подбираше персонала и особено женския. Некрасиви, навъсени, раздразнителни служители тук нямаха достъп. Пациентите на Цорн трябваше да бъдат обкръжени само с приветливи млади лица. Това влияе добре на настроението на болните. Разбира се, такива лица можеха само да подчертават уродливостта и другите отклонения от нормите на самите пациенти. Но с толкова по-голямо желание ще се лекуват тези уроди при Цорн! Така във всичко личеше обмислената система на Цорн, тясно преплитаща в себе си медицинските и комерчески цели.

Сестрата приветливо кимна с глава като на стар познат – Престо за всички беше стар познат – и каза:

– Днес си отпочинете, мистър Престо. Лекарят ще ви приеме утре. Разрешете да ви запозная с дома и неговите порядки... Ах, мистър, сега вие имате съвсем същия израз на лицето, както във филма „На кръстопът“! – и тя се разсмя, хубаво се разсмя: откровено, младежки, добродушно. Този смях не беше неприятен на Престо. Дори и сам той се усмихна, което се случваше с него рядко и при което, колкото и да бе странно, стана по-малко смешен, после въздъхна и отговори:

– Да, наистина на кръстопът... Вашето име, мисис? Луиза Калгаун? Много добре. Хайде, показвайте ми моето ново жилище.

Двуетажната вила с балкони, веранди и няколко къпални помещения беше обзаведена разкошно. Но не всичко в този разкош допаднаше на строгия вкус на Престо. Твърде много килими, гоблени, бронзови статуетки, картини и пъстрота в стиловете и изработката имаше тук.

„Всичко това е по вкуса на нищо неразбиращите от изкуство богати дембели“ – помисли Престо и с удоволствие си спомни за своята вила, която бе обзавеждал с такава грижливост. Тук имаше и рояли, и скъпи радиоапарати, телефони и телеграфни апарати, библиотека, билиард. Слугите се намираха в отделна пристройка. Те бяха длъжни да се появяват и изчезват като добри духове, подчиняващи се на магическата пръчица на вълшебника, и да не безпокоят, ако няма нужда от тях.

– Как ви харесва? – запита сестрата.

– Отлично! Превъзходно! – разсеяно отговори Престо. Искаше му се по-скоро да остане сам. Колкото по-близък бе решителният момент на „превъплъщението“, толкова по-голямо вълнение обхващаше Престо. Той дори сам се чудеше на това вълнение, защото не напълно разбираше неговата причина. Та нали всичко вече е решено. И няма нищо страшно. Това е все едно да смениш стария си износен костюм с нов... А някакъв тревожен глас се надигаше от дълбините на съзнанието:

„Още не е късно да се откажеш от това намерение.“

Като остана сам, Престо излезе на голямата веранда на втория етаж, цялата отрупана с цветя. Той седна в плетеното кресло така, че храст цъфтящи олеандри го закриваше, а сам той можеше добре да вижда пясъчната пътека, която минаваше, зад решетката на градината, опасваща вилата.

Беше привечер. Слънцето залязваше зад невидимия океан. Неподвижният въздух благоухаше от цветята. Престо запали цигара и потъна в размишления.

Но движение по пътеката отвлече вниманието му.

Ето на специална количка на три колелета, широка колкото най-широкото седалище на многоместен автомобил, санитарят взе една някаква безформена лилава маса, в която с труд можеха да се разпознаят разплутите очертания на човешка фигура. Масата се плакнеше като пихтия или тесто, готово да изтече от ношвите. Това беше жена с лилаво лице и лилава рокля...

Мина необикновена двойка – тънък като върлина мъж с двуметров ръст и женаджудже. Мъжът бавно като жерав пристъпваше с кокилоподобните си крака, а жената се търкаляше като клъбце. Те оживено разговаряха. Великанът комично навеждаше глава и даже се превиваше от кръста, за да вижда лицето на своята спътница. Кой знае, може би чародейт Цори ще изравни техния ръст, ще им направи красива външност и ще създаде нова двойка любещи се сърца?

Още една количка – пълен мъж със слонов крака.

„Що за зверилница!“ – неволно мислеше Престо, забравяйки за себе си. Великото производство на природата също си има своя брак, и то в голямо количество. Тук са събрани само тези, които имат възможност да заплатят на Цорн десетки и стотици хиляди за своето лечение. А колко бедняци са принудени да носят своята уродливост до края на живота си! Престо принадлежи към щастливците, които имат възможност да превърнат себе си в нормални хора. би било глупаво да не се възползува от тази възможност! Смелостта на Престо да се подложи на „превъплъщение“ порасна.

На масичката тихо и мелодично зазвъня телефонът. Едновременно зазвъняха звънците във всички стаи. Където и да се намираше пациентът, всякъде можеше да чуе звъненето и оставаше само да протегне ръка към слушалката на телефона. Така се отстраняваше необходимостта от появяването на слугите, което може да причини излишно безпокойство.

– Ало! – каза Тонио, като сложи слушалката до ухото си.

– Извинете, мистър Престо, – чу се мъжки глас. – Говори портие-рът. Една госпожица иска да ви види.

Престо се намръщи. Някаква поклонницапсихопатка е научила за неговото пристигане. И тук ли няма да има спокойствие от тях? И Престо вече искаше да отговори, че е уморен от пътуването и не може да приеме посетителката, когато изведнъж чу по телефона вече женски глас:

– Мистър Престо! Много, много ви моля да ме приемете по важна работа. Ще ви отнема само няколко минути.

В гласа имаше толкова молба – и главно тревога, че Престо започна да се колебае. А може би това е някаква болна, която иска да го предупреди за опасностите от лечението. Та нали и Цорн може да има несполуки. Заинтересува Престо и гласът на жената – стори му се, че съвсем отдавна го бе чувал. Сестрата? Не, друга... И Престо отговори:

– Добре. Слугата ще ви доведе. Кажете му, че съм на горната западна веранда.

Престо беше разглезен и не считаше за нужно да отиде да я посрещне.

НЕ ИЗМЕНЯЙТЕ лицето си!

Влезе девойка в синя копринена рокля. Спря се до вратата, мълчаливо кимна с глава, измери с очи разстоянието от вратата до Престо и без да го гледа вече, приближи до него. Лицето ѝ беше бледо и развълнувано.

„Разбира се, поклонницапсихопатка!“ – реши Престо и сухо ѝ предложи кресло до себе си.

Девойката седна, без да повдига очи. Престо разбра защо тя не го поглежда: смехът може да попречи на разговора.

Момичето притисна с крайчетата на пръстите слепите си очи, сякаш събираше сили. Престо все чакаше, като пускаше колелца дим.

– Мистър Престо! – заговори най-после тя с треперещ от вълнение глас. – Ние вече сме се срещали с вас... аз регистрирах вашето пристигане в канцеларията.

– С какво мога да ви услужа?

– Аз правя служебно провинение, като се явявам при вас, и за това може би ще бъда уволнена...

– В такъв случай вие постъпвате непредпазливо – студено каза

Престо. Даже вежливостта не го накара да я ободри, да ѝ се притече на помощ – той се страхуваше, че това ще даде воля на бурните чувства, които видимо кипяха в нея, и ще предизвика горещите ѝ излияния на любов, възхищение, преданост. Той отдавна бе сит на такива сцени. – Как ви е името?

– В дадения случай моето име не играе никаква роля – отговори момичето и за пръв път го погледна.

Като забеляза недоволния израз на лицето на Престо, тя почервеня, пренесе погледа си върху острия нос на своята пантофка и възбудено възкликна:

– Не мислете, че съм психопатка, която е дошла тук да излива личните си, чувства. Работата е много по-сериозна! – И девойката отново притисна крайчеца на пръстите до слепоочиЯта си с такава сила, че дългите червено лакирани нокти се впиха в кожата ѝ. И внезапно заговори бързо, бурно, като в сън: – Тонио! Престо! Не ни напущайте! Не изменяйте своята външност. Не ни лишавайте от щастливите минути, които ни давате! Разберете, животът е тежък и само вие ни давате малко светлина в този безпросветен мрак, карате ни поне за малко да забравим тревогите, които ни окръжават, давате ни почивка от тях, а, значи, и нови сили, поддържате ни, вселявате надежда в сърцата на губещите всякаква надежда за по-добро... За богатите хора вие сте само клоун, който ги развлича от скуката на безделието. Но нали вас ви гледат на екрана и милиони такива скромни труженици като мене... Какво ще стане с тях, когато вие си отидете от екрана? Техният живот ще стане още по-безотраден... Престо бе смутен и даже развълнуван. Разбира се, това е екзалтирана жена. Разбира се, преувеличава. Но тя повдигна въпрос, над който досега Престо не се бе замислял – за социалната роля на неговото творчество. Да, над това ще трябва да се поразмисли. Но преди всичко трябва някак да поуспокои посетителката.

– Мис – каза той меко, – аз съм ви много благодарен за високата оценка, която ми давате. Но вие изпускате едно важно обстоятелство. Аз също съм жив човек и имам неоспоримото право да предявявам свои изисквания към живота. Не намирате ли за егоистично вашето искане: „запазете за наше удоволствие вашата уродливост, вашия чехълнос“? И защо считате само себе си нещастна? Не сте ли помисляли, че въпреки своята слава и богатство и аз мога да бъда нещастен като последен бедняк?

Такова признание, такъв обрат на работата девойката не бе очаквала. Тя учудено вдигна вежди и недоверчиво попита: – Вие?

– Да, аз. Вие казахте, че за богатшите аз съм палячо. Но нима не знаете, че мнозина велики комици са били меланхолици и са карали другите да се смеят, когато собствената им душа е ридаела?

Като не желаше да премине пределите на откровеността и за да не предизвика непредпазливи въпроси у посетителката, той добави:

– А аз имам достатъчно основания, за които не мога подробно да говоря, да бъда недоволен от своята съдба и да желая да изменя своята външност.

Но посетителката беше досетлива или пък ѝ помогна женският усет и тя отговори с угаснал глас:

– Да, и това е възможно.

Девојката отпусна глава в дълбок размисъл. Престо очаквателно мълчеше.

– Не зная... може и да сте прав – каза тя най-после. – Такива задачи е трудно да се решат... На едното блюдо на везните е личният ви живот, а на другото – интересите на зрителите, на вашите поклонници. Не всички са създадени да бъдат герои, които са способни да пожертвуват своите интереси заради другите.

Това вече беше предизвикателство. Престо се изправи и взе поза, която би довела Хофман във възторг. Девојката не го гледаше и затова запази цялата си сериозност. Тонио вече бе готов да ѝ отговори както трябва, но девојката го изпревари и възкликна:

– Но вие ще направите това, защото имате велика душа! Престо мълчеше.

Неочаквано девојката се хвърли пред него на колене и като кършеше ръце и почти ридаеше, заговори:

– Принесете тази жертва! Моля ви! Престо! Тонио! Обещайте, че ще се откажете от намерението си!

„Умна жена, а все пак психопатка!“ – помисли Престо. Той я настана да седне и строго каза:

– Но изслушайте ме, мис. Вие разбивате отворена врата. Увещавате ме да не изменям външността си. Та това е толкова нелогично, както да ме молите или да искате всякога да изпълнявам все една и съща роля. Възнамерявайки да изменя външността си, аз съвсем не смятам да се отказвам от професията си на киноактьор. Тонио Престо ще се яви само в нов облик и нови роли.

– Но нашият стар, любим Престо ще престане да съществува – с огорчение произнесе девојката и стана. – Аз направих, каквото бе възможно. Извинете за безпокойството и прощавайте, мили, незабравими

Престо!

Тя бързо излезе. Престо скочи от креслото и нервно се заразхожда по верандата, високо подмятайки своите къси крака.

„Незабравими! Я гледай ти! Като че ли Престо е вече покойник! Неприятно посещение! Психопатка! Какво право имат те да се месят в моя личен живот?...“

Като се поуспокои, Престо започна да разсъждава по-хладнокръвно. Тази налудничава жена някак си по новому бе осветила неговото творчество. Досега всичко му се струваше много просто. Изключителната му външност и талант му бяха създали славата на пръв световен комик и му бяха донесли материален успех. Той умееше да превръща смяха в долари и това беше чудесно. Наистина той си имаше своя собствена творческа драма, за която поклонниците му и не подозираха: в душата си той беше не комик, а трагик. Парадоксален трагик, който възбужда смях! Именно желанието да отстрани това противоречие го бе довело до доктор Цорн, както и несподелената любов към Люкс. Но той никога не се бе замислял, че изпълнява някаква социална роля. Ако щете, той даже беше неволно и несъзнателно оръдие в нечий ръце. Той трябваше да отвлеча вниманието на зрителите – а те наистина бяха милиони, цяла Америка, цял свят – от печалната действителност, да ги кара да се отвлечат от проклетите въпроси, да забравят несгодите. Зрителите се смееха не само в киното. Този смях те отнасяха в своите бордеи и подземия, споделяха го с другите и животът им се струваше по-хубав.

Още повече той се убеди в това, като си припомни филмите, в които бе играл. С изключение на класическите трагедии – отстъпка на каприза на знаменития артист – всички сценарии разказваха или за безгрижния живот на богати хора, при което Престо беше в него само случаен гост, или пък за съдбата на бедняци, които като по магически начин се превръщаха в милионери, оставяйки тази мечта на всеки зрител с износени дрехи и изтъркани обувки.

А класическите трагедии и драми, в които играеше Престо! Това би било пародия, профанация на великите произведения, ако не беше необикновената и своеобразна сила на таланта на Тонио, която правеше всичките тия отеловци, лировци не само смешни, но и дълбоко човечни, изтръгващи у зрителите и смях, и сълзи. Но все пак смехът беше главната ценност на Престо. Това не можеше да се отрича. Милиони нещастни, обидени от живота се събираха пред екрана като измръзнали пътници край огнище и смехът на Престо ги сгръвяше. И да ги лиши сега от това! Престо си спомни как сам той като бедно дете за известно време в

киното забравяше глада и студа и се смееше над забавните приключения на комическите актьори от онова време. Животът му би бил още по-печален, ако му отнемеха тези минути на забрава.

Но какво да се прави? Дали наистина да се откаже от превъплъщението?...

Престо развълнуван ходеше по верандата. Слънцето отдавна бе залязло, на синьото небе се бяха появили звезди, но той не забелязваше това.

„Нима обаче в ново тяло не ще мога да продължа същата линия? Съвсем не е нужно непременно да бъдеш урод, за да изпълняваш комически роли!... Комически! Но какво ще стане с мечтите ми за истинската, голямата трагедия?...”

Посещението на девойката го бе развълнувало много. Крачката, която възнамеряваше да направи, се оказваше много по-сериозна и сложна, отколкото предполагаше. Тази нощ той заспа чак на разсъмване, съвсем измъчен, без да дойде до никакво решение. В съня го преследваха кошмари. Присънваха му се тъпни народ. Мъже, жени, деца протягаха към него ръце и викаха: „Не ни напускай!“ – и пред всички беше девойката „делегатка на милионите“. Тя така здраво го прегръщаше за шията, че той се задъхваше и хъркаше.

А сутринта Престо, като си спомни вълненията през миналия ден и нощта, каза: „Всичко това е само нерви!“ Взе вана, закуси и се отправи на преглед при доктор Цорн.

ТРУДЕН СЛУЧАЙ В ПРАКТИКАТА

Цорн прие Престо в големия кабинет, който с нищо не напомняше на лекарски кабинет: тук нямаше нито стъклен шкафове със страшни медицински инструменти, нито дори шкафове с дебели внушителни книги на разни чужди езици, които трябва да свидетелствуват за ерудцията на своя стопанин и с това да внушават уважение към него, нито черепи, нито скелети. Много удобна кожена мебел, голямо бюро от махагон, покрито със зелено сукно, и върху него дебело стъкло, на него – само мастилница, украсена с бронзова статуетка на бизон, телефон и две вази с цветя. На разни места в стаята имаше букети цветя в японски вази. Картините по стените бяха предимно весели пейзажи и две статуи – на Афродита, излизаща от морската пяна, и на Аполон – образци на идеалната красота на човешкото тяло. Никаква цена не е висока да се

избавиш от своята уродливост и да се приближиш до тези образци! Прозорецът, който заемаше цялата стена, гледаше към огледалната повърхност на езеро и горска полянка, осеяна с червени макове. Такъв кабинет правеше на пациентите най-хубаво впечатление.

Цорн седеше зад бюрото, облегал на високото кресло. Това беше здрав четиридесетгодишен мъж с типично бръснато червенобузесто англосаксонско продълговато лице, поизгърбен нос и издадена напред брадичка. Светлите му къси коси бяха гладко вчесани. Цорн не носеше очила. Сивите му умни очи гледаха весело и проникателно. Тънките му устни се усмихваха. Костюмът в пясъчен цвят, с карамфил в петлицата, хубаво прилягаше на неговото стройно тяло. Във външността му, както и в обстановката нямаше нищо професионално. И във всичко това се криеше тънка, добре обмислена психологическа сметка.

При появяването на Престо Цорн стана, протегна двете си ръце и тръгна към него като към стар приятел.

– Здравейте, здравейте, мистър Престо! – радушно възкликна Цорн. – Много съм радостен, че ви виждам. Моля, седнете. Ето тук ще ви бъде по-удобно.

Той настана Престо не до бюрото, а до прозореца и седна в креслото срещу него. На малка кръгла масичка от махагон имаше сребърна кутия с пури и цигари и електрическа запалка.

– Какво предпочитате, цигари или пури? – Цорн поднесе кутия с многочислени поделения и поясни: – Ето египетски цигари, турски, хавански пури „Вергуерос“, „Регалия Байрон“ – никъде няма да ги намерите да се продават, – те са от Суматра, Ява, Виржиния...

Престо поблагодари и взе от „Вергуерос“ – най-хубавото произведение на Хавана. Цорн запуши цигара.

– Когато вчера ми съобщиха, че при нас е благоволил да дойде самият Тонио Престо, аз, нека си призная, не повярвах изведнаж. Наистина ли сте решили да измените своята външност?

Цорн го гледаше право в лицето, любезно се усмихваше, но не се смееше, което немалко учуди Престо. Той очевидно умееше великолепно да се владее.

– А защо не? – отговори Престо на въпроса с въпрос. Цорн направи пауза, усмихна се още по-широко, като откри прекрасно запазените си бели дълги зъби, и каза:

– А можете ли да ми гарантирате, че вашите поклонници няма да ме линчуват?

Престо се усмихна на свой ред и едва не се изтърва да изговори за

вчерашната си посетителка.

– И не само в това е работата – продължи Цорн. – Аз сам не съм уверен дали имам право да извърша с вас метаморфоза.

„Това остава сега, Цорн да се откаже!“ – с тревога помисли Престо и каза:

– Но нали вие ги правите с десетки!

Тонио се вълнуваше и беше особено смешен. Но Цорн, както преди, само се усмихваше. Железен човек!

– Аз съм тук само от няколко часа – добави Тонио – и вече видях толкова другари по нещастие...

– Да, но вие представлявате изключение. Изключение дори в моята, макар и малко необикновена практика – възрази Цорн. – За всички мои пациенти тяхната физическа ненормалност е само печално странично обстоятелство. Тя ги лишава от много неща, без да дава нищо ни на тях, ни на обществото. Те нищо не губят и печелят всичко. Съвсем друго е положението с вас. Вашата външност е неразривно свързана с вашето творчество, с вашите публични прояви...

„И той за същото!“ – с досада помисли Престо и извика:

– Аз не съм роб на публиката!

– Разбира се, вие сте свободен американски гражданин – отговори Цорн. – Но сега аз говоря не за вас, а за себе си. Ще се съгласите, че вие представлявате съвършено изключително явление на природата, както неповторимо произведение на изкуството... Виждали ли сте химерите на парижката църква „Света Богородица“? Те са много грозни и същевременно в тях има своеобразна красота. Какво бихте казали за човека, който би разбил тия химери и на тяхно място би поставил красиви херувими? Не бихте ли го назовали вандал или варварин? Историята никога не би му простила това. Той би опозорил името си. Аз не искам това да бъде моето име... Боя се, че и вие самият не сте обмислили докрай всички възможни последствия от намерението си... Вие знаете, че моята лечебна практика е моят жизнен базис. Но аз съм готов да се откажа от хонорара си и да ви го върна, само и само да не вземам върху себе си такава огромна отговорност.

– Значи вие отказвате да измените моята външност? – попита Престо с отпаднал глас. В този момент той изглеждаше дълбоко нещастен. Нима всичките негови мечти за нов живот в ново тяло, за лично щастие ще се разрушат? Но не угнетеният му вид трогна Цорн. Едва ли бе възможно човек да го трогне. Цорн съвсем нямаше намерение да изпусне такъв изгоден пациент. Обаче това наистина беше труден случай в

неговата практика. Няма никакво съмнение, че превъплъщението на Престо ще предизвика шум в целия свят. Разбира се, никой няма да линчува Цорн. Но възможно е вестниците да го ругаят и още не се знае ще му послужи ли това като нова реклама, или пък ще му навреди на практиката. Пък и излишната реклама бе нежелателна за Цорн. Той имаше достатъчно практика, привличайки клиентелата си от най-състоятелните класи. Широката публика твърде малко го познаваше, представителите на властта не се интересуваха от него. И това беше само в негова изгода: шумът можеше да привлече нежелателното внимание на медицинските организации и тогава кой знае как ще свърши всичко това. В най-добрия случай – със загуби, надхвърлящи хонорара от Престо, за да потуши целия този шум и да замаже работата. Затова той искаше всячески да се осигури и даже бе инсталирал в кабинета си апарат, който записваше на валяк целия му разговор с Престо. В случай на нужда Цорн можеше да докаже, че е направил всичко възможно, че сам настойчиво е разубеждавал Престо.

Цорн вдигна рамене и каза:

– Вашата уродливост е болест като всяка друга. И затова като лекар аз нямам право да ви отказвам лекарска помощ. – Тази и следващите фрази той каза особено високо и отчетливо. – Това е много сложен конфликт и най-добрият изход от него може да бъде само доброволно да се откажете от намерението си. Затова аз мога само да ви моля, убедително да ви моля да се откажете от намерението си. Обмислете всичко още веднаж хубавичко. Ще почакаме ден, два. И ако вие дойдете до решение...

– Моето решение е твърдо – възкликна Престо – и два дни нищо няма да изменят.

Цорн въздъхна и още веднаж вдигна рамене.

– Е, добре! С това вие сам приемате цялата отговорност върху себе си. – И вече с друг тон, като лекар, попита Тонио: – От какво се оплаквате, мистър Престо?

– От съдбата.

Цорн, с вид на човек, който разбира, мълчаливо и съчувствено кимна с глава и каза:

– Съдба за нас, съвременните хора, е само законът за причинността. Затова ние вече не молим съдбата. Ние я натикваме в миша дупка... Вие сте последният болен. Приемът ми свърши. Да отидем в парка и там ще побеседваме – добави той като погледна часовника си.

ВСИЧКО ТЕЧЕ...

Престо и Цорн вървяха по посипаната с жълт пясък пътека към отдалечената част на парка.

– И така, вие се оплаквате от съдбата? – повтори Цорн.

– Да! – горещо отвърна Престо. – Защо един човек се ражда красавец, а друг – у род? И тази уродливост като проклятие, като печата на Каин е неизменяема, ако не се счита бавното възрастово изменение от детството до старостта?

Цорн поклати глава.

– Не сте прав. Съвсем не сте прав. Не само нашето лице, но и формата на цялото наше тяло не представлява от себе си нещо устойчиво, неподвижно. Те са подвижни и променливи като река. Нашето тяло непрекъснато гори, изпарява се и на мястото на отлетялото през всичкото време се строи ново. Само миг и вие вече не сте този, който сте били, а в продължение например на седем години във вашето тяло няма да остане нито един от тези атоми, които го съставляват сега.

– И все пак днешният аз си приличам като две капки вода с вчерашния – с въздишка каза Престо.

Цорн се усмихна. Но това не беше обидна за Престо усмивка. Докторът се усмихна на думите, а не на жестовете му.

– Да, илюзия за постоянство на формите съществува. Но тази илюзия се получава от това, че формите на телата се строят отново по същия този образец на „отлетялото“, изгорялото при обмяната на веществата, изчезналото тяло. А тялото се строи в същия вид само затова, че организмите с вътрешна секреция със своите хормони насочват строежа по вече набеязан веднъж план.

– А няма това не говори за постоянството на формите?

– В никакъв случай! Отлятата от бронз статуетка не се изменя, докато времето не я разруши. Тя има устойчиви форми. Друго нещо са формите на нашето тяло. Достатъчно е само една от жлезите с вътрешна секреция да заработи с най-малко отстъпление от определения план и формите на нашето тяло ще започнат да се изменят. Но ето, ако обичате да погледаме ей тези болни.

Срещу тях по пътеката на градината вървеше човек с гигантски ръст. Пропорциите на неговото тяло бяха неправилни. Той имаше прекомерно дълги ръце и крака при късо туловище и малка главичка. Независимо от големия си ръст великанът имаше съвсем детски израз на

лицето. Като видя доктор Цорн, той започна да си оправя костюма като момченце, което се страхува да не получи забележка от въззрастния.

Гигантът поздрави лекаря и отмина.

– Виждате ли какъв е гигант? Нормалният ръст на европейца се колебае между сто шестдесет и два сантиметра при италианците и сто седемдесет и седем при норвежците. А ръстът на този великан е двеста и тринадесет сантиметра. Той е само на седемнадесет години. До десетата си година е расъл като съвсем нормално дете, а после изведнаж започнал неударжимо да върви нагоре. Защо? Защото предната част от придайка на мозъка – хипофизата – е започнала да се развива много бързо или, както казваме ние, лекарите, това е резултат на хиперфункция, тоест на усилената дейност на предната част на хипофизата. А ето там женадждже – погледнете вдясно. Тя е на тридесет и седем години, а е висока всичко деветдесет и седем сантиметра. Задръжката на нейния растеж е станала от това, че е отслабнала функцията на щитовидната жлеза.

– Да, но всички тия изменения са станали в детската въззраст.

– С въззрастните работата, разбира се, е по-сложна. Но науката преодолява всички препятствия... Да отидем ей до оная къщичка край хълма. Може би ще ни се удаде да видим мис Веде.

На верандата на къщичката седеше жена, изтегната в голямо кресло.

– Добър вечер, мис Веде! – каза любезно Цорн.

Жената, без да става, поздрави Цорн, като кимна с глава.

Престо изтръпна, като погледна жената. Това беше някакво чудовище с удължено лице, рязко изпъкнали брада и врат, с надебелени нос и устни. Тя имаше неправилно големи ръце и крака.

– Колко е страшна! – тихо каза Престо, когато минаваха край болната.

– Да, безобразна – отговори докторът. – Но ще повярвате ли, че до неотдавна тази жена е блестяла с красота, че само преди две години тя е взела в Чикаго награда за красота? И повярвайте, тя наистина е била необикновена красавица. Аз имам нейна снимка, правена преди заболяването. Ще ви я покажа.

– И какво я е обезобразило така?

– Без видима причина започнали да се разрастват костите на лицето й, главно брадата, краищата на пръстите на ръцете и краката, а също така ребрата и костните израстъци на гръбначните прешлени. Болестта започнала с обща слабост. Акромегалия така се нарича тази болест и зависи от болезненото увеличение или по-скоро от подуването на

предната част на хипофизата. Ако това се бе случило в детството ѝ, тя би станала великанка, а на двадесет години ето каква уродливост се е получила. Впрочем изкуствено аз бих могъл да създам великан и от възрастен човек.

– Безнадеждна ли е?

– Ни най-малко. Успеем ли да приведем в нормата функциите на мозъчния ѝ придатък, формите на тялото ѝ от само себе си ще се изменят.

– Искате да кажете, че костите ѝ отново ще се умалят и тя пак ще заприлича на себе си?

Цорн кимна с глава.

– Не е ли истина, нима това не ви се струва чудесно? А вие говорите за непоклатимост във формите на човешкото тяло. Няма нищо непоклатимо. Всичко тече, всичко се изменя.

ХОРМОНИ, ХИПОФИЗИ

Втората нощ Престо прекара почти така лошо, както и първата. Той дълго не можа да заспи. Седеше в дълбокото марокенено кресло и прехвърляше в паметта си вълнуващите впечатления от деня. Очарователна жена, превърната от зъл недъг в някаква страшна вещица, джуджета, великани и сред всички тия уродчета и чудовища – доктор Цорн като вълшебник, който се готви да разруши злите магии и да върне на всички уроди вида на нормални и здрави хора.

Престо задряма и му се присъни, че женатачудовище с огромната брада става от своето кресло, тръгва към него и като простира своите ненормално големи ръце, казва:

„Аз те обичам, Тонио, годеникът ми ме остави. Но ти ми харесваш повече от годеника. Ние и двамата сме уроди и сме си ликаприлика. И ние ще родим уроди, каквито светът още не е виждал... Те ще бъдат толкова смешни, че всички хора ще изпукат от смях. И тогава земята ще бъде наследена от нашите потомци. Над тях вече никой няма да се смее, защото всички ще бъдат ужасяващо уродливи. И уродливостта ще бъде призната за красота. И най-уродливият ще бъде признаван за най-красив.“

Тонио се събуди в студена пот.

„Какъв отвратителен сън...“ – помисли той. И изведнаж бързо седна на кревата и се хвана за главата. Една мисъл го поразя: „Бягах насън

от страшната мис Веде, а нима самият аз съм по-хубав? Да, Хеда Люкс е била права, хиляди пъти права като ме отблъсна. Колко несправедливо жесток бях с нея последния път... А ако Хеда наистина е умряла от смях? Оставих я в безсъзнание. Може би има слабо сърце...“

Тонио скочи от кревата и закричи из стаята.

„Ще трябва да телеграфирам на Хофман, да го попитам. Впрочем Хофман навярно вече е заминал... Ако наистина съм я убил със смях, ще започне следствие, ще ме арестуват, може би ще ме обвинят в убийство и ще ме накажат със смърт! И аз ще си умра урод... Не! Не! Ако Хеда е умряла, това вече не може да се поправи. Освен Хофман никой друг не знае за къде съм заминал. Отначало да се излекувам от уродливостта, а после ще видим... Обаче как ми са се разстроили нервите! Трябва да се овладее.“

Тонио просто се самозастави да легне в леглото, но до самото утро не можа да заспи. „Грозотата е най-тежката болест!“ – повтаряше той насън. Едва когато първите утринни лъчи осветиха върховете на дърветата, Тонио задряма, повтаряйки в полусън неизвестните трудни думи, които звучаха като заклинания: „Хипофизи... Хормони... Акромегалия... Хиперфункция...“

– Не, наистина от това човек може да се побърка – говореше Престо, като се събуди в единадесет часа сутринта. – Аз трябва да зная съвършено точно какво е това хормони и хипофизи? аз трябва да познавам цялата механика – тогава мъглата ще се разсее и в главата ми ще има ред.

Като се уми, Престо отиде до голямото огледало в банята и внимателно разгледа . От ненапразно той беше киноартист! Той познаваше всеки милиметър от това безобразно и смешно лице.

– Клепоухо, чехълоносо уродче! – каза Престо, като се обърна към своето отражение в огледалото. – Скоро ще ти дойде краят. – Ти ще изгориш, ще изтечеш, ще се изпариш, а в замяна на тебе ще дойде... бих желал да зная как ще изглеждам след лечението – каза Престо вече с друг тон.

Като се облече набързо, той отиде при доктор Цорн, но той беше зает с болни и Престо се отправи да се разхожда из парка. Очите на всеки собственик на панаирджийска барака биха светнали при вида на всички тия уроди. Те биха стигнали да се състави не една трупа от джуджета и великани. Престо срещаше мъже и жени, дебели, едва клатещи се на кракапънове, и слаби като капитан Фракас, видя мъже с женски бюстове, брадати жени... всички те бяха жертви на играта на непознати

на Престо сили, криещи се в недрата на човешкия организъм.

Ето уродче с огромна глава и къси крака. Това е кретен. Той внимателно огледа Тонио и изведнаж се засмя със смеха на идиот.

– Джим! Джим! Ела по-скоро, виж чудо! Тонио Престо е скочил от екрана и е дошъл при нас Ела, ела да гледаш безплатно кино! – закрещя той, обърнат към друг болен.

Познаха Престо всички, които го бяха виждали на екрана. А кой не бе ходил на кино? Кретените, великаните, привлечени от „живия Престо“, вървяха по стъпките му. Това го дразнеше. Той направи остър завой към една странична пътечка и неочаквано излезе на тенисна площадка. Мъже и жени в бели спортни костюми с увлечение играеха тенис. Това бяха напълно нормални хора. „Навярно оздравяващи“ – реши Престо.

Малко по-далече стояха у родите. Те жадно наблюдаваха играещите.

Както малко по-късно Престо узна, между у родите и хората възвърнали нормалния си вид, съществуваха своеобразни отношения. У родите много искаха да бъдат в обществото на пациентите, които вече бяха преминали курса на лечението. Това повдигаше настроението на уродите, укрепваше надеждата им, че скоро и те ще станат такива, здрави, нормални хора. Оздравяващите пък неохотно се срещаха с уродите, страняха от тях, тъй като видът на уродите им напомняше за собствената им неотдавнашна уродливост. Те започваха да се вълнуват. Някои жени даже изваждаха огледалца, за да се убедят, че безобразната маска е паднала от тяхното лице. И затова в градчето на Цорн съществуваха няколко обществени кръга, както в йерархията на обществените класи. „Плебеите и париите“, уродите, според степента на хода на лечението преминаваха във „висшата“ класа заедно със своята каста, със своя клан.

Скоро и тук забелязаха Престо. Тогава той отиде в самия край на градчето-парк. Зад една невисока стена чу детски гласове. Там беше детското отделение.

И отново нахални погледи на срещнати болни, смях, приглушени гласове: „Престо! Гледайте, Престо!“

Уви, тук той беше последният от париите.

Престо се върна в къщи и до вечерта никъде не излезе. Чак когато се стъмни, когато повечето от болните се пръснаха по своите вили, Престо отново тръгна за дома на доктора.

Цорн го срещна по средата на пътя.

– Идвах при вас – каза Цорн. – Да отидем да се поразходим. Преди

сън това е полезно. Как спяхте миналата нощ?

– Лошо. Мисля, че за това са виновни вашите хипофизи. Искам да зная що за зверове са това, иначе ще ми се струва, че съм обграден от зли демони, както му се е струвало някога и на моя далечен прадед.

– Е, добре, хайде да се запознаем с „демоните“. – Ако може, докторе, да минем по тази пътека.

И Престо показва една крайна, глуха пътека, по която почти никой не минаваше.

Цорн кимна с глава и започна своите обяснения:

– Жлезите с вътрешна секреция вие току-що нарекохте „демони“. Но ето че едни и същи демони могат да бъдат и добри, и зли. По какъв начин? Ей сега ще ви обясня. Вие, разбира се, знаете, че човешкото тяло се състои от много милиарди живи клетки, тоест най-мънички частици живо вещество. Тези малки клетчици, изпълнявайки различни, присъщи за тях функции, живеят и действуват в удивително взаимодействие и пълно съгласие помежду си. Колкото повече изучавах живота на тялото, толкова повече се учудвах на тази хармония на частите, на този ред и съгласие, които царуват между всички клетки и части на организма. Кой установява този ред? Въпрос, който отдавна интересува учените. В течение на целия деветнадесети век учените са смятали, че всичките клетки и части на организма се свързват и обединяват от нервната система, а мозъкът е център, на който сяпа се подчиняват всички клетки. Обаче оказа се, че не е съвсем така. На мозъка е отредено много по-скромно, макар и много важно място. Той е център на предаването на дразненията от една точка на тялото до друга. Това предаване носи названието рефлекс. Но с рефлексите не се изчерпва изцяло проявлението на живот в организма, централната нервна система не е главната система. Нервните системи всъщност са няколко и мозъкът не е център на цялото тяло. Организмът се управлява, както се оказа, от много по-сложен ред. Клетките изработват особени химически вещества, които стимулират работата на жлезите и мускулите. Мускулите натрупват за клетките хранителни продукти и продукти за обмяна, а жлезите изработват особени вещества, наречени хормони. Тези вещества не отиват в отпадъците на организма и имат роля на активни дейтели. Именно те определят формата на организма. Взаимният обем на хормоните дава хармонията на целия организъм. Милиардите клетки живеят в точно установено взаимодействие. Някои органи например отделят само хормони. Такива органи се наричат жлези с вътрешна секреция и ако, да речем, един от тези органижлези работи твърде активно, то той ще започне да преобладава в

работата на организма, а количеството на другите фактори ще се намали и организмът претърпява съществени изменения: човекът ненормално пълнее или слабее, в детската си възраст усилено расте или пък ръстът му се задържа; случват се и по-дълбоки изменения, водещи до физическа уродливост. По такъв начин органите с вътрешна секреция, или жлезите, играят ролята на регулатори и те не са малко: щитовидна жлеза, парашитовидна жлеза, хипофиза, надбъбречни и много други. Апропо, за щитовидната жлеза. Вие къде сте роден?

– В планините Бурчиада.

– Така и предполагам. В местата, разположени високо над морското равнище, от почвата изветряват, изсмукват се и се измиват от дъждовете хранителните соли, необходими за координиране на действията на организма при храненето на някои органи и при тия условия материалът за щитовидната жлеза не стига. Затова именно по вашите места има толкова много болни от гуша. Та гушата е ненормално развита, заболяла от недостатъчно хранене щитовидна жлеза. Вашето заболяване също се дължи на нарушена дейност на жлезите с вътрешна секреция. Обаче това нарушение при вас има малко необикновен характер. Работата е в това, че у хората от вашия тип обикновено се наблюдава забавяне на движенията и на всички процеси на душевния живот. Те са вяли, бавномислещи, флегматични, тъпи и ти напомнят на добродушни животни. Наистина и между тях се среща жив ум. Но вие имате не само жив ум, вие имате активен, деен, творчески ум и повишена възприемчивост и чувствителност на нервите. Кажете ми, пристъпи на усилено сърцебиене случват ли ви се?

– Случват се – отговори Престо. Цорн хвърли поглед на ръцете му.

– Вие сте чувствителен, нервен, впечатлителен. Вие лесно се възбуждате, във вашия организъм като че ли действуват две взаимно противоположни сили. Аз вече имам представа за вашия характер, темперамент и начин на мислене. С вас ще трябва, както се вижда, доста да се потрудим. Вие, разбира се, искате да имате нормален ръст, нормални пропорции на тялото и лицето, каквито бихте имали, ако нарушението на жлезите с вътрешна секреция не беше наложило на тях своя печат?

– То се знае – отговори Престо.

– Вие все още не сте виждали своето истинско лице. Ще се постарам да ви го покажем. Аз правя това, което засега никой от другите лекари не прави. Наричат ме магьосник, вълшебник. Така наричаха и нашия селекционер Бербанк. Аз правя не повече от него. Той твори чудеса, като изменя формата и цялата „конструкция“ на плодовете и зеленчуците.

Аз пък работя над изменението на формата и съдържанието на човешкия организъм. Да отидем да разгледаме моя „музей“. Ще ви покажа някои мои трофеи. Аз надминах своите колеги – продължи Цорн, като се отправи към зданието. – Удаде ми се да създам чудесни препарати от хормони на жлези с вътрешна секреция. С помощта на тези препарати ми се удава да изменям формата и ръста дори на възрастни хора за един сравнително кратък срок. Погледнете – каза Цорн, когато влязоха в съседната на кабинета стая, – ето как изглежда силата, която е направила всичките тия чудеса.

Той взе един албум, разтвори го и започна да показва на Престо снимки. На лявата страна бяха снети ужасни уроди, а на дясната напълно нормални хора, сред които имаше дори и много красиви. Между лицата от лявата и дясната страна имаше само далечна, едва доловима прилика.

– Това е преди лечението, а това след – каза с гордост Цорн, като показваше лявата, а след това дясната страница на албума.

Той имаше право да се гордее. Излизаше, че той можеше да моделира формата на тялото и лицето на хората по свое желание.

– Всичко това са мои европейски трофеи. Нали започнах работата си във Франция при Сабдтие – каза Цорн. – А ето първите американски. За съжаление представителите на нашата официална медицина, както трябваше да чуя от Крукс, не твърде доброжелателно се отнасят към моите опити. В църковните кръгове също така роптаят. Впрочем засега не ми пречат. А ето – той посочи един шкаф със стъклена вратичка. На полчиците му се виждаха големи аптекарски бели буркани с латински надписи на етикетчетата. – Много би дал за тия буркани средновековният магьосник. В тях се намират прахове. Едни от тях увеличават ръста, други го умаляват...

– Нима сте в състояние да намалите или увеличите ръста на вече възрастен човек?

– Да, мога да направя даже и такова „чудо“. Ето този прах радикално лекува от затлъстяване, този – слабите хора превръща в пълни. С една дума, ако живеех преди петстотин години, бих могъл да „омагьосвам“ и да „размагьосвам“ хората и да получавам за това огромни суми.

– И бихте свършили живота си на кладата. Цорн се усмихна:

– Възможно е. Сега няма да ме изгорят жив. Но все пак могат доста силничко да ме попекаат. Човешката изостаналост надживява вековете.

Лекарската заповед „съблечете се“ Престо изпълни механически.

Цорн най-грижливо изследва Тонио.

– Необходимо е да се запечата на снимки цялата последователност на вашите превъплъщения – каза Цорн. – Един болен аз снемах с кинопарата всеки ден в една и съща поза. Получи се изумителен филм: превръщане пред очите на зрителя от урод в красавец. Но такива снимки отнемат твърде много време.

На другия ден след това Престо взе първия прах, който трябваше да започне невидимата работа в неговия организъм.

Този ден Престо дълго стоя пред огледалото, като че ли се прощаваше със себе си.

КОЩУНСТВЕНА ПОСТЪПКА

Един след друг минаваха дните, едно след друго гълташе Престо лекарствата. Той внимателно се наблюдаваше в огледалото, но изменението не забелязваше. Все същият чехълородобен нос, все същите клепнали уши, все същият овал на черепа разширен нагоре. Престо губеше търпение и вече бе започнал да се съмнява в „магиите“ на доктор Цорн.

За да не бъде център на внимание, той отдавна се бе отказал от разходките из парка и излизаше да подиша чист въздух само нощем. Времето вървеше еднообразно и достатъчно скучно. Четеше лосанжелоските, санфранциските и холивудските вестници, като търсеше да узнае какво става там.

Някои вестникарски бележки неволно спираха вниманието на Престо, макар и да не се отнасяха до съдбата на Люкс. В щата Калифорния, в град Бъркли, въпреки протестите на деликатните и срамежливи съседи през слънчеви дни двегодишният Ролф Елисън се разхождал гол в задния двор на своя дом. Това изисквала неговата майка Лилиян Елисън. Докторът бил предписал на сина й лечение със слънце. Но съседите се оплакали на полицията. Един чувствителен съпруг заявил, че голотата на двегодишния Ролф страшно стеснявала неговата жена.

Почтеният пастор Ноел Хайнсот Франкфорт, щата Кентъки, заявил: „Професорите, които учат, че прародителите на човека са били опашати маймуни, заслужават бесилка“.

В щата Арканзас, в местния университет, е била проведена анкета по въпроса, кого считат за „най-велик музикант в света“. В резултат на допитването на първо място се оказал популярният диригент на джазбанд Пол Уайтмен, на второ – Бетховен. Третото място заели двама:

Падаревски и Хенритов, директор на музикалната Школа при университета.

В ЕлПазо, щата Тексас, Алфред Е. Седън, свещенослужител при презвитерианската църква, ползващ се с голяма популярност, заявил: „Електричеството, като природна сила, съществува от времето, откогато съществува човекът на земята – около шест хиляди години. И аз не мога да кажа защо при божата помощ Адам не е могъл да има в жилището си радио, посредством което би могъл да слуша химните на ангелите.“

Други вестници печатаха съвършено невероятни факти, които измисляше „властелинът на мисълта“ Роберт Рипли. Например Рипли открил в Бостон мистър Конерс, който поставил рекорд на бързо изкачване и слизане по стълбата на небостъргач. Някой си Блайстън написал с помощта на микроскоп хиляда шестстотин и петнадесет букви на оризово зърно. Един френски писател попълнил четиристотин листа канцеларска хартия с препинателни знаци и ги изпратил на своя издател затова, че той го упрекнал в небрежно отношение към правописа.

Френският поет Брейтел писал две години едно любовно писмо до една актриса и написал един милион пъти „аз ви обичам“. Мис Кук от Лондон писала завещанието си от двадесет до четиридесет години, написала осем тома и умряла, като оставила пет хиляди долара. Доктор Литингер във Виена се усмихвал в течение на тридесет дни...

Подобни бележки интересуваха Престо затова, че му помагаша да изучава психологията на американския еснаф, неговата доверчивост, произлизаща от невежеството, неговите вкусове. Туй или онуй можеше да послужи и за трикове.

Но ето че веднаж Престо намери и това, което търсеше. Вестниците съобщаваха за тежко заболяване на мис Хеда Люкс. С нея се случил странен припадък, който едва ли не завършил със смърт. Лекарят, извикан от прислужницата, намерил мис Люкс в безсъзнание и посиняла, с едва забележими признаци на живот. Много труд струвало на лекаря да я възвърне към живот. Слугинята също така се чувствувала много зле, макар че тя се оправила от непонятния припадък по-рано от своята господарка и намерила сили да извика лекар по телефона. Никакви следи от миризма на въглища или присъствие на какъвто и да било газ, който би могъл да предизвика подобно състояние, не са били открити от лекаря. За неговите причини не са могли да кажат нищо определено нито Хеда, нито слугинята.

Едва няколко дни след това на репортьора на едно малко вестниче се бе удало да получи оскъдни сведения, хвърлящи светлина върху

станалото. Според неговите думи слугинята на мис Люкс съобщила на един свой познат шофьор, че нейната господарка едва ли не умряла от смях затова, че Престо е имал; дързостта да направи на нея, на Люкс, предложение. „Престо беше толкова смешен, че и аз самата едва не умрях от смях“ – казваше слугинята.

Другите вестници не препечатваха това съобщение, тъй като го считаха за твърде неправдоподобно. Престо е могъл да направи предложение и да получи отказ. Но да се умира от смях – това е нечувано нещо.

След един ден в същия този вестник бе напечатана бележка, че Тонио Престо безусловно има отношение към странния припадък на мис Хеда Люкс. Няколко свидетели потвърдили, че видели в това злополучно утро Престо да излиза от вилата на Люкс. Скоро след неговото излизане вилата на Хеда Люкс посетил лекар. Във всеки случай от мис Люкс не постъпила никаква жалба и следствените власти не могли да пристъпят открито към следствие. Подозренията към Тонио Престо се усилвали от това, че той неочаквано изчезнал, опасявайки се може би от отговорност за своята постъпка. Според думите на неговия кинооператор Хофман Тонио Престо заминал в Европа да се лекува. Сам Хофман почти едновременно с Престо заминал за Таити.

Още след един ден същото това малко вестниче, занимаващо се с клюки, извести на света, че фактът за кошунствената и светотатствена постъпка на Тонио Престо е потвърден. Тонио Престо действително имал дързостта да оскърби Люкс с предложение за брак. Тази вест бе подхваната от другите вестници и поклонничките и поклонниците на Люкс изпращаха в редакциите хиляди писма в израз на негодуване, съчувствие и съболезнование на „оскърбената и осквернена“ Люкс.

„Кошунствена и светотатствена постъпка! – с възмущение мислеше Престо. – Ако бих попаднал сега в ръцете на поклонниците на Хеда Люкс, те биха ме разкъсали. Ето го съда на тълпата! Е, какво пък, толкоз по-добре! Нека сега ми кажат, че нямам право да изменям своята външност!“

Колко хубаво е все пак, че Престо скоро ще хвърли своята ужасна маска!

Престо се приближи до огледалото и още веднаж внимателно разгледа . Никакви промени.

„А Люкс все пак не е искала да издава моята тайна – мислеше Престо. – Слугинята се е раздрънкала. Люкс! Как ли ще ме посрещне, когато ѝ се представя в нов вид?“

Престо изведнъж бе обзет от такова нетърпение, че въпреки присъствието на много хора в градината той забърза към доктор Цорн.

– Слушайте, докторе! Аз не мога по вече да търпя. Вашето лекарство не ми оказва никакво въздействие – каза Престо.

– Не се вълнувайте – спокойно отговори Цорн. – Моето лекарство оказва нужното въздействие. Но всичко става не така бързо, както при вас във филма. Лекарството действа на хипофиза и на щитовидната жлеза. Те трябва да наберат нужното количество хормони. Хормоните действуват на клетките. Виждате ли колко предавания има тук? При това не забравяйте, че не сте на десет години и костите ви не са така податливи, както у децата. Когато жлезите, ако мога да се изразя така, наберат сили, процесите на изменението ще тръгнат много по-бързо.

Престо се обърна и видя в креслото красива млада дама или девойка. Едва сега той съобрази, че се бе втурнал в кабинета на лекаря без предупреждение, през приемно време.

– Извинете – смутено каза той, обърнат към дамата. Пациентката се усмихна и каза:

– Аз вече свърших разговора си с доктора. – И като кимна с глава, дамата с лека походка излезе от кабинета.

– Новичка? – попита Престо.

– Напротив, старичка – отговори усмихнат Цорн.

– Но аз не съм забелязал, не съм виждал такава между болните...

– Да, вие не сте виждали такава и все пак сте я виждали. Това е същата онази девойка, която седеше на своята веранда в кресло, помните ли мис Веде?

– Страшното чудовище? – с удивление попита Престо.

– Същата.

Престо се хвърли към доктора и започна да му стиска ръцете.

– Извинете ме, докторе, че се усъмних във вашето всемогъщество!...

– Далече сме още до всемогъществото, но все пак съвременната медицина може да направи туй-онуй. Вървете и търпеливо чакайте.

ЧУДОТО НА ПРЕВЪПЛЪЩЕНИЕТО

Изминаха още няколко дни след този разговор – дни, прилични на всички изминали дни. И ето че започна „чудото на превъплъщението“, както каза Престо, завършил утринното разглеждане на лицето си.

Огледалото не можеше да лъже: впадинката в горния край на носа забележимо се бе повдигнала. Престо се успокои и изведнаж се развесели. Сега вече не можеше да има никакво съмнение: лекарствата на доктор Цорн бяха пробудили вътрешните сили на неговия организъм, започваше преобразуването на неговото тяло.

Всеки нов ден донасяше по нещо ново. Горната част на носа започна много бързо да взема нормален вид. А месестият чехълородобен край на носа като че ли „подсъхваше“, прибираще се, с една дума, забележимо се умаляваше. Свиваха се, умаляваха се и ушите. Целият череп приемаше все по-пропорционален вид. И чудна работа! Престо започна да расте. Пръстите, ръцете и краката му се удължаваха – това се забелязваше по панталоните и ръкавите, които ставаха все по-къси.

Една сутрин при Престо дойде миловидната сестра и като поздравя, каза с усмивка:

– Вие започвате да растете, мистър Престо. Поздравявам ви. Скоро този костюм ще ви стане малък. Ние имаме склад с обувки, бельо и костюми от различни размери. Да ви изпратя ли дрехи от по-голям размер, или вие ще си поръчвате нови? Тук имаме шивачки на бельо, обушари и шивачи на горни дрехи.

Та кой пациент на Цорн ще вземе да носи дрехи от чужд гръб! Престо, както и другите, каза, че ще поръчва сам костюмите си.

Малцина от пациентите отнасяха със себе си гардероба дрехи от различни размери. Болшинството оставяха тези костюми като кожата на приказната жабапринцеса, за да не им напомнят за миналото. Костюмите впоследствие се продаваха от търговските агенти на Цорн.

Сестрата кимна с глава и излезе.

След няколко минути на Престо вече взимаха мярка – шивачът, обушарят, шивачката на бельо показаха образци от скъпи платове и модели. След тях се появи шапкарят. А до вечерта Престо вече бе от главата до краката в ново, за да се повтори същата тази процедура след няколко дни.

Колкото повече време минаваше, толкова по-енергично действуваша вътрешните сили. Веднъж разкъсали застиналите форми, тия сили започнаха преустройството на организма с необикновена бързина. Тонио скоро загуби сметката на всички нови придобивки и изменения. И когато в края на първия месец от „метаморфозата“ той извади своята снимка и я сравни със сегашното си лице, отначало се зарадва, а после даже се изплаши: огледалото отразяваше ново, чуждо лице.

Това вече не беше Тонио Престо, какъвто се познаваше още от

детство. Тонио Престо бе изгубил своето предишно лице... Стана му страшно. Като че ли съзнанието му се бе преселило в тялото на неизвестен човек. Той се опитваше да прави движения с ръцете – получаваше се нещо ново, достатъчно плавно, даже изящно, но някак си чуждо. Физическите усещания бяха нови и странни. Всеки жест му се удаваше удивително леко. Членовете на тялото бяха станали гъвкави, подвижни. Нямахме я вече ъгловатостта на движенията. Походката на Престо, която напомняше движение на прилеп, бе станала сега плавна и лека. Всичко това би било извънредно приятно, ако не беше така ново – ново до ужас.

Изменения ставаха не само в организма на Престо, но като че ли и в окръжаващия го свят. Детето расте с години, бавно и незабележимо. А Престо растеше бързо, „не с дни, а с часове“, като при приказните юнаци. И в хода на растежа му се струваше, че пространството и мащабите бързо се намаляват. Креватът, от който той заемаше не повече от една трета, когато дойде, започна като че ли бързо да се скъсява, а масите и столовете да се умаляват. Нямахме вече нужда да прибягва до еквилибристика, за да седне на стол или в кресло. Той все повече и повече отдалечаваше книгите и писмените принадлежности на масата. Можеше вече, като се приповдигне на пръсти, самостоятелно да свали палтото и шапката си от закачалката. А каква мъка беше това! По-рано той трябваше ежеминутно, като малко дете, да прибягва до помощта на околните или пък да предизвиква смях с опитите си сам да свали нещо от високо или да се качи някъде. Светът не е приспособен за джуджетата...

Това бяха приятни новости. Но все пак вътрешните изменения най-много привличаха вниманието на Престо.

Тонио с часове не се махаше от огледалото. Изучаваше своето обновено тяло. Любуваше му се и се удивляваше на чудесата на науката. Да, сега той знаеше, че човешкото тяло не представлява от само себе си отлети за цял живот форми, че тези форми са променливи и подвижни като водата. Трябва само да умееш да разбудиш „вътрешните сили“ на организма, строителите на живото тяло – хормоните.

Хормони, хипофизи, щитовидна жлеза – всички тия думи сега вече не изглеждаха на Престо като непонятни откъси от магьосническо заклинание.

– И все пак това е много странно – казваше той, като гледаше в огледалото.

А от огледалото го гледаше изящен млад човек с красив тънък нос, достатъчно висок, много строен, възслабичък.

И това ново тяло беше облечено в нов костюм. Престо погледна

стария си, малък костюм на квадрати с къс, почти детски панталон. И този костюм изведнаж се стори на Престо жалък и трогателен. Като че ли това костюмче бе останало от някакво умряло невръстно синче или брат.

– Тонио Престо умря! Няма го вече Тонио! – каза тихо Престо.

Неочаквано му стана жал за това уродче, което познаваше нуждата, нестопляното с ласка детство, живота на улицата...

Тонио си спомни как като малко момче напусна родните си планини и тръгна на изток да си търси хляба. Но трудно беше със своя ръст да получи постоянна работа. В един град продаваше вестници, в друг служеше като жива реклама – в палячовски костюм носеше плакат: „Купувайте вакса «Слънце!»“ Децата се подиграваха с него, а нерядко го и биеха. Трябваше отново да тръгне на път. Най-после в един град му се усмихна щастието да попадне в пътуващ цирк. Отново в палячовски костюм, но тук вече не го биеха. Той подканваше народа и имаше успех сред зяпачите. С този цирк Престо бе посетил много градове и градчета на Америка. В един град на Калифорния, където имаше киностудио, на стопанина на това предприятие бе дошла мисълта да заснеме пътуващия цирк на филм по специално написан сценарий. Циркът още не бе успял да отпътува от града, когато в киното вече се появи новият филм. И Престо за пръв път видя себе си на екрана. Неговата роля не беше голяма – както обикновено той само подканяше.

Престо бе дълбоко развълнуван, като видя своето изображение на екрана. Тонио Престо – тогава той още беше просто Том Джонсън – порасна в собствените си очи. Щом като са го показали на екрана, на същия този екран, на който излизат всички негови любими герои, това значи, че и той струва нещо. Обхвана го достатъчно разпространената болест – непреодолимото желание да се снима за екрана. Микробът на тази болест е недостатъчно про – дали просто славолубието играе тук роля, или жаждата за бързо забогатяване, или пък несъзнателното желание да се победи времето и смъртта, като се законсервират на лента макар и само няколко момента от собствения живот, не е известно, но силата на болестта е извънредно голяма.

Тонио се яви пред стопанина на киностудиото и се предложи за киноартист. Този само се разсмя гръмогласно. Тонио не се успокои. Научи за центъра на американската кинопромишленост Холивуд и като се прости с цирка, тръгна за там. Филмо-производителите, режисьорите, операторите дълго не искаха даже да разговарят сериозно с него. Обаче един умен оператор се замисли и каза на директора:

– А защо пък да не направим от този кретен втори Джеки Куган? Този поне няма да израсне като оня.

Няколкостотин метра лента в голямото начинание не представляват нищо. Директорът се съгласи да се направи проба. Престо се суетеше и махаше с ръце като вятърна мелница. Режисьорът безнадеждно махаше с ръка: „Та той и понятие си няма от игра!“ – но операторът не се предаваше.

Филмът има пред публиката неочакван за директора и режисьора ефект, ѝ в съдбата на Престо стана вълшебен поврат...

Престо се мъчеше да си спомни целия свой живот. Искаше да провери знае ли новият Престо всичко онова, което е преживял старият. Физическото „превъплъщение“ дали не е нарушило единството на съзнанието? Не, паметта му действуваше нормално. Престо-нови е приемник на цялото психическо наследство на Престо-стари. И все пак в психиката на Престо бяха станали немалко изменения. Престо-нови бе станал по-спокоен, по-положителен. Той по-добре се владееше, не се горещеше, не се суетеше. И това бе също много странно. В съществуването на Престо като че ли бе останала само една тънка нишчица, съединяваща неговото минало „аз“ с настоящото – нишката на единството на съзнанието. Скъсаше ли се тази нишка, Престо-стари би умрял окончателно, а новият млад човек би се „родил“ на двадесет и седем годишна възраст. А какво ли би станало, ако наистина тази нишка се скъса? Тонио ще забрави всичко, което е било до преди лечението. Кой ще бъде той тогава? Тонио се потърка по челото, поотдалечи се от огледалото и отново се пбгледна.

– Да, Тонио Престо изгуби лицето си...

ЗЛОСТОРНИКЪТ

„Чудото на превъплъщението“ се извърши. Огледалото отразяваше не безобразния урод, а красив млад човек, строен и малко слаб. И от всичко най-чудно беше това, че в новия Престо с неговите безукорно правилни форми на нормален човек имаше нещо, което те караше да си спомниш за стария Престо, като сходството, което забелязваме в две скулптури, различни по форма, но принадлежащи на длетото на един и същ скулптор. Доктор Цорн огледа своето произведение с чувството на художник, който е доволен от своята работа.

– Отлично! – каза той. – Пожелавам ви успех в живота. Вътрешните

процеси на преустройство във вашето тяло са завършили, но все пак наблюдавайте внимателно една-две седмици външността си. Ако намерите в лицето си дори и най-малко изменение, незабавно тръгвайте за тук.

Възхитен, Престо стискаше ръката на Цорн.

Тонио остави на доктора почти всичките пари, които бе взел със себе си – а те бяха около сто хиляди долара. Останаха му само за път. Той изпрати на Себастиан телеграма, с която го предупреждаваше, че пристига утре сутринта.

В определения час таксито спря пред вратата на вилата на Престо. Старият слуга изскочи на широките стълби, спускащи се в полегат полукръг до посипаната с пясък пътека, и изведнаж се спря в недоумение. Вместо своя господар той видя изящен млад човек, който, като забележа недоумението на слугата, се засмя и каза с приятен баритон:

– Какво, не ме ли позна, старче? Аз съм, аз. Антонио Престо. Но бях на лекар и той, разбираш ли, ме измени, направи ме отново. Вземай куфарите!

Но Себастиан не се помръдваше от мястото си. Той беше предан слуга, даже повече от слуга. На джуджето Престо той гледаше както любеща бавачка на детето и бранеше неговите интереси повече, отколкото своите собствени. Себастиан знаеше на какви опасности са подхвърлени личността и имуществата на милионерите в Америка, а Престо беше крупен милионер. Себастиан със замряло сърце бе чел във вестниците за уловките и хитростите, към които прибегват престъпниците, за да завладеят непринадлежащо им богатство. И в тази минута Себастиан не се съмняваше, че има работа с един от тия юначаги, който иска да го измами и да обере къщата на Тонио Престо.

– Но не си попаднал на адреса! – мърмореше на себе си старикът, застанал нащрек.

Не само Себастиан, който бе видял и патил, но и най-глупавото бебе не би се хванало на тая въдица. Лъжата беше много очевидна. Мислимо ли бе човек да се измени чак толкова!

– Хайде, какво стоиш? – нетърпеливо попита Престо.

– Заминавайте, откъдето сте дошли! – грубо каза Себастиан, като се изкачи няколко стъпала, за да заеме за всеки случай по-удобна позиция около вратата. – Господаря го няма, а без него никого няма да пусна в къщи. Дадена ми е строга заповед.

– Гледай ти чудак! Казвам ти, че аз съм господарят ти Тонио Престо.

Престо направи нетърпеливо движение с ръка, което с нещо напомни на Себастиан жестовите на старото уродче Престо.

От вълнение и негодувание, загдето Себастиан не го пуска, Престо извиси глас и в последната му фраза: „Казвам ти, че аз съм господарят ти Тонио Престо“ – прозвучаха нотки от фалцета на джуджето Тонио.

Себастиан в недоумение още веднаж огледа непознатия млад човек.

„Що за дяволщина! – помисли старецът. – В него наистина като че ли има два човека!“

Престо може би щеше да успее да се възползува от това минутно колебание и да убеди Себастиан, ако не се бе намесил още един свидетел на тази сцена. Заинтересувал се бе от разговора и шофьорът. Той изгледа Тонио крадешком. Разбира се, че това не е Престо. Кой не познава Престо! Шофьорът беше явно на страната на Себастиан и незабелязано му намигна, като да го предупреди: „Не пускай в къщи този човек, опасен е!“

Себастиан разбра този жест и се изкачи още няколко стъпала. Сега той стоеше до самата врата. Престо вече губеше търпение. Той също започна да се изкачва по стълбите, но Себастиан зорко следеше злосторника. С неочаквана за възрастта си бързина той се вмъкна във вратата и я заключи с железния лост, с ключа, с куката и с верижката. В отсъствието на Престо Себастиан сам бе измислил всичките тия сложни ключалки и ги бе поръчал на железаря. Сега старикът беше в пълна безопасност и можеше да издържи обсадата дори на цяла шайка бандити.

– Какво, не сполучи ли, момченце? – със злорада насмешка каза той иззад вратата.

Тонио започна да чука, но Себастиан не отваряше вратата. Не помогнаха нито молби, нито уговорки. Себастиан беше твърд като скала.

– Глупав, вироглав старец! – ядосан, изруга Престо.

Под насмешливия поглед на шофьора Тонио бавно заслиза по стълбите, като обмисляше положението си. Може би собственият му шофьор ще се окаже по-разбран. Престо мина към гаража, до който имаше малка къща, където живееше шофьорът му. На вратата висеше голям катанец.

– Сигурно е пуснал колата ми под наем, мошеникът! – измърмори Престо. Не му оставаше нищо друго, освен да отиде на хотел. Той назова един от най-добрите хотели в града.

Престо имаше пари едва колкото да се заплати с шофьора. То пак добре, че беше в скъп, прекрасно ушит костюм и имаше отлични куфари с внушителни етикети на най-добрите европейски и американски

хотели. Портиерът почитателно му отвори вратата.

– Вашата фамилия? – запита го млад човек с големи очила, който седеше зад бюрото.

– Тонио Престо, киноартист – изтърси Тонио. По-рано не му бе нужно да си казва името. Като съдържача усмивката си, портиерите, лакеите и метрдотелите първи го наричаха почитателно по име. Него го познаваха по-добре и от президента. А сега трябваше да си каже името. Но не само това. Думите „Тонио Престо“ предизвикаха у регистратора неочакван ефект. Той изведнаж се отдръпна назад и няколко минути гледа Престо с изумен поглед. След това любезно, но студено каза:

– Вие вероятно сте едноименник с известния Престо?

И тук Престо допусна малодушие. Не му се искаше да убеждава младия човек в това, което противоречеше на очевидността: този очилат младеж не би му повярвал, както и Себастиан. Защо да се поставя в глупавото положение на човек, който явно присвоява чуждо име?

– Да, едноименник – отговори Престо и побърза да се изкачи с асансьора и да се скрие в стаята си.

„Какво ли ще става нататък! – угрижено помисли той. – Оказва се, че да изгубиш лицето си е много неприятна работа.“

Престо бе изгладнял. То добре, че в хотела можеше да се закусва и обядва, без да се плаща всеки път. Престо позвъни и си поръча закуска. От вниманието на Престо не убягна, че лакеят го гледаше някак особено. Ясно беше, че новината за неизвестния млад човек, който има нетактичността да си присвоява прогърмяло в цял свят име, вече бе обиколила целия хотел.

Престо закуси и се поразвесели. В края на краищата всичко ще се разясни и тогава сам ще се смее над злощастията си.

Сега той реши да осъществи своята отдавнашна мечта, която лелеше през всичкото време, докато се намираше в лечебницата на Цорн: Престо реши да направи първата си визита на Хеда Люкс. Той ще се извини пред нея и... Но как ли ще го приеме тя сега?

Престо още веднаж се огледа критически в огледалото и намери, че е истински красавец. Ето кога ще може да играе роли в големите трагедии! Неговата мечта ще се осъществи... Той – Ромео. Хеда – Жулиета... Престо застана в поза и простря ръце към въображаемата Жулиета. „Великолепно... неотразимо! Тя няма да устои. Сега вече няма да ми откаже!“ – помисли той и като се преоблече в нов костюм, излезе на улицата.

ОТНОВО ОТБЛЪСНАТ

Вилата на Хеда Люкс се намираше извън града, недалече от киноградчето на мистър Пит, на половин миля от собствената вила на Тонио. Престо нямаше пари, за да вземе кола.

„Ще трябва да се върви пеш“ – мислеше той. И тутакси започна да се утешава, че ходенето пеш е много полезно нещо. Обаче той скоро се убеди, че дори и най-полезните неща са приятни, когато ги имаш с мярка. За да съкрати пътя, той реши да мине по новия, току-що прокаран път.

Беше нетърпима жега. Бялото шосе, още непокрито с асфалт, така силно блестеше, че очите боляха. Отгоре на това насам-нататък по него сновяха коли, които така вдигаха прах, че Престо се задъхваше. Той отдавна бе успял да забрави, че автомобилите оставят подир себе си толкова много прах и че могат да причиняват толкова много неприятности на човека, който е принуден да се влачи по пътя пеш. А хората в колите като че ли се подиграваха с пешеходците и като минаваха край тях, така предизвикателно ревяха с клаксоните си и хвърляха толкова прах в очите, че Престо стискаше юмруци от негодуване. Никога досега този познат път не му бе изглеждал толкова дълъг.

Когато Престо най-после се добра до вилата на Люкс, външният му вид беше не особено представителен. Лицето и якичката му бяха почернели от кал и пот, косите му се бяха слепнали, костюмът и обувките покрити с дебел слой прах. Той се огледа и започна да се колебае дали да се яви пред Хеда в такъв вид. Но желанието му по-скоро да я види го накара да натисне решително копчето на звънеца. Вратата се отвори и Престо видя същата оная слугиня, която той едва ли не уби от смях заедно с господарката ѝ. Девојката не го позна. Тя малко презрително огледа костюма му, но погледна лицето и приветливо се усмихна. Тази усмивка ободри и окрили Престо.

– Бих желал да видя мис Люкс.

Хиляди млади хора, които мечтаят за славата на киноартисти и артистки, желаят да видят мис Люкс с надеждата да се възползват от нейната протекция. Десетки хиляди хора от всички възрасти и от двата пола биха считали за щастие да видят с очите си „божествената“ Люкс. Но ако тя би започнала да приема всички, които идваха, не би имало кога да работи.

– Мис Люкс я няма в къщи – отговори слугинята с обикновената

фраза.

Но Престо знаеше тия уловки.

– За мене тя трябва да си бъде в къщи! – каза той многозначително. – Аз съм неин стар приятел и тя много ще се радва да ме види. – При думата „стар“ девойката се усмихна. – Да, да, не се смейте – продължи Престо. – Аз познавам Хеда още когато беше съвсем мъничко момиченце. Пристигнах за няколко дни тук по работа и реших да се видя с нея. Но по пътя колата ми се повреди и... – той многозначително погледна костюма си – трябваше да вървя пеш.

– Как ще заповядате да доложя за вас? – вече със съвсем любезен тон попита слугинята.

Пак този съдбоносен въпрос!

– Виждате ли – позаплетете се Престо, – аз искам да изненадам мис Люкс. Кажете й, че иска да я види един стар приятел.

Девойката отвори вратата, пусна Престо в голямата приемна и отиде да доложи на господарката си, като помоли Престо да почака отговор. Това беше вече половин победа.

„Жените са любопитни – мислеше си Престо. – Хеда сигурно ще поиска да види кой е този стар приятел, особено пък когато слугинята й опише моята външност. А тя сигурно ще направи това...“

– Заповядайте, мис ви моли да отидете при нея в будоара й – каза слугинята и Престо, развълнуван, мина в познатата му стая, потънала в меки килими, по които бяха разхвърляни табуретки, възглавници, лъвски и мечешки кожи.

Люкс беше полулегнала на кушетката и при влизането на Престо стана и го изгледа с недоумение. Пак измама! Към какви ли не хитрости прибъгват тези поклонници и ловци на слава...

– Какво желаете? – сухо запита тя. Престо се поклони.

– Мис, аз не съм ви измамил. Аз съм ваш стар приятел, макар че не можете да ме познаете. – Неговият приятен баритон и искреността на тона направиха благоприятно впечатление.

– Моля! – каза Люкс, като показа към малкото кресло. Престо седна в креслото. Люкс се отпусна на кушетката, настана минутка мълчание. После Престо започна да говори, като многозначително поглеждаше Люкс:

– За да ви убедя, че не съм ви излъгал, аз мога да ви разкажа нещо, което не знае никой освен вас и... още един друг човек. Ще ви повторя това, което ви каза Тонио Престо при последната ви среща с него, а също и това, което вие му отговорихте. Ще повторя всичко дума по дума.

– Той ли ви предаде това? – попита Люкс. Тонио се усмихна.

– Да, той ми предаде това. Той много се извинява, че ви е причинил... безпокойство, като ви е накарал да се смеете толкова много...

– Аз едва ли не умрях...

Престо утвърдително кимна с глава.

– Зная това.

– Но какво общо имате вие с това? – попита Хеда. – Тонио ви е помолил да ми предадете неговите извинения?

– Да, той ми завеща това...

– Той е умрял? – уплашено попита Хеда. Тонио не отговори на въпроса ѝ.

– Позволете да ви напомня какво отговорихте на неговото предложение.

– Боже мой, но аз не можех да предполагам, че моят отказ ще го убие. Той е бил ваш приятел. И сега вие като че ли идвате да отмъщавате за него...

– Моля ви, не бързайте да правите изводи и ме изслушайте. И така, вие тогава казахте на Престо, че между него и вас стои непреодолима преграда. И тази преграда е неговата уродливост. Нали така? Значи, ако не би била тази преграда... той би имал шансове?

– Да – отговори Хеда.

– И тъй – каза Престо, – сега вече тази преграда не съществува. Антонио Престо не е умрял, но е променил своята външност. Антонио Престо, това съм аз. Нали не можете да кажете, че съм безобразен?

Престо стана от креслото и направи няколко крачки като „жив манекен“ в магазин за модни костюми. Люкс неволно се отдръпна назад. В очите ѝ се отрази ужас. Мисълта ѝ напрегнато работеше. Кой е този странен човек? Луд? Престъпник?...

– Какво искате от мене?... – попита Хеда, като едва се владееше.

– Аз дойдох за отговор и вече го получих – отговори Престо. – Вие казахте: „Да.“

– Но вие не сте Престо... Моля ви, не ме мъчете! Какво искате?

– Успокойте се, мис Люкс. Не ви заплашва никаква опасност. Аз не съм нито луд, нито бандит. Зная, трудно ви е да повярвате, че ето този неизвестен млад човек, който сега разговаря с вас, е действително отблъснатият от вас Антонио Престо. Но аз ще се помъча да ви убедя в тази невероятна работа.

И Престо разказа на Хеда всичко, което бе станало с него след срещата им, показва ѝ изрезки от вестниците за „чуждите метаморфози“,

извършени от доктор Цорн, най-последно извади снимките, отбелязващи всички етапи на еволюцията, станала с тялото на Престо. Тези снимки бяха по-убедителни от всичко друго. И все пак, когато Хеда, откъснала поглед от фотографиите, погледна красивия млад човек и мислено си представи стария Тонио Престо, нейният разум отказа да повярва, че такива метаморфози са възможни.

Тя се замисли. Настъпи мълчание, което Престо не нарушаваше. Той чакаше отговора на Хеда като присъда. Най-последно Люкс вдигна глава и каза:

– Мистър... Престо... – Това начало не се хареса на Тонио. По-рано Хеда не го наричаше така официално, а се обръщаше към него другарски „Тонио“. – Да допуснем, че всичко е така, както казвате. Стената на уродливостта не стои пред нас. Но...

– Какво „но“ може да има още?... – нетърпеливо попита Престо.

– Аз ви изслушах, изслушайте сега и вие мене. Спомнете си нашия разговор, когато вие бяхте още уродът Тонио. Аз ви казах, че положението обвързва. Преклонението на тълпата много дава, но и много иска. Аз съм възвеличена по волята на тази тълпа, която посещава киното. И аз не трябва да се скарвам с тълпата. Аз ви казах, че на тълпата би й било от всичко най-приятно, ако аз си остана вечна годеница. И тогава всеки писарушка, всеки учител, метач, който пази моя портрет, мислено би се представял в ролята на мой „герой“. Тълпата може да ми прости само ако се омъжи за истински герой...

– За бог или полубог – казахте вие тогава.

– Да, за тия, които самата тълпа превъзнася.

– Но няма Престо не е бог? – гордо попита Тонио.

– Вие вече не сте Престо. В това е и целият въпрос. Вие бяхте боготрашилище, но вие бяхте неподражаем в своето безобразие. Сега сте красив като Нарцис, но такъв тълпата не ви познава. Вие сте се превърнал в неизвестен красив юноша. А неизвестната красота – това е по-лошо, отколкото прославеното безобразие на Престо. Аз не искам, не мога да допусна да кажат за мене, че стареещата Люкс – а аз съм с две години по-възрастна от вас, това вие знаете, – че стареещата Люкс си е купила със своите милиони млад мъж, бездарен, неизвестен, но хубавичък юноша. А едва ли и вие самият ще се съгласите да бъдете „мъж на знаменитост“. За мъжете със самолюбие това е непривлекателна роля. А вие сте разглезен от славата и успеха.

– Кой ви е казал, че не съм известен? Нима аз не съм Тонио Престо? Престо си е поставил нова маска, но нима той е престанал да бъде

Тонио? Нима моят талант не си е останал същият? По-рано аз разсмивах хората, сега ще трогвам сърцата им. Бях комик, клоун, сега ще бъда трагик. О, и как ще играя! Повярвайте ми, зрителите ще бъдат потресени до дълбочината на душата си, когато видят на екрана Престо-трагика. Ако някога съм бил полубог, то сега ще стана бог...

– „Ще бъда, ще бъда, ще стана...“ Това са само мечти. Пътят към екрана е много трънлив и твърде често непроходим за тия, които мечтаят за слава...

– Защо ми говорите всичко това? Нима аз не зная, че да станеш знаменитост, не е лесно? Но нали аз... да допуснем даже, че аз съм един никому неизвестен юноша. Но аз имам хубаво наследство, оставено ми от Тонио Престо: общопризнат талант, великолепно познаване на артистичната техника, най-последно връзки...

– Но вие нямате най-важното: невероятно смешния чехълороден нос на Тонио Престо. И тълпата няма да ви признае.

– Ще я накарам да ме признае. Но внимавайте, това вече е последният ви претекст. И ако аз дойда при вас увенчан със слава и с преклонението на тълпите...

– Тогава ще продължим този разговор. Но помнете, Престо, аз не давам никакви обещания и с нищо не се обвързвам.

– Вие сте влюбена? Имате си годеник? – попита Престо.

– Аз имам живо сърце и свободна воля, Престо. Вървете да печелите своята слава!

ТОВА Е НАШ НОС, А НЕ ВАШ

Да се промъкне до мистър Пит за обикновения Тонио Престо се оказа още по-трудно, отколкото до Хеда Люкс. Скъпоценното време на мистър Пит се охраняваше от няколко слуги, които бяха неми и глухи към всякакви доводи, молби и увещания. Като изгуби вяра в силата на словесното си оръжие; Престо реши да пробие блокадата. Той отблъсна лакея и бързо хукна напред. За щастие Тонио добре познаваше разположението на стаите и затова без особен труд дотича до кабинета на мистър Пит и успя да излезе зад вратата.

Престо видя познатия му кабинет, отрупан с дълбоки кожени кресла, послан с килим и украсен по стените със снимки и портрети на киноартисти. На видно място, в центъра на стената, се мъдреше собственият му портрет. Тонио Престо беше снет в естествена големина и

представляваше Отело с кърпичката на Дездемона в ръце. Колко пъти Престо е бивал в този кабинет! Пит всякога беше неизменно любезен с него, предлагаше му хубава пура, канеше го да седне в креслото, грижеше се като за скъп гостенин.

Мистър Пит седеше на обикновеното си място, до отвореното американско бюро, и разговаряше с юрисконсулта мистър Олкот.

– В контракта е уговорена неустойка от петстотин хиляди долара – говореше мистър Пит, без да обръща внимание на Престо. – Щом като мистър Тонио Престо е избягал неизвестно къде, без да завърши снимките на започнатия филм „Любов и смърт“, то той, Престо, е длъжен да заплати и неустойката, и загубите. Търговският отдел ще ви даде справка колко ни струва постановката на незавършения филм до деня на изчезването на Престо и колко губим от това, че няма да пуснем този филм по екраните. Ще се получи доста солидна сума. Подгответе иска.

– Но към кого ще го предявяваме? – попита юрисконсултът. – Не е ли по-добре да почакаме завръщането на Престо? Може би той вече не е и между живите. Носят се разни слухове.

– Толкова повече. Ще назначим опека за съдебен ответ и ще наложим възбрана над имуществото му. Нима не разбирате целта ми?

Този разговор бе прекъснат от появяването на лакея, който, като се поколеба до вратата, реши да наруши строгия ред и да влезе в кабинета без доклад, за да се оправдае за своето неволно опущение.

– Извинете, мистър – каза лакеят, – ето този мистър – лакеят посочи с очи Престо, – самоволно влезе в кабинета ви въпреки всички мои...

Мистър Пит изгледа Престо. Мистър Пит си имаше свои правила. Той строго нареждаше на слугите си да не пропускат до него „шляещи се млади хора“, но когато някой от тях, тъй или иначе, се промъкнеше до неговия кабинет, мистър Пит биваше любезен с него и не даваше вид, че това нахлуване му е неприятно.

Мистър Пит кимна с глава на лакея да излезе и много любезно попита мистъра, който бе благоволил да го посети, с какво може да му бъде полезен.

– Мога да ви дам някои сведения за Антонио Престо – каза Тонио.

– Ах, виж ти! Това е интересно. Говорете по-скоро, жив ли е той?

– И да, и не. Ето такъв – Тонио показа към своя портрет в позлатена рамка, – такъв Престо вече няма. Тонио Престо е жив и той стои пред вас в своя нов облик. Аз съм Тонио Престо.

Пит въпросително погледна Олкот.

– Вие не ми вярвате, напълно ви разбирам. И родната ми майка не

би ме познала, но аз ей сега ще ви докажа, че съм Тонио Престо.

– Моля ви, не се трудете да доказвате, аз напълно ви вярвам – побърза да отговори Мистър Пит. – Какво желаете, ее... мистър Престо?

– Чух част от разговора ви за това, че искате да предявите към мене иск, загдето съм заминал, без да завърша снимането на филма „Любов и смърт“. Можете и да не предявявате иск. Аз ще ви платя неустойката и загубите. Но този филм трябва да бъде заснет отново. И аз пак ще играя в него ролята на майстерзингера. Само че новият филм ще бъде вече не комедия, а трагедия.

– Даа, трагедия... – неопределено потвърди Пит. – Вие сте добре осведомен за нашите работи. Но... Това няма да мине, млади човече.

– Значи вие не ми вярвате, че аз съм Тонио Престо?

– Вярвам, вярвам, но... но вие сте Тонио Престо... от съвсем друго тесто. Който и да сте, вие не сте ни нужен. Такива шамповани Аполоновци като вас – на път и под път, а Тонио Престо беше неподражаем, неповторим в своето уродство. Това беше уникум. И ако вие действително сте превъплътен Тонио Престо, на което аз... вярвам, то с какво право извършихте това превъплъщение? Вие сте сключили с нас генерален договор за десет години и редица отделни договори за вашето участие в тези или онези филми. Нито една цивилна листа на цар не струва толкова на нито една държава, колкото коствахте вие на нас. Защо ви плащаме тия луди пари? За вашия неподражаем нос. Ние го купихме много по-скъпо от златото. Къде е сега тази скъпоценност? Какво сте направили с нея? Брилянт, голям колкото чехълородобния нос, е евтина дрънкалка в сравнение с носа на мистър Престо. Вие нямате нито морално, нито юридическо право да ни лишавате от вашия нос. Това беше наш нос, а не ваш. Да, да! Носът на Тонио Престо принадлежеше на всички като чудесен дар на природата. Как посмяхте да лишите обществото от този дар? Вие виждате, аз се обръщам към вас като към Тонио Престо. Какво ще кажете за свое оправдание?

– Аз ще намеря своето оправдание не в думите, а в делата. Позволете да изляза пред обектива и вие ще видите, че новият Престо е по-ценен от стария...

Пит подскочи в креслото.

– Вие не сте Престо! Сега виждам, че не сте Престо! Вие сте един млад човек, който мечтае да стане кинознаменитост. Вие подслушахте нашия разговор за Престо и поведохте рискована игра. Тонио Престо не би казал това, което говорите вие. Тонио Престо знае, че талантът е второстепенна работа. Главното е рекламата. Хора с талант рядко загиват

под стоборите, в неизвестност, от никого неоченени и непризнати, а с реклама и самата бездарност може да се издигне на върха на славата. Престо беше безподобен, великолепен, очарователен. Но нека дяволите ме изгорят като стара кинолента, ако такива тониовци не се намерят с десетки в панаирджийските палатки...

– Но вие сам току-що казахте, че Престо с неговия нос е уникум.

– Да, казах и ще казвам. Защото за рекламирането на този нос аз съм похарчил повече от един милион долара, преди да се покаже този нос на екрана. Славата на всеки киноартист е право пропорционална на сумите, хвърлени за реклама. Това много добре знаеше Тонио Престо, колкото и да се ценеше. Не правете трагически жестове. Да допуснем, че вие сте най-истински Тонио Престо, тоест да допуснем, че вие сте той. Да допуснем, че душата, талантът ви са си останали Престовите. Как мислите, аз душата ли снимаме апарат? Колкото и да сте гениален, та, ако щете, и три пъти гений, публиката не ви познава и в това е вашето нещастие. Ада се прави от вас нов Престо, Престо-трагик – това е твърде главоболна, „солена“, скучна работа. Достатъчно. Временно прекратявам производството на кинозвезди и гении. Много е скъпо. Вие не ни трябват, млади човече. Много здраве на нашия старик Тонио Престо, ако го видите, и кажете му, че с нетърпение го очакваме и бащински ще разцелуваме светейшето му чехълче.

– Аз все пак настоявам...

– И напразно. Аз допускам, че вие сте гений. Но публиката ще поярва в гениалността само когато аз украся пътя на гения с дъга от банкноти, а тях аз не ги добивам лесно. Желая ви успех на някакво друго поприще. Може би ще ви се удаде да постъпите като прошенописец при някой адвокат или счетоводител в банка. Това няма да ви даде много, но кой е виновен? Вие сам сте се изгонили от рая, ако действително сте Тонио Престо. – Пит позвъни и заповяда на лакея да изпрати младия човек.

Играта бе изгубена.

– Кой е този млад човек? Луд или мошеник? – попита юрисконсултът мистър Пит, когато вратата се затвори зад Тонио. – Вие говорехте с него така, като че ли наполовина вярвахте, че той действително е Тонио Престо.

– Не наполовина, а почти сто на сто. Там е работата, че Хеда Люкс ми се обади по телефона. Тя ме уверяваше, че е видяла снимки и разни документи, които безспорно потвърждават, че Тонио Престо е изменил външния си вид с помощта на някакво си лечение. И само когато

заговори за изпробване като киноартист, аз, да си призная, малко се поусъмних, че това е бившият Тонио Престо. Магаре! Сам се погуби. Той е свършен човек. Твърде разглезен и от парите и успехите, за да премине в по-скромно амплуа в живота. Привикнал на широк живот, той бързо ще пропилее цялото си движимо и недвижимо състояние. Ето защо бързам с предявяването на иска.

– Вие сте далновиден както всякога! – поласка Олкот своя патрон.

Мистър Пит запали нова пура, пусна струйка дим нагоре и когато димът се разпръсна, каза дълбокомислено:

– Ето така е и със славата. Когато няма пари за пури, изчезва и димът на славата.

Олкот почтително изслуша този несполучлив афоризъм като перла на мъдростта.

ЗА СМЕТКА НА НЯКОГАШНАТА СЛАВА

Тонио беше огорчен от неуспеха си, мъчеше го и жажда. Като излизаше от дома на Пит, той почувствува слабост в краката. А му предстоеше дълъг и мъчителен път обратно. Сега Тонио вървеше по прекрасния широк път на киноградчето, край надземните постройки, където се помещаваха лабораториите, работилниците, къщите и хотелите на артистите и служащите.

На дясната страна на пътя, до едно голямо здание – склад за декорации, – се намираще малък ресторант, който през дните за снимки охотно се посещаваше от статистите, прекарващи тук уморителните часове на очакване. Тонио машинално бръкна в джоба си с надежда да намери дребни пари. Но освен измачкана носна кърпа там нямаше нищо друго. Престо въздъхна и искаше да отmine ресторанта, обаче съблазнителта беше тъй голяма, че Тонио забави крачки в размисъл и най-после влезе.

До една мраморна масичка седяха двама начинаещи артисти, блондин и brunet. Brunetът неотдавна се бе издигнал в буквалния и преносния смисъл измежду статистите: той още играеше в тълпата, но режисьорът така го теглеше напред, че зрителите можеха да го отделят от масата статисти. Още мъничко и ще му дадат малка епизодична роля. Тогава той ще стане истински киноартист. А режисьорът, който издигна този млад човек, беше самият Тонио. Този млад човек как му беше името? Смит. Един от милионите смитовци... Заради Престо той би се

хвърлил в огън и вода... Но уви! Тонио не приличаше на себе си. И Смит, разбира се, няма да повярва на Тонио... Младите хора пиеха плодова вода. Непоносимо! Престо уж случайно се спря до масата на двамата младежи.

– Струва ми се, мистър Смит? – попита Престо, като снемаше шапка. – Не ме ли познавате? Аз съм Джонсън. Снимах се в тълпата във филма „Любов и смърт“.

Смит сухо се поклони. Той не може да знае имената на всички ония, които съставляват безликата тълпа.

– Нося ви поздрав от Тонио Престо, вчера го видях – продължи Тонио.

Това известие произведе необикновено впечатление. Младежите се оживиха. Смит любезно постави стол и повика лакея.

– Наистина ли? Къде случихте да го видите? Какво искате? Коктейл?

– Оранжеда. Две, три оранжеди!... Ужасно горещо – каза Престо. – Да, видях го вчера.

– И той наистина си спомня за мене? – интересува се Смит.

– Че, разбира се, той каза, че от вас ще излезе нещо. А щом като Престо го казва... Ох... Прекрасно питие.

– Но къде е той? Какво става с него?

– Лекува се. Навестях сестра си и случайно го видях в лечебницата на доктор Цорн.

– Престо болен? Надявам се, нищо сериозно? Четох, че е заминал да се лекува. Но от какво е болен?

– Престо си сменя амплото. От комик става трагик. И затова е решил да промени външността си. Цорн прави чудеса. От Престо е направил младеж... като две капки вода приличаш на мене.

Смит даже зяпна от изумление.

– Луд! – най-после убедено каза той.

– Безумец! – потвърди другарят му.

– Че защо пък? – попита Престо.

– Затова, че сега той струва толкова, колкото... ние с вас.

Като утоли жаждата си, Престо тръгна пешком за града край своята вила и бялата къща на Хеда Люкс.

„Обаче как бързо и ниско падам! – мислеше той и крачеше по шосето. – Започвам да живея за сметка на някогашната си слава, прося в кръчмите като последен скитник, предразполагайки хората към себе си с това, че се познавам със себе си... Не, така не може повече да

продължава... Но какво да правя?... Как ми се яде... Човек, изгубил лицето си...“

Като наближи хотела, Престо приведе, доколкото можеше, в порядък своя опрашен костюм, за да не привлича подозрителното внимание на хотелската прислуга. Той незабелязано се шумгуна в стаята си, изми се и се преоблече. За щастие в куфара си имаше запасен костюм и чисто бельо.

Той си поръча обед както в някогашните времена, обилен, изискан, скъп. Нахранил се до насита, Престо легна да спи, като помоли да не го безпокоят, и се събуди чак в десет часа вечерта. Още преди да заспи, в главата му бе узрял план за понататъшните му действия. Той не се бави, а бързо се облече и като предаде ключа от стаята си на портиера, излезе от хотела.

КРАЖБА ЧРЕЗ ВЗЛОМ

Светлините на града останаха назад. На Престо предстоеше още веднаж да измери разстоянието от хотела до своя дом. Но сега се ходеше по-леко. Вечерната прохлада освежаваше. Престо бодро крачеше по шосето. От време на време се срещаша минувачи – лошо облечени хора, скитническа, бездомна Америка.

Настрана от шосето, на хълма, в сянката на евкалиптите, се виждаше красива вила. Неговата вила! Колко спомени са свързани с нея! Някога му се струваше, че да имаш собствена вила, е върхът на успехите в живота. С какво увлечение той бе строил тази вила отначало в мечтите си, а после и в действителност! Колко изобретателност и вкус бе проявявал при обмислянето на общия план и на всяка дреболия. В неговата вила не биваше да има банален и груб разкош. Всичко трябваше да бъде просто, строго и заедно с това изящно. И това му се бе удало. От вилата му се възхищаваха. За нея се писа. Копираха я.

Особено много остроумие той бе вложил в това, да приспособи обстановката към своя малък ръст. Като гледа мебелите, никой не би казал, че те са създадени за деца или джуджета. И все пак това не беше обикновена мебел. Едни от креслата и столовете имаха седалища, по-ниско разположени от обикновените, а други – скрити стъпалца и скамеицици, издигащи се при натискане на копче.

Да, чудесна вила имаше Престо! Колко пъти ей на този същия завои автомобилът му остро бе завивал и след няколко минути Престо бе

пристигал до входа. От стотина метра шофьорът предупреждаваше с клаксона за пристигането на господаря. До широко отворената врата неизменно го посрещаше неговият верен слуга, старият Себастиан. А ето сега... Престо въздъхна и се отправи към дома, като бавно заизкачва хълма.

Беше около единадесет часът вечерта. В страничния прозорец мъждукаше светлина. Себастиан още не спеше. Тонио внимателно мина край решетката на градината до група млади кипариси и легна на топлия пясък. Звездите ярко светеха над главата му. Миришеше на евкалипт. От време на време по шосето се мяркаха светлините на автомобили и се чуваха клаксоните им.

Дванадесет... Крайният прозорец все още светеше. Нима Себастиан пази през цялата нощ? От него всичко може да се очаква.

Все по-рядко прелетяваха като светещи бръмбари осветени от фарове автомобили. Престо не можеше да търпи повече. Той стана и започна бавно и предпазливо да се прекачва през високата желязна ограда. Той знаеше, че вратата нощно време се заключва. Добре, че в двора няма кучета. Престо не ги обичаше, защото кучетата не можеха да понесат неговите неспокойни движения и винаги го лаеха. И поради това въпреки всички увещания на Себастиан Престо забрани да се държат в двора кучета. Сега беше много радостен за това: той можеше безопасно да се приближи до къщата. Привличаше го прозорецът, който още светеше. Тонио внимателно се покачи до него. Транспарантът беше спуснат. Дали спи Себастиан, или не спи? Може би този светещ прозорец е само негова военна хитрост, която трябва да плаши злосторниците. Тонио почака още половин час.

Най-после след полунощ той реши, че е време да действа.

Престо отиде на противоположния ъгъл и се покачи на прозореца. Той беше затворен. Трябваше да се избие стъклото. Но как да стане това безшумно? Престо се опита внимателно да го натисне, за да се пукне. Но то не се поддаваше. Да го счупи? Това може да привлече вниманието на стареца, ако не спи. Престо наблегна стъклото лекичко с рамо. И изведнаж стъклото с трясък се счупи.

„Готово!“ – помисли Престо, като побягна настрана. Той се прехвърли през оградата, легна на земята и зачака да види кога Себастиан ще излезе или ще отвори прозорец. Но в къщата, както преди, беше тихо. Изминаха няколко минути. Никакви признаци на живот. Престо въздъхна с облекчение. Себастиан здраво спи. Стъклото е счупено. Главното е направено.

Престо отново се прехвърли през оградата и се приближи до счупения прозорец. Той внимателно започна да вади парчетата. Когато бе останало да извади само още няколко парченца, Престо се разбърза и си поряза показалеца на дясната ръка. Като го превърза с носната си кърпа, той се промъкна през прозореца и уверено тръгна из стаите.

Овладея го странно чувство. Антонио беше у дома си, в своя собствен дом, където всяка вещ му беше позната, и все пак трябваше да се промъква като крадец. Да, и наистина беше „крадец“. Той беше дошъл тук, за да открадне пари от собствената си огнеупорна каса. Като стъпваше предпазливо, той мина през столовата със стени и мебели с резба от черен дъб, през голямата кръгла гостна с бял роял, който проблясваше в тъмнината, през библиотеката, подредена с маси, шкафове и етажерки. Тук трябваше да бъде предпазлив, за да не се натъкне на някоя от стълбичките, разхвърляни навсякъде. Ето го най-после и кабинета. Огнеупорната каса е в стената до писалищното бюро. 3-6-27-13-9 и под него: 32-24-7-8-12. Така трябва да се обърнат номерата в двата пръстена, за да се отвори с ключа бравата. Сложна система. Великолепно. Добре, че новият Престо е получил в наследство паметта на стария Престо и че тази памет не му изменя. Та няма това не е доказателство, че той е същият Престо или поне законен наследник на неговите капитали и цялото му имущество?

Престо започна да си тъпче джобовите с банкноти. И изведнаж му се стори, че в съседната стая се чуват дебнещи стъпки. Престо окаменя и затаи дъх... Не, всичко е тихо... Така му се е сторило. Той отново се залови за работа. Изведнаж неочаквано блеснала светлина от електрическо фенерче заслепи очите на Престо и парализира движенията му. – Горе ръцете!

На вратата стояха четирима полицаи с насочени към Престо револвери. Престо ги изгледа смутено. Той нямаше оръжие. Кабинетът имаше само един изход. Да скочи от прозореца? Но Престо поради своята неопитност не се бе погрижил да го отвори. А докато той отваря прозореца, полицаите ще успеят да го хванат или убият... Невъзможно е да се съпротивява... Престо покорно вдигна ръце. И в това време от другата стая, иззад гърба на полицаите, се чу злорад, гръмогласен старчески смях.

– Нали ви казвах – позна Престо гласа на Себастиан, – знаех си аз, че този младок ще дойде тук.

След няколко минути Престо вече седеше с белезници на ръцете в полицейския автомобил. В полицията направиха на Престо предварителен разпит и много се смяха, когато той наричаше себе си Тонио

Престо. Тонио бе така възмутен от грубите им обноски, че не пожела да им доказва правотата си, а поиска още сутринта да му уредят среща с прокурора.

– Не бързайте. Срещата с прокурора винаги предшества срещата с палача. А зад вашия гръб сигурно ще се намерят такива работници, за които вие ще трябва да поседите пет минутки на електрическият стол – каза разпитваният го сержант.

НЕОБИКНОВЕНИЯТ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС

Сутринта Престо бе изправен не пред прокурора, а пред съдията, който се оказа голям буквоядец. Впрочем това букво-ядство си имаше особени причини. Престо не знаеше, че Пит бе взел всички мерки новият Престо да не бъде признат за правоприменик на имуществата на джуджето Престо. Ако правото на новия Престо би било незабавно признато, можеше лично да се изкаже пред съда да ангажира за защита на своите интереси най-видните адвокати, да пусне в ход парите – всичко това би усложнило работата. Опеката беше много по-удобна за Пит. Опекун, който да отговаря пред съда вместо „безвестно отсъстващия“ Престо, Пит би намерил измежду своите хора и този опекун, разбира се, би побързал да признае всички искания на Пит. Нужно беше във всеки случай да се забави, да се обърка делото и съдията успешно правеше това. Макар Престо много убедително да доказваше, че той е Тонио Престо, но само изменил своя вид, че за кражба и дума не може да става, съдията си знаеше своето:

– Да допуснем, че вашите снимки са истински, а не майсторски подобрена колекция от приличащи си хора; да допуснем, че доктор Цорн, ако аз удовлетворя молбата ви и го призова в качеството му на свидетел, потвърди всичко, казано от вас; да допуснем, че знаменитият киноартист, който и на самия мен е доставял не малко весели минути, и вие, съвсем неприличащият на него младеж, сте едно и също лице, при все че лицата ви са различни. Всичко това не изменя положението. Още древните римски юристи са намирали, че думата кражба „фуртум“ произлиза от думата „фурба“ – мрак, тъма, тъй като кражбата обикновено се извършва „клям, обскуро ет плерумкве“. Да! – Съдията вдигна пръст нагоре. – Това значи: тайно, в мрака, и най-вече нощем. Вие сте извършили това тайно, в мрак, нощем.

– Но позволете! – възразяваше Престо. – Доколкото ми е известно,

при кражба винаги се предполага заграбване на чуждо имущество, а това имущество си е мое.

– Вие и това не сте доказали. Вие бяхте длъжен по законен път да възстановите вашата самоличност.

– Да върна предишния си вид?

Това би било от всичко най-добре. В краен случай въз основа на всички намиращи се у вас данни вие бяхте длъжен по съдебен ред да докажете тъждествеността си с изчезналия Тонио Престо.

– Но за това трябва да събера документи, да направя справки и прочее. Аз ви моля да ме освободите до делото.

– Под гаранция. Пет хиляди долара.

– Нима това, което ми отнеха в полицията, е недостатъчно? Там имаше около сто хиляди долара.

– Това е още спорно имущество.

– Друго аз нямам. Но слушайте – замоли Престо, – каква гаранция още искате от мене? Как мога да избягам от съда, когато от разрешението на това дело зависи цялото ми благосъстояние? Моето имущество е за повече от сто милиона. Ще избягам ли от тях?

Съдията се замисли. Доводът му се стори убедителен. Разбира се, че Престо няма да избяга от милионите. И, разбира се, Престо си е Престо. Съдията и по-рано бе слушал за Цорн и за чудесата, които той прави. Престо не е първият, който ще трябва да доказва своето тъждество. Но главното не е това. Главното са милионите, които ще се върнат в ръцете на Престо. Съвсем не е празна работа да направиш услуга на милионер в трудна минута. Мистър Пит явно ще бъде недоволен. Но какво да се прави? Съдията стори каквото можеше...

Юрисконсултът на Пит ненапразно бе нарекъл своя патрон предвидлив. Мистър Пит очевидно бе предвидил и такъв род колебание на съдийската съвест и се бе постарал да огради своите интереси и от друга страна.

Съдията вече се канеше да пусне Престо, но в този момент му бе подадено бързо писмо от прокурора, който искаше да се отложи разглеждането на делото на гражданина, наричащ себе си Тонио Престо, и да не се предприемат никакви действия, тъй като в тази работа има някои обстоятелства, които предизвикват намесата на прокуратурата.

Съдията прочете писмото и като махна с хартиятката, каза: – Не мога. Нищо не мога да направя. Вашето дело ще се разглежда с участието на прокурор. А дотогава вие ще трябва да отидете в затвора.

Никакви доводи вече не помогнаха. И от полицейския участък

Престо бе преведен в затвора.

Започна един от най-забърканите, куриозни процеси, които някога са се разглеждали в американските съдилища. Този процес се оказа истинска златоносна жила за вестникарските кореспонденти. Не само вестниците, но и дебелите списания обсъждаха казуистически сплетените му обстоятелства.

Има ли право човек да изменя външния си вид?

Кражба ли е, ако похитиш собственото си имущество?

Действително ли Престо се е превърнал в нова личност?

Нужно ли е Престо-нови да се утвърждава като наследник, на Престо-стари, или е достатъчно само Престо-нови да докаже идентичността си с предишния Престо?

Би ли имала право жената на Престо, ако той би бил женен, да иска развод въз основа на това, че нейният мъж се е изменил до неузнаваемост?

Няма ли да доведат такива изменения до нови престъпления?

Няма ли да получат престъпниците „шапканевидимка“, скриваща ги от представителите на властта?

Как гледа на такова превръщане църквата от гледна точка на религиозните норми и морал?

Не заплашват ли тези метаморфози изцяло устоите на нашия социален строй?...

Всеки от тези въпроси даваше необозрими възможности да блеснеш със своето остроумие и да покажеш ерудицията си.

От прокуратурата бяха събрани нови данни, не в полза на Престо.

Служащият от хотела, където Престо се бе установил след завръщането си от лечебницата на доктор Цорн, бе съобщил, че при пристигането си в хотела Престо сам признал, че не е истинският Престо, а съименник на киноартиста. Освен това от гражданското отделение на съда бе изпратена справка, че мистър Пит е успял да блокира капиталите и да наложи възбрана върху недвижимото имущество на Престо за обезпечаване иска по-договора в деня, предшествуващ кражбата. По такъв начин Престо можеше да бъде обвинен в опит да укрие имуществото си, служещо за обезпечение на иска. На Престо оставаше да се утешава само с това, че показанията на Цорн и няколко болни, лекували се при него, бяха в негова полза. Престо не е измамник, а действително Тонио Престо, изменил предишния си вид. Обаче това малко му помогна. Прокурорът, който лично бе ходил в лечебницата на Цорн, беше поразен от всичко видено. Въпреки обичая той даде интервю на вестникарските

кореспонденти и изказа своето мнение по нещата. Уви, превъплъщение-то на Престо се оказа действително „труден случай“ в практиката на Цорн.

– Частната собственост е основата на нашия държавен строй – заяви прокурорът. – Всяка собственост предполага не само обект, но и субект на правото на собственост, по-просто казано – собственост без собственик не може. Дали индивидуална ще бъде собствеността или групова, както при акционерните дружества, първичен носител на правата на собственост винаги се явява физическата личност, човекът, лицето. Та какво ще стане с обществото, ако собствателят на собственост започне да мени своето физическо лице като ръкавиците си? Към кого ще предявяваме ние искове си? От кого ще се получават вземанията? Как ще се борим с умишлените банкрути? Но най-главно, как ще можем да водим борба с престъпниците, които ще започнат да подправят лицата си като лица на милионери така, както сега те подправят чуждите подписи? Как ще отличим ние истинския капиталист от фалшивия? Ще настане ужасен хаос. Деловият живот ще спре. Страната ще загине в анархия. Ние не можем да допуснем в нашата страна свободно да се изменя външността на човека. В детската възраст, с лечебна цел, методите на доктор Цорн може би могат още да се допуснат. Но за възрастни – в никакъв случай. И затова аз внасям в Конгреса законодателно предложение: незабавно да се издаде закон, забраняващ възрастни хора – под страх да загубят имуществото си – да изменят своя външен вид с каквито и да било способности с изключение при случаи на неизбежно хирургическо вмешателство за спасяване на живота. Що се касае до нашия обвиняем, то, макар и обикновено законът да няма обратна сила, аз все пак смятам за необходимо да се разпростре санкцията на закона, който трябва да бъде издаден, върху мистър Престо и той да бъде лишен от всички имуществени права. Това ще послужи като предупреждение за другите.

– Ще държите ли още Престо в затвора, или ще намерите за възможно да го пуснете? – запита един от кореспондентите прокурора.

– Доколкото се изясни, че Престо не е мистификатор, „субективно“ неговата вина се е намалила – отговори прокурорът. – Той е могъл „бонафиде“ – с чиста съвест – искрено да се заблуждава относно правото си да краде имущество от самия себе си. Това, разбира се, според мен не намалява тежестта на неговото престъпление, но все пак ми дава възможност да го пусна на свобода под гаранция, докато Конгресът разгледа моето предложение и прокара новия закон. В зависимост от това, как ще бъде формулиран този закон, Престо ще бъде оправдан или обвинен

в кражба.

ПРОЩАЛНА ВЕЧЕРЯ

Престо бе пуснат на свобода без пари, без дом и без име.

Тонио Престо се върна в хотела. При него в стаята се яви метр д'отелът и вежливо му напомни, че стаята през всичкото-време е била заангажирана за него, за Престо, тъй като вещите му са се намирили в нея, и че е необходимо да се заплати сметката.

– Добре, утре сутринта ще ви платя – отговори Тонио, като се разхождаше из стаята.

Метр д'отелът се поклони, погледна не особено доверчиво-Престо и си отиде.

– Обаче откъде ще намеря пари? – каза гласно Тонио. Той отиде до куфара си, отвори го и започна да претърсва костюмите с надежда да намери в джобовете случайно забутани пари. Пари нямаше. А те му бяха необходими. Да подаде телеграма на Хофман и да го помоли да изпрати няколко хиляди телеграфически?... Но при получаването им пак може да се случат затруднения. Впрочем Хофман може да изпрати парите на името на хотелиера.

Престо мислеше и разсеяно преглеждаше вестник. Една! бележка привлече вниманието му. В отдела за театър и кино се съобщаваше най-последната новина: мис Хеда Люкс се омъжва за мистър Лоренцо Марра. Лоренцо! Изгряващата звезда, красавецът Лоренцо, киноартистът, който неведнаж бе играл заедно с Престо. Престо – нещастният, а Лоренцо – щастливият любовник. Така беше на екрана, така се случи и в живота. Ето го полубога, на когото Люкс бе отдала своята ръка и сърце? Но нима той е по-красив от превъплътения Престо? Тонио погледна в огледалото. Да, да, Престо не е по-малко красив от Лоренцо. Но Лоренцо има име, а Престо заедно със своето лице бе изгубил и своето име...

Престо трябва да се види с нея. Проклятие! Не му бе останал даже един приличен костюм. Празничният се бе измачкал в затвора. Престо взе перото и написа бърза телеграма на Хофман:

„Изпратете десет хиляди долара на името на мистър Грин, хотел «Империал», Холивуд. Престо“

След това Престо се обади по телефона на съдържателя на хотела и му каза:

– Мистър Грин, вие сигурно знаете, че аз съм напълно

платежоспособен и че съвсем случайно съм изпаднал в затруднено материално положение. Утре моят приятел Хофман ще ми помогне. Той ще изпрати десет хиляди долара на ваше име. Моля ви да вземете от тези пари, колкото се следва по моята сметка, а останалите пари да ми предадете.

Съдържателят на хотела охотно се съгласи на това условие и скоро в джоба на Престо вече имаше пари – след удръжката на дълга повече от четири хиляди долара. Вместо десет Хофман бе изпратил само пет. В хотела отново бе открит кредит на Престо и лицата на лакеите отново станаха почтителни. Антонио си купи нов костюм и като нае кола, се отправя за Хеда Люкс.

– Мис Люкс – каза Престо, като видя Хеда. – Дойдох да ви поздравя. Вие сте намерили своя бог?

– Да, намерих го – отговори тя.

– Още веднаж ви поздравявам и ви пожелавам всички радости... Аз вече се примирих с участието си на човек, който е изгубил лицето си. Вие ми вярвате, нали, вярвате, че аз съм Антонио Престо, вашият стар другар и приятел?

Люкс кимна с глава.

– Тогава... имам към вас една голяма молба. Аз бих желал да устроя... прощална вечеря и да поканя на нея всички мои бивши приятели. Тях това с нищо няма да ги обвърже. Просто иска ми се още веднаж, за последен път, да бъда в тяхната мила компания, а след това... след това вашият Антонио ще заеме подобаващото му се скромно място в живота.

Люкс се боеше от сцени и като видя Престо такъв покорен, охотно прие поканата му.

– Но това не е всичко – продължи Престо. – Аз ви моля да осигурите успеха на тази моя прощална вечеря. Ето списъка на поканените. В него ще намерите имената на мистър Пит и щастливеца Лоренцо Марра, Драйтън, Гренли и Пайн, декоратора Булинг, осветителя Морис и някои от по-второстепенните киноартисти. Бих желал вие да се заемете с тази работа. Когато получите от поканените съгласие по принцип, аз ще им разпратя писмени покани. И така в понеделник, в осем часа вечерта, в кръглата зала на хотел „Империял“.

Вечерята мина чудесно. Дойдоха всички поканени без изключение. Престо можеше да убеди и най-недоверчивите хора, Ноче той, макар и в нова форма, си е все същият Престо, не само изумителен актьор, но и прекрасен режисьор. Впрочем новата актьорска игра на Престо гостите оцениха едва впоследствие.

Затова пък режисьорските му способности бяха напълно оценени още през време на самата вечеря, която беше уредена извънредно декоративно. Залата се осветяваше от нежнорозова светлина, а през отворената широка врата на верандата падаше лунна светлина, като създаваше светлинен контраст. Всичко бе предварително пресметнато. Невидим оркестър свиреше прекрасни мелодии. На вечерята бяха поканени и няколко представители на печата, за които се намери не малко материал и работа.

На почетното място бяха настанени Хеда Люкс, нейният годеник – от лявата ѝ страна, и мистър Пит – от дясната. Мистър Пит харесваше това хрумване на Престо. Попийвайки от тънкото винце, мистър Пит, малко понавел глава към Хеда Люкс, говореше с усмивка:

– Каквото и да е този нов Престо, но той не лошо започва своя нов живот. Май че ще излезе от него нещо. И при това... – Пит сръбна от чашата – неговото приказно превръщане и неговият фантастичен съдебен процес: му послужиха като отлична реклама. Такава реклама не можеш направи и за половин милион долара. Да, все таки той ще се самосъздаде. И ако той действително притежава таланта на стария Престо, то заслужава, изглежда, човек да се позанимае с него.

Люкс слушаше и поглеждаше с интерес към Престо, а годеникът ѝ се вслушваше в думите на Пит със скрито безпокойство. Престо можеше да се окаже опасен конкурент на екрана и в живота. На Лоренцо се струваше, че Люкс поглежда Престо не само с любопитство, но и с нежност.

Престо вдигна чаша вино, жълто и прозрачно като кехлибар, и произнесе кратък тост:

– Леди и господа! Известно ли ви е, че в Китай съществува такъв израз: „Човекът, който изгуби лицето си“? Така казват за човек, извършил някаква неблагоприятна постъпка. „Човекът, който е изгубил лицето си“, там се подлага на гражданска смърт. Наистина това е в Китай... а Китай е азиатска страна... У нас, в най-културната страна на света, е съвсем друго. У нас нашето лице е здраво свързано с нашата кесия. И докато кесията ни е дебела, с каквито и хитрини да се занимаваме, не ни заплашва изгубване на лицето в китайския смисъл на думата. Но горко на тези, които се осмелят като мене да изменят своето физическо лице. Тогава тях ще ги лишат от всичко: от пари, от име, от приятелство, от работа, от любов. А и може ли да бъде иначе в страната, където царува доларът? Нека не помислят моите почтени гости, че критикувам прекрасните закони на нашата превъзходна страна. О, не! Аз

напълно признавам разумността на тези закони и обичаи. Аз им се подчинявам. Аз се прекланям пред тях. Аз направих грешка, съдбоносна грешка, като промених своето лице, и сега публично се разкайвам. Аз едва ли бих могъл, дори с помощта на доктор Цорн, да се върна в предишния си вид. Но давам тържествено обещание да неменя вече лицето си и моля обществото да ми прости моята грешка, извършена от неопитност, и да ме приеме в своето лоно, като библейския баща, който приел блудния си син. И ще видите, че ще бъде достоен син.

Тази реч, малко странна по средата, към края се хареса на всички. Ръкопляскаха му. Кореспондентите бързо, бързо драскаха в бележниците си.

Антонио изпи чашата вино, поклони се и излезе на верандата.

– Не, направо си го бива! – говореше възхитен Пит. – Такава способност за саморекламирање аз не съм познавал даже и у стария Престо. Решително заслужава да се направи от него човек с име. Но къде е той? Искам да се чукна с него.

– Аз също! – неочаквано подхвана Хеда Люкс и стана заедно с Пит.

Те минаха на верандата. Престо го нямаше там.

– Престо! Тонио Престо! Но къде сте? – викаше мистър Пит, разписквайки виното от чашата си. – Тонио! Моето момче!

– Тонио! – мелодично го викаше и Люкс.

Но Тонио го нямаше. Тонио като че ли бе потънал в земята. Обходиха цялата градина, която принадлежеше на хотела и бе предоставена тази вечер в изключително и пълно разположение на пируващите, но Тонио го нямаше. Върнаха се в залата. Най-после, изгубили търпение, гостите незабелязано започнаха да се разотиват един след друг, като обсъждаха странното поведение на домакина.

– Може би и това е за реклама? – каза Пит, като се връщаше в къщи в автомобила си заедно с Люкс. – Но той се престара, този шегобиец Тонио! Всичко трябва да се прави с мярка. – И без да се смуцава от присъствието на Люкс, Пит сладко се прозина.

ЖЕРТВИТЕ НА „МАГИЯТА“

Дните минават един след друг, а за Тонио Престо нищо не се чува – той като че ли вдън земя потъна. Мистър Пит почака известно време блудния син да се появи, но после махна с ръка: времето и работата не чакат. Лоренцо Марра се страхуваше от завръщането на Престо не само

като конкурент артист, но и като съперник, претендент за ръката и сърцето на Хеда Люкс. След знаменитата прощална вечеря Люкс неочаквано заяви на своя годеник, на блестящия Лоренцо Марра, че той не трябва много да бърза със сватбата. Дали новият Престо не я бе омагьосал и сега тя чака неговото завръщане? Става с нея нещо нередно. Даже мистър Пит бе забелязал, че Люкс се е изменила, станала е някак си вяла, замислена, разсеяна и понякога раздражителна. Впрочем и сам Пит през последно време се чувствуваше не добре: някаква отпадналост, задъхване. Но трябва да се работи! Мистър Пит е замислил да постави нов голям филм под название „Тържеството на любовта“ с Лоренцо Марра и Хеда Люкс в главните роли. Мистър Пит усилено се готви за тази постановка. В неговия кабинет от сутрин се съвещават главните персонажи, режисьорите, операторите, архитектите.

Мис Люкс току-що бе пристигнала. Тя влезе в кабинета, отиде до бюрото на мистър Пит, подаде му ръка и каза:

– Здравейте, мистър. Вие все пълнеете.

– Дяволски пълнея – отговори мистър Пит.

Всеки ден той прибавяше няколко фунта в теглото си и сега приличаше на угоен шопар.

– А вие май сте решили да надминете всякаква мода? – попита Пит, гледайки полата на мис Люкс. Полата ѝ наистина беше твърде къса.

Хеда смутено погледна полата си.

– Не съм я скъсявала – отговори тя. – И аз не мога да разбера какво се е случило с моите рокли. Те като че ли сами се скъсяват.

– Или вие растете – пошегува се Пит. – А вие, Лоренцо, слабеете не с дни, а с часове!

Лоренцо тежко въздъхна и разтвори ръце. Той изглеждаше много зле – така беше отслабнал, че костюмът висеше на него като торба. Красавецът Марра даже като че ли се бе смалил на ръст – панталонът му се бе удължил, и надиплил върху обувките.

– Аз вече ходих при лекар. Предписа ми усилена храна.

– Страните ви са хлътнали. Ако върви все така, не ще можете да се снимате повече. Никакъв грим няма да помогне. Ще трябва да вземете отпуск и да се лекувате.

Като поговориха още за работата, за ролите, те отидоха в ателието. Операторът Джонсън се въртеше около апарата си. Той помоли Люкс да застане до отбелязаната на пода черта, погледна във визьора и заяви:

– Вие се режете.

Люкс погледна апарата и пода около себе си. Това не можеше да

бъде. Тя стоеше в центъра на фокуса.

– Прическата ви не се вижда. Вие сте пораснала, мис Люкс.

В ателието се разнесе смях.

– Аз не се шегувам – добави Джонсън. – В петък ви снимах на същото това място, ето чертата, апаратът стои неподвижно. Тогава вие влизяхте в кадъра, а сега ви се отрязва отгоре почти половината на челото.

Люкс пребледня. Тя с уплаха погледна късата си пола. Нима тя, Хеда, наистина е започнала да расте? Но това е немислимо. Тя не е малко момиченце. И все пак не само полата, но и скъсилите се ръкави показваха, че тя израства от дрехите си като малко дете.

Набитото око на Джонсън направи още едно откритие. Той заяви, че Лоренцо не само е отслабнал, но е станал и с три сантиметра по-нисък. Това вече беше свършено невероятно и все пак Джонсън доказва, че е така.

Всички се спогледаха с недоумение. Артистите от второстепенните роли, които бяха на вечерята у Престо, се осмелиха да заявят, че и с тях също става нещо необяснимо. Едни от тях пълнееха със същата бързина, както и мистър Пит, други слабееха, едни започваха да растат, други да се смаяват. Всички „пострадали“ бяха обхванати от панически ужас. Люкс припадна. Лоренцо хленчеше.

Веднага бе извикан лекар и всички застанаха според ранга си: най-напред Пит – той даже и на Хеда не отстъпи реда си, – след него свестената Хеда, Лоренцо, а след него всички други артисти на опашка. Амбулаторният преглед бе открит в кабинета на Пит.

Лекарят прегледа внимателно всички, но не намери никакви органически заболявания. Той неопределено клатеше глава и вдигаше рамене. Всички органи са здрави. Като че ли всичко е в ред. Само при мистър Пит докторът намери затлъстяване на сърцето, нещо неизбежно при такава пълнота.

– Трябва да се лекувате от затлъстяване. Диета, гимнастика, разходки...

– Опитих. Не помага – безнадеждно отговаряше Пит. – Дали не ме е отровил на вечерята с нещо Престо? – Лекарят протестиращо махна с ръка. – Нищо чудно – продължи Пит. – Обърнете внимание: пълнеят, слабеят, растат и се смаяват на ръст всички, които бяха на вечерята на Престо.

– Но на медицината не са известни такива отрови – отговори лекарят.

Мистър Пит не се задоволи от съветите на лекаря и след няколко дни свика консулт. Но и консултът не го утеши. Посъветваха го да отиде на бани и да постъпи в специална лечебница, където лекуват от затлъстяване.

Мистър Пит се интересуваше как се чувствуват Хеда Люкс и Лоренцо и им се обади по телефона. Хеда Люкс отговори с прекъсван от сълзи глас, че тя продължава да расте и че не успява да преправя роклите си.

– С какво ще свърши всичко това? За снимки и дума не може да става – говореше тя, хълцайки. – Ако върви все така, скоро ще могат да ме показват по панаирите.

– Вие също не можете да си представите как съм се изменил – хъркаше Пит. – Не мога вече да сядам в креслото и седа на три стола. Тялото ми прилича на пихтия. Както си говоря, и заспивам, души ме тлъстината.

Мистър Пит не можа да познае гласа на Лоренцо по телефона. Лоренцо говореше с такъв пронизително тънък глас, че Пит два пъти попита кой говори с него. Лоренцо си имаше своята беда. И – което беше от всичко най-лошо – измени се лицето му: горният край на носа хлътна, връхчето пък стана широко и се издигна, ушите щръкнаха, устата стана голяма.

– Аз приличам на жаба – пицеше Лоренцо. – Престо ме е омагьосал!

– И аз казвам същото. Но как е могъл да направи това?

– Може би му е помагал доктор Цорн, при когото Престо се е лекувал.

– Цорн! – извика Пит. – Дали е помагал на Престо да ни омагьоса, не зная, но Цорн може да ни помогне! И никой освен Цорн. Как не се сетих по-рано за него! Ей сегичка ще му позвъня по телефона. Отиваме при него!

МИШЕЛОВКАТА

Към лечебницата на доктор Цорн се приближаваше странен кортеж. Цяла върволица автомобили караше във владенията на Цорн необикновени уроди, също като че ли се преселваше пътуващ цирк. Мистър Пит едва сместваше своето подпухнало кълбообразно тяло в каросерията на огромен автомобил. Мис Люкс стърчеше над всички. Затова пък

Лоренцо, който бе изгубил цялото си великолепие, съвсем не се виждаше. Той бе станал толкова малък, че главата му не се подаваше над каросерията на откритата кола. В един автомобил, пътуваше страшно чудовище – многообещаващ млад актьор с признаци на акромегалия.

Новите пациенти бяха бързо настанени из вилите на лечебницата.

Както навсякъде, на прегледа при доктор Цорн мистър Пит беше пръв.

Цорн съобщи на мистър Пит много интересна новина. В навечерието на злополучното угощение някой откраднал от лабораторията му бурканите, в които се пазели препаратите от различни жлези. Сега мистър Пит вече не се съмняваше, че всичките техни злополуки са работа на Престо, който очевидно по такъв своеобразен начин е искал да си отмъсти на всички, които така лекомислено се бяха отдръпнали от него. – Но има ли надежда за излекуване? – попита мистър Пит.

– Пълна – уверено отговори Цорн. – Достатъчно ще бъде да се въздейства на мозъчния ви придатък и вие бързо ще започнете да намалявате на тегло.

И Цорн се оказа прав. За три седмици Пит изгуби една трета от теглото си, при което Цорн заяви, че „засега пуснахме само водата, но до тлъстините още не сме стигнали“.

Въобще грижите с мистър Пит бяха най-малко. Неговата болест лесно се поддаваше на лечение. Много по-сложна беше болестта на Лоренцо и Хеда Люкс. Лоренцо бе станал толкова мъничък, че когато стоеше до Хеда Люкс, можеше да се вземе за неин син.

– Вие не се тревожете – каза Цорн на Хеда Люкс, – има и по-високи хора. Най-големият ръст, точно известен на науката, е двеста петдесет и пет сантиметра. Наистина руският великан Махнов, казват, бил още по-висок и е достигал двеста осемдесет и пет сантиметра.

– Аз ще бъда щастлива само тогава, когато ми възвърнат моя ръст.

– Добре, ще се постареем да ви възвърнем вашия предишен ръст – успокои я Цорн.

Най-много главоболия на Цорн създаваше Марра. Той съвсем падна на духом, плачеше, капризничеше като дете, молеше, искаше, заплашваше със самоубийство. Цорн употреби много усилия, за да го утеши.

Останалите болни от киностудиото покорно очакваха съдбата си. За болшинството от тях лечението при Цорн беше недостъпно на собствена сметка и те много се радваха, че Пит бе взел разходите върху себе си, като обяви, че „после ще се разберем“. Пит не можеше да допусне да се изхвърли и втори незавършен филм.

Поотслабналият мистър Пит увещаваше Лоренцо и Люкс да си останат такива, каквито ги бяха направили „отровите“, поставени им от Престо във виното.

– Вие ще предизвикате не по-малък фурор от този, който правеше старият Престо. – Пит им обещавахе милиони и Лоренцо вече бе започнал да се колебае. Но като погледна Люкс, се отказа от съблазнителното предложение.

Лечението продължаваше и всички малко по малко започнаха да приемат предишния си вид. Хеда Люкс намаляваше на ръст, малчуганът Лоренцо очевидно подрастваше, а Пит бе дошел вече почти до обикновената си пълнота. Всички започнаха да говорят за скорошно заминаване.

Само няколко дни преди тяхното изписване в лечебницата пристигнаха нови болни: съдията, прокурорът и губернаторът. Но в какъв вид! Прокурорът бе станал малчуган подобно на Лоренцо, съдията – затлъстял като мистър Пит, а губернаторът приличаше на истински негър. А да бъдеш негър в Америка, съвсем не е весело и особено за губернатора. Той бе понесъл куп всевъзможни неприятности, докато се добере до Цорн.

На губернатора се наложи да се запознае с всички прелести на джимкроуизма³.

Взмутените от дързостта на „негъра“ пътници едва ли не изхвърлиха губернатора от прозореца, когато той се появи във вагонресторанта. На гарата също така станаха ред стълкновения. В тези горчиви минути в главата на губернатора започнаха да се въртят даже необикновените за него мисли, че американските закони за негрите може би не са чак толкова справедливи и хуманни и че вероятно би трябвало да се отменят.

Той ужасно се страхуваше да не би да остане негър за цял живот. Не пускаше никъде двамата си предани слуги, пред очите на които постепенно се бе превръщал в негър, и при всички стълкновения и недоразумения те свидетелствуваха, че губернаторът не е негър. Да, Престо бе причинил голяма неприятност на губернатора, като го бе накарал да поживее малко в негърска кожа. Губернаторът няколко пъти на ден правеше горещи бани, насапунишваше се и ожесточено се търкаше с изтривалка, но кожата му не избеляваше. Извиканият лекар намери, че кожата

---

3. На негрите в Южните щати е забранено да се ползват от обществените библиотеки, ресторанти, паркове и пр. За тях на ж.п. гари има отделни чакални, те трябва да пътуват в отделни вагони и т.н.

на губернатора не е почерняла отгоре, а има тъмна пигмент на окраска, както на негрите.

Мистър Пит, като изслуша печалните истории на новите болни, заяви, че очевидно и те са паднали жертва на отмъщението на Престо.

– Но как е могъл той да направи това? – недоумяваше губернаторът.

– Той е успял да подкупи слугите и те са сипали прах в питиетата – изказа предположение Цорн. – Всичко това е работа на хипофизата – на мозъчния придатък. Хипофизата отделя особено вещество, което има любопитно свойство. Нищожно количество от това вещество, инжектирано в кръвта, предизвиква разширение на клетките, съдържащи багрилно вещество. Още преди няколко години ите правеха такъв опит: инжектираха тъмен екстракт в кръвта на светлокожа жаба и кожата на жабата започваше много бързо да тъмнее. Жабата ставаше негърка.

Губернаторът направи гримаса, сравнението не му хареса. Тия и са способни да поставят губернатора на една дъска с някаква си там светлокожа жаба!

– Хипофизата оказва въздействие и върху цвета на човешката кожа – продължи Цорн. – На вас сигурно ви е известно, че по лицето на бременните жени често се появяват петна. Появяването на тези петна се намира в пряка връзка с циркулирането в кръвта на хормон от задния дял на хипофизата, който предизвиква това потъмняване.

От минута на минута става все по-лошо! Сега пък госравняват с бременна жена! И за да прекрати тези неприятни научни обяснения, губернаторът запита:

– А лечението?

– Въздействие на същата тази хипофиза.

– Е, въздействайте ѝ тогава! – възкликна губернаторът с такъв жар, като че ли хипофизата беше смъртният му враг.

– Все пак не разбирам каква цел е преследвал Престо – пропищя прокурорът. Той седеше в креслото и замислено гледаше своите къси крака, които не стигаха до пода. – Нима само отмъщение?

– Какво още може да бъде? – попита губернаторът. Всички замълчаха.

Мистър Пит, който беше по-умен, изказа предположение:

– А дали това няма някаква връзка с вашето законодателно предложение в Конгреса и вашето публично изказване, осъждащо изменението на външността при възрастни хора?

Прокурорът гледа известно време въпросително и с недоумение

мистър Пит, а после се плесна по челото.

– Хиляди дяволи! – запищя той. – Вие сте прав. Престо ни пъкна в та, която аз със собствените си ръце готвех за него! Той принуди всички ни да извършим същото престъпление, в което ние обвинявахме него – изменение на външността, на лицето. И какво ли ще стане, ако Конгресът приеме моя законопроект? Сам аз настоявах законът да има обратно действие.

Губернаторът негър изпъшка. Той също разбра хитрия ход на Престо. Безизходно положение! Колкото и да е голямо изкуството на Цорн, те може би все пак ще се различават малко от предишния си вид. А ако лицата им се изменят, законът ще трябва да се приложи и към тях и тогава губернаторът, прокурорът, съдията, Пит, Люкс, Марра ще бъдат лишени от имущество, ще бъдат разорени...

– Остава ни само едно – изхърка дебелият съдия, – или да се откажем от лечението...

– В никакъв случай! – възкликна губернаторът. – Да остана негър за цял живот? Никога! И после нали ние вече, все едно, изгубихме лицето си, макар и неволно. Аз не искам да подхвърлям своята съдба на каприза на съдебната казуистика!

– Ясно! Остава ни само едно – заключи прокурорът. – Необходимо е нашият закон незабавно да се изтегли. Още по-вече, че не един милионер вече промени лицето си. Аз също не помислих никак си за това порано. И имуществените права на Престо ще бъдат възстановени. Какво да се прави? Той ни надхитри.

Така завърши това съвещание и Цорн се залови за лечението.

Всички болни бяха на път към пълно оздравяване. Мис Люкс се смали до нормалния си ръст и възвърна предишната си красота. Подрасна и Лоренцо. Но той бе огорчен от това, че носът му като че ли бе станал малко по-дебел от преди. Той се страхуваше, че не ще може да се досеме в започнатия филм и че въобще публиката няма да го познае. Обаче скоро изчезна и този му недостатък.

Всички болни решиха да се изпишат в един ден. Цорн одобри това решение. Той можеше да проверява резултатите от лечението чрез взаимно сравнение; при това нищо не пречеше на излекуваните да постоят още няколко контролни дни, за да се провери трайността на постигнатите резултати.

Най-после настана и този многоочакван ден. Всички излекувани от групата „пострадали от Престо“ се събраха в пушалнята. Макар че Цорн беше косвено виновен за техните злополуки, болните сърдечно му

благодариха за успешното изцеряване. Особено прочувствена реч произнесе губернаторът, който беше безкрайно радостен за своето превръщане от негър в бял човек.

На път за дома си той с удоволствие заповяда да изхвърлят един негър, който бе имал дързостта да влезе във вагона за бели.

Втора част

НА ИЗУМРУДНОТО ЕЗЕРО

Престо седеше на едно буренце под сянката на стар бор, пушеше лула и четеше Уолт Уитман. „Това е интересно“ – помисли Тонио Престо. Извади стилото и бележника си, седна на тревата и като превърна дъното на буренцето в писалищна маса, започна да записва:

„Ще си признаете, че за острото око всички тия градове, гъмжащи от безлични карикатури, сакати, безсмислено кривящи се шутове и уроди, се представят като някаква безрадостна Сахара...“

– Нищожни гротески, сакати, шутове и уроди!... Ето материал! Това е може би по-хубаво и от уродчето Престо! – възкликна Тонио. Той искаше да продължи да записва, но младият сенбернар Пип, като чу гласа на стопанина си, умолително залая. Той клечеше срещу Тонио, тъпчеше от нетърпение с предните си лапи, въртеше глава и повдигаше ту едното, ту другото си ухо. Престо се усмихна.

– Няма вече. Това е всичко! – каза Тонио. Всяка сутрин той гощаваше Пип с остатъците от закуската си.

Пип отривисто залая, рипна и започна да скача около Престо. Подканяше го за разходка. Това беше един удивително умен пес. Пип обичаше сутрин, след закуска, да ходи с Престо на Изумрудното езеро. Тонио хвърляше въдица, а Пип впиваше очи в тапата. Когато рибата кълвеше, той започваше да трепери и да скимти. Първия улов получаваше той. Понякога Престо носеше уловената риба до близкия горещ гейзер и като спускаше мрежата в кипящата вода, вареше я и си приготвяваше втора закуска. Към това хрумване Пип се отнасяше неодобрително; той не можеше да победи страха си пред клокочещия, съскащ, издишващ пара гейзер и не се приближаваше до него.

Престо погледна Изумрудното езеро, синеещите се в далечината планини, после книгата и бележника си и най-после бялата къщичка на пазача. Прозорчето и вратата ѝ бяха отворени. Елен още разтребваше стаята му.

– Не, Пип, днес няма да дойда с тебе на разходка. Щелегна ей тук под бора и ще гледам небето – каза Престо.

Пип шумно въздъхна. Той знаеше привичките на Престо: легне ли под бора, свършено е – никъде няма да иде. Пропадна утринната

разходка.

А Тонио Престо за неудоволствие на своя четирикрак приятел често с часове лежеше под бора. След необикновените вълнения през последно време той се нуждаеше отпочивка, макар че беше дошъл тук не за да почива.

Особено безпокойни бяха последните дни пред прощалната, вечеря, така паметна за всички участвували в нея.

Още през време на съдебния процес към Престо се обръщаха най-големите американски юристи, предлагайки му своята помощ. Официално да представляват Престо пред съда по обикновения ред те не можеха: за това бе нужно нотариално пълномощно. А Престо се намираше в положение на недееспособен. Съдът не би приел такова пълномощно. Затова адвокатите предлагаха само неофициално, задкулисно въздействие върху чиновниците и съдиите. Най-добрият начин за това бяха парите и личните връзки на адвокатите. Престо бе лишен от пари – всеки случай не можеше да разполага с тях, – на имуществото-му бе наложена възбрана. Крупните адвокати имаха собствени пари, можеха да прибегнат и към заеми. Техните разходи за негласно въздействие не можеха да се пресметнат и те можеха да представят надути сметки. При това за риска те искаха от Престо чудовищни хонорари. Тонио се колебаеше.

Няколко дни преди паметната вечеря го бе посетил частният секретар и помощник на знаменития нийоркски адвокат Пирс. Пирс някога беше член на Върховния съд, но-после смени своята почетна длъжност с по-доходна, като премина в адвокатурата. Той се считаше за най-крупния юрист законовед в страната. Главното бе, че той беше запазил личните си връзки с всички най-видни съдебни деятели. Той нямаше нужда да търси клиенти – те сами идваха при него. Но Пирс вземаше дела само за милионни икове и наследства, при което повечето от тях възлагаше на своите многобройни помощници. Това беше търговско предприятие на широка нога и Пирс бързо бе натрупал крупно състояние. И ето сега знаменитият адвокат бе изпратил свой пратеник при Престо, уж че го е заинтересувало сложното дело. Впрочем това никак не попречи на Пирс да постави на Престо такива условия, които Тонио в душата си нарече грабителски. Състоянието на Престо трябваше да се стопи едва ли не наполовина. Няколко дни Престо води преговори с представителя на Пирс, който се съгласяваше само на незначителни отстъпки. Съвсем омаломощен от ловкостта на адвоката, Престо бе принуден да приеме всички условия и да подпише всевъзможни договорни задължения, включително и полици. Какво да се прави? Вълчи закон: върху ранения

се нахвърля цялата глутница. Все пак Пирс е по-благороден от другите: оставя нещичко и за Престо. И при това делото се намира в сигурни ръце. Това, което ще направи Пирс, не може да го направи нито един адвокат в Щатите. Казват, че не е имало случай Пирс да изгуби дело, с което се е заел.

Сега Престо можеше да се занимава с другата, не по-маловажна работа, която искаше пълно уединение.

Доктор Цорн, преди да започне лечението, бе казал на Престо:

– Вие още не сте видели истинското си лице, такова, каквото то би трябвало да бъде, ако още от детинство не ви е обезобразила болестта.

Престо бе видял своето истинско физическо лице, но за него сега вече не подходеше маниерът за игра на урода Престо, както не подходеше старата дрешка на джуджето на новото тяло. Новото лице, новото тяло изискваха и ново вътрешно-съдържание, нови цели в живота, нови прийоми на творчество-в изкуството. Престо се бе убедил в това от разговорите си с Пит, Хеда Люкс и другите. Въпросът се оказа по-сложен, отколкото той очакваше. За новото си физическо лице той трябваше да си намери и ново лице на артист, нов репертоар, нови роли. Над това трябваше сериозно да се помисли, размишленията изискват съсредоточаване, а за съсредоточването е необходимо пълно уединение.

„Така в желанието си да намери своето лице се е уединявал и Буда отначало в гората от мангови дървета край брега на река Анома, а после в девствените лесове на Урувелите. Къде да намеря такива гори?“ – мислеше Престо.

Той дълго избира къде да отиде. Припомняше си уединените места в своята обширна родина, планините, горите, пустините. Те не бяха малко. Но да се завира твърде далече в затънтени краища не струва: трябва да следи хода на делото. Може би адвокатът ще има нужда от някакви справки. На Пирс, разбира се, Престо ще съобщи адреса си, но само на него, и то при най-строга тайна.

И изведнаж той си спомни за Йолстоунския национален парк. Парк, територията на който надминава територията на Белгия! Има къде да се уединиш! Там ще се намерят затънтени кътчета, в които туристите не надзъртат. Той ще се установи не в хотел, а ще наеме стая при някой пазач или горски стражар. Отлично! При това и ще види този прославен парк, това световно чудо. Вечно зает с работа, вечно бързаш, Престо не бе имал време да посети знаменития парк. Сега ще погледа, ще се поразвлече малко с пътуването – това е много необходимо, – а после ще се уедини в горичката от мангови дървета и ще размишлява за съдбата си.

И Тонио активно се зае с приготовленията за пътешествието. Накупи книги, пътеводители на Йолстоунския парк, много книги по кинематография, литература и даже философия. С много неща имаше да се справя. Той състави маршрута си много внимателно, като променяше средствата за придвижване, за да заличи по-добре следите си. И в онзи час, когато поканените на вечерята гости допиваха последните си чаши и викаха излезлия кой знае къде домакин, Престо беше вече далече от тях.

Колкото и подготвен да беше Престо от пътеводителите и книгите, той все пак остана поразен, като видя Йолстоунския парк. Природата сякаш бе събрала тук всички причудливи форми, всички контрасти, всички багри всичко, което можеше да учудва, да очарова. Планини, клисури, водопади, езера, гори се сменяха едно след друго като в калейдоскоп. Водата на горещите извори изхвърляше навън частици вар, които, като изстиваха, се втвърдяваха и образуваха цяла система тераси, сякаш издялани от мрамор. Тези тераси, ту тесни, ту широки бяха обградени с висулки и фантастични дантели от сталактити. Съвършено белите тераси се сменяха със светложълти, розови, сини, зелени, кафяви... Особено силно заинтересува Престо една висока тераса, която се наричаше Кухнята на дявола. Това беше тъмно пространство, в което се чуваше глух тътнеж. Като черни парцали хвърчаха наоколо прилепи и почти докосваха Престо и шофьора с крилете си... И изведнаж нова декорация – Златната врата от лава, боядисана в златистожълт цвят, Лебедово езеро, дива планинска местност със снежни върхове. Дали тук да се установи? Не, много сурова картина. По-нататък! Басейнът на гейзера Герис и горещите извори на Черния мърморко, Човек на минутата, изхвърлящ струя всяка минута, Постоянният, изригващ през двадесет минути. Подолу – разноцветни кални извори, розови, жълти, бели.... Тези извори с шум изхвърляха гореща вода и тя падаше на земята във фантастични каскади. По-далече от тоя шум!....

Тюркоазната водна колона с необикновена синевина и прозрачност се отразява в огледалната повърхност на Призматичното езеро. Наоколо – множество гейзери и горещи извори, мънички планински езера, изумрудни поточета с водопади... Ето причудливия по форма гейзер Улей, ето Устничка, Лъв. А по-нататък, всред скалите, преливащо в топази и рубини, лежи Изумрудното езеро. То очарова Престо. Наистина и тук както навсякъде се виждаха хотели за туристи, къщички с бензинови колонки за обслужване на автомобили, забавни павилиончета с разхладителни напитки ту във вид на огромни шапки-бомбетасвоеобразна

реклама на фирма за шапки, – ту във вид на будистка статуя, ту в стил на китайска беседка. И навсякъде натрапчиви реклами – по стените, по оградите, по крайпътните дървета и даже по скалите. Тези реклами за зъбни пасты, тиранти, бръсначи, патентовани лекарства обезобразяваха тези най-красиви в света пейзажи. Но по-далече от стария път се виждаха и още съвсем незасегнати места.

Престо забеляза в далечината една самотна къщичка, скромна колиба на склона на планината. Към нея водеше тясна, обраснала с трева пътека, по която едва можеше да мине автомобил. Вероятно жилището на пазача. Ето какво му трябва. Престо заповяда на шофьора да кара към къщичката. Той неохотно се подчини – колата ще се разбие.

Но изкачването на височината мина благополучно. Само на едно място гейзерът, които се намираше до самата пътека, опръска колата и седящите в нея с жълти горещи кални капки.

Беше надвечер. Слънцето вече се спускаше зад върха на планината. Изумрудното езеро, приело отгънка на залеза, играеше с цветовете на седефа. Престо даже неволно въздъхна – такава красота! Дали тя няма да го отвлича от размишленията? Нищо, и към красотата се привиква, както към всичко.

На Престо му провървя. Стопанинът на къщичката седеше на един пън и пушеше с къса лула. Той беше с карирана риза с отворена яка, запасана в кожения панталон, а на краката си имаше високи ботуши. Така по-удобно се ходи из бодливите храсталаци. Той беше без шапка. Косата – прошарена. Дълго, малко изморено лице, мустаци, брада. Той спокойно наблюдаваше приближаващия автомобил.

Престо поздрави стопанина и излезе от колата. Той би искал да наеме една-две стаи. В хотелите е много шумно, а на него му е необходимо да си отпочине и да поработи малко над една своя книга. Той е журналист и малко писател. Смит, Адам Смит...

Старецът изпитателно гледаше Престо. Много от туристите, които искаха да прекарат по-евтино, се обръщаха към парковите пазачи с молба да се настанят у тях. Всеки такъв турист измисляше разни причини, защо именно в хотела му е „неудобно“.

Администрацията на парка се отнасяше неодобрително към това, дето туристите квартируваха у пазачите. От това страдаха интересите на хотелиерите. Затова служащите в парка, колкото и да им се искаше да припечелят нещичко, само в редки случаи приемаха квартирантитуристи под форма на роднини или приятели.

Престо забеляза, че пазачът се колебае и побърза да каже:

– Аз ще ви платя толкова, колкото биха ми взели в хотела... даже и повече.

– Но при мен вие няма да намерите тия удобства – възрази пазачът, очевидно предавайки се.

– Аз не съм придирчив. Маса, стол, легло, обикновен обед, повече нищо не искам – каза Престо. – Нужна ми е само тишина, а тук, струва ми се, е тихо.

– Да, ако не се смята шумът на гейзерите. Но към него скоро се привиква и после не се забелязва. Какво пък, разгледайте.

Стопанинът въведе Престо в къщата. Това съвсем не беше толкова малка къщичка, както изглеждаше отдалече. В нея имаше три стаи. Едната от тях твърде голяма, – кухня, имаше даже и баня. В малката стаичка, която стопанинът показва набързо, Престо забеляза креват с балдахин, тоалетна масичка с огледало и малки женски чехли. В стаята на стопанина имаше тясно легло, доста голямо бюро, шкаф с книги. По стените висяха добре препарирани птици и един барометър. Над бюрото, в овални рамки, бяха портретите на Дарвин и Хегел, нещо, което немалко учуди Престо.

– Тук ни е нещо като гостна и парадна столова – посочи стопанинът към голямата стая, – но обикновено обядваме в кухнята.

– Голямо ли е семейството ви? – попита Престо с известен страх.

– Аз и племенницата ми – отговори стопанинът. – Ето, тази стая мога да ви предложа.

Прозорците и вратата излизаха към цветарника, а на хълма растяха борове. Престо хареса стаята и договорот бе сключен, куфарите внесени, а шофьорът освободен.

– Щом се върне Елен, ще подреди стаята ви. А дотогава хайде да отидем в кухнята, аз ще приготвя чай. След пътя навярно ви се пие.

– Много сте любезен, мистър...

– Извинете, че още не съм ви казал името си: Джон Бари. През време на чая Бари разказваше на Престо колко биволи има в парка, колко елени, сърни, мечки, какви птици живеят. С много от обитателите на парка Бари живеел в дружба – някои от мечките вземали даже хляб от ръцете му. После той започна да разказва за дървета, за необикновени растения и не само за Йолстоунския парк. Туй или онуй от разказа беше вече известно на Престо от справочниците и пътеводителите – за гигантската височина и дебелина на секвойта, за това, как на един пън на секвоя имало пиано, седели четириима музиканти и оставало място за още шестнадесет танцуващи двойки, как на друг пън била поставена

къщичка, в която се намирала печатница, където печатали „Известия на дървото-гигант“. Как за парижката изложба през хиляда и деветстотната година американците направили от секвоя най-голямата в света дъска и тази дъска така си и останала в Америка, защото нито един параход не се наел да я превози в Европа цяла.

Подобни истории се разказваха от всички гидове на жадните за „колосални мащаби“ американски туристи. Но Бари беше прост пазач и неговите знания, неговата правилна литературна реч учудваха Престо.

– Знаете ли историята с името на секвоята? – запита, усмихвайки се, Бари. – Между индианските вождове имало-един, когото наричали Секвоя. Но ще сгрешите, ако помислите, че той е бил дивак, размахващ томахава, ловец на скалпове. Той бил много културен човек, изобретател на индианската писменост. Именно в негова чест индианците нарекли дървото секвоя. Американските секвои са били открити от ите преди около сто години и наречени калифорнийски борове или мамонтови дървета. Мамонтови може би затова, че сухите клонове на старите секвои напомнят мамонтови зъби. Първият изучил секвоята ботаник англичанин пожелал да увековечи името на английския герой пълководец Велингтон и в негова чест нарекъл дървото „Велингтония гигантеа“. Но американците се обидили, запротестирали: тяхно, американско дърво да нарекат на името на англичанин, при това на генерал! И американските ботаници нарекли дървото на името на своя национален герой Вашингтон: „Вашингтония гигантеа“. Обаче по-късно станало ясно, че и едното, и другото име е неправилно, тъй като новото дърво представлявало от себе си нов вид, но не и нов род. Затова напълно заслуженото название „Гигантеа“ можело да бъде поставено, но родовото название трябвало да бъде друго, такова, каквото си е имало вече по-рано известното дърво от този род – „Секвоя семпервиренс“ – вечноживееща секвоя. Така вождът на индианците победил националните герои на Англия и Америка. Тази история гидовете немного охотно-разказват на туристите американци и англичани, за да не оскърбяват националното им самолюбие.

– Мистър Бари! – не издържа Престо. – Вие толкова много знаете. Защо служите като пазач, а не сте взели в краен случай място на гид?

– Именно затова, че много зная – отговори с печална усмивка Бари. – Пък и като пазач е по-спокойно. Трябва да бъдем благодарни на съдбата и за това.

– Но вие сте образован човек! – горещеше се Престо.

– Аз само тъй, пред вас, пред чужденеца съм се разприказвал. – И

като помълча, Бари попита: – Вие да не сте от Гарднеровия вестникарски тръст?

– Не, не! Можете да бъдете напълно откровен с мене! – побърза да го успокои Престо.

– Да, аз имам висше образование – каза Бари. – Биолог. Бях учител, но ме изгониха поради свободомислие...

Престо си спомни за портретите на Дарвин и Хегел и разбра в какво се състоеше свободомислието на този умен, високообразован учител.

Още една област на живота, която не се допускаше в кино-студиото на Пит! Сценаристите, и да чуеха за такива жизнени драми и конфликти, не се интересуваха от тях поне заради това, че господарите на кино-предприятията се бояха от подобни теми като от огън.

„А впрочем защо да не е сюжет? Да вземем дори «маймунския процес»!“ – помисли Престо.

– Администрацията на парка даже и не подозира, че аз имам диплом от Харвард колеж – продължи Бари.

– Харвард колеж! Зная. Как да не го зная. Най-старият университет в Щатите – каза Престо. – Но вие, мисля, не леко поминувате, а и не сте сам?

– Какво да се прави? Елен е сираче. Дъщеря на покойната ми сестра. В града не може да ѝ се намери работа. Опитвах се, но безуспешно. Тя ми води домакинската работа. Когато се случи, работи и нещо странно. Обещават ѝ място на миячка на съдове в един хотел. Домакиня ми е тя! – каза той с любов и като погледна стенния часовник, добави вече с известно безпокойство: – Нещо позакъсна, вече съвсем се мръкна.

В същия момент зад прозореца се чу весел кучешки лай и както се стори на Престо, детско гласче: – Мирно, Пип! Лудно!

– Ето ги и тях! – радостно възкликна Бари.

След минутка през широко отворената врата се втурна куче, запрегнато в малка количка, и се спря срещу стопанина си, като весело лаеше и махаше опашка. След кучето влезе млада девойка. Кестенявите късо подстригани коси ѝ придаваха момчешки вид. С набитото си око на артист Престо обгърна нейната фигура. Среден ръст, безупречна снага, здраво, подвижно тяло. Момичето имаше проста бяла блузка с ниско изрязано деколте и къси ръкави, къса карирана пола. Голи загорели крака, обути в сандали. Загоряла, почти бронзова кожа на южнячка. Лицето ѝ не можеше да се нарече напълно красиво – малко вирнат нагоре нос, пълни и някак по детски извити устни, жив и умен поглед на кестенявите ѝ очи, – но в това лице имаше оная миловидност, която привлича

повече от красотата. Във всяко нейно движение се чувствуваше излишък на сила и жизненост. Тя влезе задъхана от бързото вървене и възкликна, обръщайки се към кучето:

– Безобразник! Едва ли не обърна количката... Купих брашно, захар... – Тук тя видя Престо и без да се смущава ни най-малко, каза: – Здравейте, мистър. Добър вечер! – като че тя отдавна се познаваше с него.

Престо усмихнат ѝ се поклони.

Това неочаквано появяване на впрегнатото в количката куче напомни на Престо за цирковата сцена през неговите младежки години. Изведнаж му стана радостно и весело.

А момичето подвикна на кучето:

– Стой мирно! Ей сега ще те разпрегна! – и започна да сваля от количката торби и пакети.

– Но запознай се с госта както трябва де! – каза Бари, ласкаво гледайки девойката.

– Ай, наистина. Все това бързане... Извинете! – възкликна тя, малко посмутена. – Само да освободя Пип от хамутите, че инак пак ще направи бели.

Момичето бързо сне хамута. Пип разтърси глава, зашляпа с уши и като въртеше опашка, легна до вратата.

– Това е нашият квартирант. Мистър Адам Смит – представи го Бари. – Моята племенница, Елен Кей.

– Аз вече се досетих – каза Престо, като стисна малката ръчица. При това той почувствува, че дланите на Елен бяха корави.

„Навярно немалко е принудена да се занимава с груба работа, горкичката“ – със съчувствено съжаление помисли Престо.

И сякаш в потвърждение на това Бари каза на момичето:

– Прибери продуктите, Елен, и по-скоро измий пода в гостната, постели леглото, постави умивалника.

– Моля ви се, не се безпокойте! – възкликна Престо Вие само ми дайте бельото, аз сам ще си подреда леглото, а другото може да стане и утре. Вече е късно, а мис Кей навярно е уморена.

– Уморена? – с учудване и даже с обида повтори момичето. И започна с такава бързина да прехвърля продуктите от количката в шкафа, че Престо се смая.

„Ама че живот кипи в това момиче!“ – помисли той, като неволно наблюдаваше движенията ѝ. Малко бързичък темп за киноснимки, но колко непринудена грация има в тези прости движения! Това, което

киноартистите постигат с голям труд, след безконечни режисьорски дресировки и стотици метри похабена лента, при нея излиза естествено и тя даже не подозира за това, мислейки за красотата на своите движения не повече от едно игриво котенце.

Не изминаха три минути и продуктите, и количката бяха прибрани.

– И още нещо! – каза девойката, като че ли продължаваше някакъв спор: – Наричайте ме само Елен. Аз още не съм пораснала до мис Кей.

Девойката го погледна почти сърдито и отиде в гостната. А след минута тя вече домакинствуваше там, разместваше мебелите и си пееше песничка.

– Отлична домакиня си имате! – каза Престо.

– Да. Аз вече ви казах, че тя ми е добричка – отговори Бари, видимо горд със своята племенница. – И колко е способна! От нея би излязло нещо, но... – Лицето на Бари помръкна.

Престо го разбра, поиска да го утеши и каза:

– Е, още не е късно, та тя е почти момиченце.

– Не е чак толкова малка, колкото изглежда. Скоро ще навърши осемнадесет. А аз не можах да ѝ дам даже завършено средно образование...

И те замълчаха, потънали всеки в своите мисли.

ЕВРИКА

Така стана заселването на Престо в дома на Джон Бари.

Сутрин Тонио се занимаваше с четене и размишления. Той четеше книги по историята на американското кино, мислеше за лицата и маските на знаменити артисти и търсеше свой път, свое ново оригинално лице. А вечер беседваше с учения пазач и неговата племенница.

Елен отначало малко странеше. Но Престо бе донесъл със себе си много нови книги. Елен прояви към тях най-жив интерес. След няколко дни тя вече спореше с Престо върху прочетените романи и го учудваше с точността и оригиналността на своите забележки. Оказа се, че тя добре знае европейските класици и американската литература. Веднаж тя му рецитира монолога на Дездемона, а после представи сцена от безумието на Офелия. Престо беше поразен. Елен безусловно имаше драматически талант. „Какво ли ще бъде, ако я направя кино-артистка, своя партньорка в големите трагедии?“

А на другата сутрин Офелия се превръщаше в метачка, миячка на

съдове, готвачка.

Щом Престо станеше, Елен се явяваше с ведрата, парцалите, четките, изгонваше него и Пип в градината и започваше да почиства стайте.

Легнал под бора на хълма, Престо крадешком я наблюдаваше. Това, разбира се, не беше хубаво. Но той се оправда ваше с това, че да наблюдава окръжаващите го хора е негов професионален дълг: всяко наблюдение може да му потрябва за работата.

Елен сдипляше късата си раирана рокля, стисваше я между коленете и като се навеждаше, започваше да мие пода. Като обираше паяжината и праха от тавана, тя цяла се изпъваше нагоре, като се отклоняваше малко назад. Позите ѝ ежеминутно семеняха. Престо гледаше Елен и мислеше: „Ех, да би я видял Хофман! Той би бил във възторг от тези обрати. Никога не съм подозирал, че в простите, естествени трудови движения може да има толкова грация и красота. Удивително! А до какви хитрости, изкуствени пози, обрати и ракурси трябва да прибегват нашите знаменити артистки и кинозвезди, за да покажат в най-изгодна светлина своята фигура, красотата на линията на талията, бедрата, гърба, изящното краче, за да скрият природните недостатъци! Всичко това неизбежно сковаваше свободата на движенията им, прави от тях красиви автомати, манекени. Колко режисьорска работа е необходима, за да се придаде на движенията им естественост и простота!“

Престо си спомни как един режисьор бе карал една артистка десетки пъти да прави едно просто движение с крак и изхаби няколкостотин метра лента, докато получи това, което искаше. А при Елен „всичко върви, нито един жест не би отишъл напразно“.

„Не, от нея не бива да се правят офелии и дездемони. Би се наложило да я дресират, да я нагаждат към непривични жестове, да я заставят да мисли за своите движения, и с Елен би се случило същото, както със стоножката от приказката на Уайлд, която свободно тичала, докато веднаж не я помолили да обясни как именно тя си мести краката, кой от тях поставя по-напред и кой по-после. Стоножката се замислила и... не могла да направи и крачка. Елен трябва да си остане такава, каквато си е. Значи, ще бъдат нужни и по-други сценарии...“ Размишленията на Престо бяха прекъснати от Елен. Тя погледна от прозореца и извика по силно, отколкото изискваше разстоянието:

– Мистър Смит! Тая вечер в киното, дето е до хотел „Росети“, дават филм с Тонио Престо.

– Ще отидете ли? – попита Престо.

– Непременно! – отговори девойката. – В последно време рядко

дават негови филми. Разправят, че изчезнал някъде или пък се е случило нещо лошо с него. Това би било ужасно!

– Вие обичате Тонио Престо?

– Че кой не го обича? – отговори Елен.

На Престо му беше приятно да слуша това, но следващите думи на момичето малко го поогорчиха:

– Всеки обича да се посмее, а той е толкова смешен. Аз направо го обожавам.

– И бихте се омъжили за него, ако той ви предложеше ръката си?

Елен се учуди на този въпрос.

– За него? Да се омъжа? – възкликна тя с погнуса и дори с известно негодувание, затова че са ѝ задали такъв въпрос. – Никога!

– Защо? – запита Престо, досещайки се за отговора. Но се оказа, че Елен мислеше не само за грозотата на Тонио, но и за друго, което той не бе очаквал.

– Струва ми се, че това трябва да е ясно. Коя майка би искала да има деца уроди?

„Значи не самата грозота и уродливост са я отблъсвали и не за себе си е мислила тя, а за децата. Колко различно е всичко това от доводите и съображенията на Хеда Люкс! Какво здраво разбиране за брака!“ – помисли Престо и каза сякаш мимоходом:

– Но разправят, че той бил страшно богат.

– Никакво богатство не може да изкупи мъката на майката, която има нещастни деца! – отговори Елен. – Разбърбих се с вас, а още не съм почистила.

– Мис Елен, а може ли и аз да дойда с вас на кино?

– Може! – милостиво отговори Елен вече от дълбочината на стаята.

В киното даваха филма „Престо-ковбой“ – една от неговите най-ранни самостоятелни работи.

Седнал до Елен в тъмната зала, Токио гледаше на екрана и си спомняше за времето, когато се снимаше този филм. Името на Престо вече гърмеше. Собствениците на кинопредприятия се мъчеха да го примамят, журналистите следяха всяка негова крачка. Себастиан като зъл и неподкупен Цербер строго охраняваше входовете на къщата. А на територията на киностудията собственикът не пускаше никакви външни лица. И ето че веднаж, при постановката на една масова сцена с много статистиковбой, един досетлив журналист се изхитри да влезе на кон, в костюм на ковбой, в забранената зона и да се смеси с тълпата статисти. А там, използвайки една от почивките при киноснимките, се добра до Престо

и се опита да го интервюира. Тази шмекерия разсмя Престо, но той все пак не отговори на нито един въпрос на журналиста, което не попречи на предприемчивия вестникар да напечата обширно интервю, обходило после всички вестници. Какво ли нямаше в това интервю! И за предполагаемата женитба на Тонио Престо за вдовицата милионерка мисис У., и за нов договор, който уж бил предложен на мистър Престо от най-голямото кинопредприятие: то му обещаващо издръжка „три пъти по-голяма от цивилната листа на английския крал“, и за творческите планове на Престо, който пише сценарий за новия филм „Сътворението на света“ и ще играе ролята на Адам... Всичко това беше така нелепо, диво и невероятно, че Престо даже не написа опровержение. Но жадната за всякакви сензации американска публика няколко дни говори само за това интервю. Интересът към Престо нарасна още повече... А сега? Сега той е нищо, „табула раза“ – чиста, избърсана дъска, на която още не е известно какво ще бъде написано...

В зрителната зала избухваха дружни взривове смях. И Елен се смееше едва ли не най-много от всички.

Добре ли бе направил Престо, като бе изменил своята външност? Не беше ли това съдбоносна грешка?... Разтърсвана от смях, Елен се люшна и рамото ѝ докосна рамото на Престо. И от това съприкосновение Престо някак си изведнъж почувствува тялото си младо, здраво. Между него и Елен – между него и жените от цял свят, между него и любовта, която така много му липсваше в живота – вече не съществуваше стената на уродливостта. Струваше си за това да се пожертвува много, даже славата. Сама славата не може да ти даде толкова щастие и наслада, както любовта! А славата може да се завоюва и повторно. Само да намери своето лице!

И даже тук, в киното, той продължаваше да търси новия си път. Комик ли е той, или трагик? Смях или сълзи трябва да изтръгва със своята игра?... Струваше му се, че се колебае само между тия два пътя, като не се решава по кой да тръгне. В подсъзнанието му имаше друга, сложна и напрегната работа...

Той бе излязъл от низините на народа. Прекара горчиво, гладно детство. Позна превратностите на съдбата, зависимостта на малкия човек от каприза на господарите на живота... Всичко това бе създавало своите симпатии и антипатии, бе правило подбор на жизнените явления. Мимолетните факти, уличните сцени, които му се бе случвало да наблюдава, прочетените в книгите случаи и мисли на други хора, като се мернеха в съзнанието му, се спускаха в тъмните дълбини на неговото

подсъзнание и там се подхвърляха на обработка и систематизация. И когато се натрупваше достатъчно материал, когато всички тия откъслечни факти, мисли, впечатления се сливаха в едно цяло, те изведнаж изплаваха на повърхността на съзнанието като готово решение.

Именно това се случи с Престо в киното към края на филма. Той все още не можеше да обхване новата си мисъл във всичките ѝ подробности, но главното вече бе намерено. Да, той бе намерил своето ново лице! Обхвана го такава радост, толкова вълнение, че той възкликна като Архимед, когато открил закона за относителното тегло:

– Еврика! Намерих!

Кинозалата се тресеше от смях и възклицанието на Престо се удави в шума. Само съседът му отдясно го изгледа с недоумение, а Елен го попита:

– Вие нещо изгубихте и го намерихте?

– Да! Всичко е наред! – отговори Престо и въздъхна с пълни гърди. – Намерих своето относително тегло! – произнесе той тихо.

Мъчителните колебания и размишления на новия Буда се свършиха. Той сякаш се бе родил отново. Никакви трудности вече не го плашеха занаяпред.

– Край! – каза със съжаление Елен, когато екранът угасна.

– Начало! – весело отвърна Престо. И на въпросителния поглед на Елен отговори: – Някакъв индийски мъдрец е казал, че всеки край е в същото време и начало – начало на нещо ново.

През целия път към къщи Тонио беше необикновено оживен и весел. Елен забеляза това.

– А аз не знаех, че вие сте толкова забавен – каза тя. – Буквално се преобразихте или като че ли намерихте портфейл, натъпкан с долари.

– И се преобразих, и портфейл намерих! – възкликна Престо. – Погледнете, Елен, какви чудни звезди, каква чудна нощ!

– Вие сте поет?

– Разбира се, поет. Искате ли да ви напиша стихотворение?... Елен! А нямате ли желание самата вие да играете в кино? Да бъдете артистка?

– Да играя в кино-о? Та аз и да ходя, не умея! – отговори девойката със смях.

– Ако можехте само да си останете такава, каквато сте си... Кино-артистките получават много пари...

– Не, не искам да ставам киноартистка отговори Елен. – Те всички са такива едни превзети. – И Елен така комично пошавна с рамене, подражавайки на салонните лъвици от висшето общество, че Тонио се

разся.

– Вие, изглежда, сте единствената жена на света, която не желае да стане киноартистка. А каква искате да станете. Мислили ли сте за своето бъдеще?

– Какво ще му мисля? То и без моето мислене ще си дойде – отговори девойката. – Ще настъпят по-добри времена, вуйчо отново ще получи учителско място, аз ще си намеря работа...

– После?

– После... После ще се омъжа и ще възпитавам децата си.

„Все същият оптимизъм на средния американец! Бедничката! Колко разочарования те очакват!“ – помисли Престо и каза:

– Да бъдат изпълнени желанията ви!

ЗАГАДЪЧНАТА РАЗХОДКА

Престо наистина като че ли беше преобразен. Елен с учудване наблюдаваше квартиранта си. По-рано Адам Смит сутрин лениво се търкаляше по тревата под бора или пък с часове седеше с въдица на брега на езерото. Сега квартирантът проявяваше необикновена енергия. Сутрин пишеше много писма в стаята си или правеше някакви извадки от книги и често ходеше до пощата, където получаваше кореспонденцията си до поискване. Тази кореспонденция през последните дни се е много разрасла. Квартирантът се връщаше с цели пакети писма и вестници. Веднъж, като почистваше неговата стая, Елен от любопитство погледна един лист хартия, изписан с бележки и цифри, и прочете:

„В целия свят има 52000 кинотеатра с общо 21 милиона места.

Капитали, вложени в тези театри: 11 милиарда златни марки, 60% от тази сума се пада на Америка.

Инвестициите (вложените капитали) на Америка в киноиндустрията достигат два милиарда долара.

Стойност на филмите от 200 000 до два и половина милиона и повече долара всеки един.

В годината се изготвят 700 художествени филма.

Разходи и разноски по производството в проценти:

Заплати на артистите 25

Наем за помещения и пр... 20

Декорации 19

Заплати на режисьори, асистенти и оператори ...

Сценарий .....

Разход по снимки от натура 8

Лента Костюми ... 100

Разходът на една кинофабрика за седмица (Холивуд) е няколко милиона долара. За заплати на: 71 писатели, 31 директори, 49 «звезди», армия актьори, технически служещи...

Стойност на кинотеатъра – милион и повече долара.

Банката е господар на всички киностудии, на Холивуд, на двадесет и седемте хиляди кинотеатъра. Цензура на филмите ст банката.

Посещаемостта на киното в Америка е до 10 милиона човека на ден. Цените са от 25 цента до 2 долара и по-скъпо; за първи екран – от 2 долара.

Реклама – само вестникарската – 5 милиона долара.

П. П. Някои от тия цифри са остарели. Да се проверят новите данни...“

Да чете повече, Елен нямаше време, пък и не й беше интересно. Мистър Смит очевидно пише някаква работа по киното. Друг път Елен намери на масата случайно забравен от Тонио плик. На плика стоеше адресът на местното пощенско бюро, а писмото беше до поискване от мистър Антонио Престо. Елен бе поразена от това. Значи знаменитият Тонио Престо още съществува и очевидно живее някъде наоколо. Но защо разтвореният плик се намира на масата на мистър Смит? Това беше загадка. Може би Смит е близък роднина или приятел на Тонио Престо. Какво пък, това е възможно. Но защо мистър Смит никога не й е говорил, че лично познава Престо? На Елен неведнъж вече й бе идвала мисълта, че между Тонио Престо, когото тя великолепно познаваше от екрана, и техния квартирант има някаква неуволима прилика, независимо от това, че Смит е здрав, нормален млад човек, а Престо урод. Елен бе извънредно заинтересувана от своето откритие. Но не се реши да поговори за това нито с квартиранта, нито даже с вуйчо си. Не можеше да признае нескромното си любопитство – да чете чужди писма. Ореолът на тайната придаде на мистър Смит нов интерес в очите на Елен. Досега тя смяташе Смит за скромен журналист, несретник, който няма средства даже да се установи в хотел. И ето оказва се сега, че той има какъвто много близки и тайнствени отношения със самия Тонио Престо. И може би само поради тия причини Смит се е настанил в скромната къщичка на пазача. Тя започна с усилено внимание да наблюдава квартиранта, така че в края на краищата той забеляза това и я попита:

– В последно време, Елен, вие не сваляте очи от мен. Да не сте се

влюбила?

Девојката се смути, после като че ли даже се разсърди и отговори:

– Не съм и помислила. Така ви се струва.

– Какво ми се струва? Че сте влюбена в мене? Аз и не твърдя това.

Но че вие някак си особено ме гледате, това е факт.

„Почакай ти, аз ще ти отговоря!“ – помисли Елен и каза:

– Може и да сте прав. Работата е в това, че вие някак си ми напомняте Тонио Престо.

Престо се смути на свой ред. „Дали не е прочела адреса на плика? Струва ми се, че го забравих веднаж на масата. Не, тя няма да направи това. Елен твърде малко се интересува от мен, за да чете книгата ми.“

– Ето какво било! – възкликна Престо, вече овладял се. – А вие си приличате като две капки вода с една моя позната... Имате голямо въображение. Та така може и да си въобразите, че аз съм самият Тонио Престо.

Елен се разсмя и възкликна:

– Е, въображението ми не е чак пък толкова голямо. Такива чудеса не стават.

Престо въздъхна с облекчение, но след този разговор стана някак си по-замислен и предпазлив в разговорите с Елен.

Настроението му отново се измени. Той очевидно нервничеше. Още по-често започна да ходи в пощенския клон. Елен често чуваше неговите нетърпеливи крачки из стаята. В градината той почти не излизаше.

В тия дни той очакваше окончателния отговор на адвоката Пирс по своето дело. Пирс вече бе съобщил на Престо, че след като губернаторът, прокурорът и другите участници в прощалната вечеря прибягнали към помощта на Цорн, то законът за лишаване на подобни лица от имуществени права е бил оттеглен. Цялата тази история беше измислена от хитрия Пирс. Именно неговите агенти бяха доставили на Престо чудодейните прахове на Цорн, като ги бяха получили кой знае по какви незнайни пътища – вероятно чрез подкупени слуги на Цорн. „Аз не се и съмнявах, че законопроектът ще бъде оттеглен – пишеше Пирс. – По такъв начин главното препятствие е отстранено и остава само формално да се установи идентичността на вашата нова личност с предишния Престо. Това няма да бъде трудно да се докаже. Победа е вече и това, че съдът призна вашето пълномощно за водене на съдебни процеси и с това все едно, че призна вашата дееспособност и правоспособност...“

Сега Пирс използваше влиянието и връзките си съдът по-скоро да

насрочи делото и „всичко да мине гладко“.

И ето дойде денят, който остана паметен за Престо и Елен.

ЗНАМЕНАТЕЛНИЯТ ДЕН

Сутринта в кухнята, където беше Елен, влезе пощальонът и каза:

– Приемете телеграма за мистър Антонио Престо. Елен изгледа изумена пощальона и отговори:

– Антонио Престо не живее у нас.

Пощальонът вдигна, рамене, погледна телеграмата и я подаде на Елен.

– Адресът е посочен точно. Ето, вижте сама. Елен прочете адреса.

– Да – каза тя, – адресът е нашият, но Антонио Престо не живее у нас. Очевидно телеграфна грешка. – И подаде телеграмата на пощальона.

Пощальонът я взе, още веднаж вдигна рамене и излезе. През прозореца го видя Престо и го извика:

– Ало! За кого е телеграмата?

– Антонио Престо – отговори пощальонът.

– Дайте я тука. Аз съм Антонио Престо. Пощальонът се приближи до прозореца с озадачен вид.

– Да... – бавеше се той. – Но на мен ми казаха, че в тази къща не живее Антонио Престо. И после... ако е този Антонио Престо, когото познава цяла Америка, то вие, мистър, не приличате много-много на него. И пощальонът въртеше в нерешителност телеграмата в ръцете си.

– Дайте, дайте! – с нетърпение възкликна Престо, протягайки ръка. – Вие сте доставили телеграмата на адреса, адресантът я приема, какво още ви е нужно?

– Но ето мис каза... – все още се колебаеше пощальонът. Престо грабна телеграмата от него, моментално я отвори и прочете:

„Решението на съда във ваша полза поздравявам Пирс“.

– Отлично! – весело каза Престо. – Не се безпокойте. Телеграмата вие сте връчили на адресанта. Ей сега ще разпиша... Ето ви за доставянето в къщи и за хубавите новини.

И заедно с разписката Престо подаде на пощальона десет долара.

Пощальонът цъфна в усмивка, поблагодари, пожела му всичко най-хубаво и бодро zakрачи обратно.

– Победа! – не се съдържа и възкликна Престо, размахва телеграмата

над главата си, завъртя се на един крак, обърна се и видя Елен, която стоеше до вратата на неговата стая с разширени от учудване очи и побледняло лице.

– Защо направихте това? – глухо попита тя.

– А вие всичко видяхте и чухте? Какво съм направил, мис Елен?

– Защо приехте телеграмата на името на Антонио Престо?

Защо излъгахте пощальона?

– Аз не съм го излъгал и приех телеграмата, защото аз съм Антонио

Престо.

– Това не може да бъде.

– А впрочем това е факт! – весело възкликна Престо.

– Тогава, значи, вие сте излъгали нас, мене и вуйчо, като се представихте за мистър Смит?

– Да, в това съм виновен. Особени обстоятелства ме принудиха към подобна постъпка. Не ме осъждайте, докато не изслушате обясненията ми. Когато се върне мистър Бари от обход, ще ви разкажа всичко.

Елен си отиде в кухнята с намръщено лице, без да каже повече нито дума. Всичко това беше твърде неочаквано и преобръщаше всичките ѝ представи за квартиранта. Много от това, което тя бе говорила на мистър Смит, не би се решила да го каже на Престо. Тя си спомни всички свои разговори с него, спомни си как сурово понякога се бе отнасяла с несполучилия журналист. После започна да се самоуспокоява: „Не, та това нее оня, знаменитият Антонио Престо, когото тя познаваше от екрана. Вероятно е съименник, може би роднина...“ Съмнения и любопитство така я измъчваха, че този ден всичко падаше от ръцете ѝ.

Когато тя влезе в стаята на Престо с парцали и четка в едната ръка и с ведро вода в другата, видът ѝ беше много смутен. Как сега да се отнася с този новоизпечен Престо? Тя вече не му каза, както обикновено: „Сега махайте се, не ми пречете!“, а го изгледа с почти виновен вид и промърмори:

– Мистър... Престо! Минете, моля, в градината...

– Сега! – отговори Престо. – Само една минутка... – Той бързо драскаше нещо на телеграфна бланка.

Това случайно забавяне разсърди Елен. Стори ѝ се, че Престо нарочно се бави, че важничи. Ама и нея си я бива! Също като че ли му се подмазва! И вече с обикновената си суровост тя каза:

– Трябва да разтребвам де!

– Свършвам! – каза Престо. – Извинете, че ви забавих.

Ще отида сега не в градината под бора, а с ваше разрешение на

пощата. Пип! – подвикна той на кучето. – Хайде на разходка!

Сенбернарът, който отдавна поглеждаше в стаята, весело залая и заподскача.

Престо излезе.

– Мистър См... Мистър Престо! – извика Елен неочаквано и за самата себе си. Любопитството се оказа по-силно от нея.

Престо се обърна.

– Извинете... – промълви тя и страните ѝ се изчервиха. – Кажете ми само, докато дойде вуйчо, вие... същият Тонио Престо ли сте, или не?

– И същият, и не същият – отговори той. – Извинете, много бързам за пощата. Потърпете малко.

И той замина, съпроводен от Пип.

Като се опря на дръжката на четката, Елен няколко минути стоя в размисъл, а после с ожесточение се зае с чистенето.

Но събитията в този паметен ден не се бяха свършили.

Адвокатът Пирс обикновено изпращаше цялата кореспонденция на Престо на измисленото име Смит в пощенското отделение, както се бяха уговорили. А последната телеграма Пирс бе изпратил на името на Антонио Престо до дома на горския пазач, смятайки, че Престо няма вече нужда да пази своето инкогнито. Тази телеграма с пълния адрес и истинското име сама трябваше да символизира, че Престо-нови е вече пълен и признат правопреемник на Престо-урода. Такава телеграма не може да не достави удоволствие на клиента – мислеше Пирс. И той не се бе излъгал. Но адвокатът не бе помислил за всички последствия на своята постъпка.

Журналистите на най-крупните вестникарски тръстове отдавна вече се мъчеха да открият местопребиваването на тъй неочаквано изчезналия нов Престо. За журналистите това беше своего рода спорт. Всеки искаше пръв да го намери. На пощата, на телеграфа журналистите си имаха свои платени агенти измежду служещите, длъжни да им съобщават за всичко, което ги интересуваше.

И ето, неуспял още Престо да се върне от пощенската станция, пред къщата на Бари спря автомобил с един от въздесъщите журналисти. Той живееше в най-близкия хотел и бе получил един час по-рано от Престо телеграмата на своя агент, служещ в нийорския главен телеграф, за изпращането на телеграма на името на Антонио Престо на адрес Йолстоунския национален парк. И журналистът незабавно бе заминал.

Той имаше вид на солиден търговец. Можеше да се вземе и за турист. На ремъци, кръстосващи се на гърдите му, висяха два фотоапарата

– малка кинокамера и „огледалка“. Още неизлязъл от колата, той успя да снее къщичката на горския и Елен, поглеждаща от прозореца с четка в ръка. За две-три минути от пристигането си той нашрака няколко десетки снимки, вмъквайки се навсякъде с любезна безцеремонност. Той се нахвърли с цяла лавина въпроси на изгарящата от смущение Елен. Девојката така се обърка, че отговаряше само с междуметия, но въпреки това журналистът пълнеше страница след страница със стенографски йероглифи. Но когато неканеният гост се приближи към бюрото на Престо с явното намерение да разгледа лежащите там книги, Елен излезе из кожата си. Всичкият гняв, който се бе натрупал в нея против нахалния посетител, изведнъж избухна. Тя заслони масата с тялото си, заплашително взе четката като пушка за бой с нож, като часовой и с прекъсван от вълнение глас каза:

– Мистър! Стопанина го няма в къщи. Благоволете веднага да напуснете стаята!

– Хехе! Гледай ти каква е кибрит! – И като взе Елен за дъщеря или слугиня на бедния горски, той извади дебел портфейл и зашумоля с долари. – Може би вие ще станете по-добра, ако...

– Вън! – извика Елен, като замахна с четката пред самото лице на журналиста.

Той се обърка, промърмори: „Е, е“ – и под натиска на Елен заднишком излезе от стаята.

„Какво ли ще стане сега?...“ – помисли Елен, почувствувала, че е отишла далече. Ако журналистът се оплаче на Престо, как ли ще погледне той на нейната постъпка?

И изведнаж тя чу лая на Пип и въздъхна така, сякаш от плещите ѝ падна тежък чувал.

„Нека сега мистър Престо сам си се разправя с него както си иска!“

А мистър Престо се разправи много просто.

– Никакви интервюта и заминавайте обратно! – каза той решително. Престо бе свикнал така да се разправя с тия приятели.

Журналистът веднага разбра, че работата с интервюто тук е безнадеждна. Той можеше само сърдито да щракне три пъти с апарата, за да снее намерения Престо, но той с бързината на гущер обърна гръб, преди да щракне затворът.

Колата замина. Престо намери Елен в застиналата поза с четка в ръце.

– Този нахал, струва ми се, ви причини безпокойство? – съчувствено попита Престо.

– Да, но и аз, струва ми се, също... – отговори Елен още под влиянието на възбудата разказа всичко на Престо.

Тонио се разсмя иниско й се поклони.

– Вие прекрасно сте защитавали моите интереси, мис. И въпреки това е досадно! Сега журналистите ще налетят като скакалци. Аз ще смърмя Пирс за тази му непредпазливост... Сега трябва да се бяга от къщи... Впрочем аз скоро си отивам, но преди заминаването си имам още много да поговоря с вас и с вашия вуйчо. Така че, щом се появи някой тук, казвайте, че съм заминал за Канада. Не се церемонете. Ако потрябва, още веднаж пуснете в ход и вашата победоносна четка.

Този ден действително имаше още няколко нахлувания на журналисти, но Елен енергично ги изпъди, като умишлено игра ролята на груба, недодялана, тъпа жена. А Престо, скрит в градината, с интерес наблюдаваше тези сцени и шепнеше: „Ех, да беше сега тук Хофман с апарата!... Но нищо! Все някога ще я снемем в тази роля!“

Вечерта, когато Бари се върна, през време на вечерята Престо разказа на учения горски и на неговата племенница своята необикновена история, от която Елен не пропусна нито дума.

– Какво смятате да правите нататък? – попита Бари, когато Престо свърши да разказва.

– Аз имам вече готов план, който създадох под вашия покрив. За него още никой не знае и нека засега това да си остане между нас... От това, което ви разказах, вие виждате, че даже и крупните артисти всецяло зависят от филмопроизводителите – продължи Престо. – Мистър Пит ме отхвърли. Нищо! Най-добре се смее онзи, който се смее последен. Ще се постарая да мина и без мистър питовци.

– Искате да влезете в Асоциацията на киноартистите, които са организирали, както чувах, собствено кинопредприятие? – запита Бари.

– Асоциацията на киноартистите е само първи опит на киноработниците за колективна защита на своите интереси – отговори Престо. – Но по същество това е обединение на кинозвездите. Асоциацията е силно просмукана от комерчески дух и средният артист, да не говорим за статистите, не леко живее там. При това в тази Асоциация аз и творчески не бих бил напълно свободен, а на мен ми е нужна пълна свобода – свобода да пиша сценарии, да режисирам, да играя. Това, което аз замислям в тази област – предварително може да се каже, – съвсем няма да се хареса на ръководителите на Асоциацията.

– Оттук може да се направи извод, че вие искате да си организирате собствено предприятие? – попита Бари.

– Именно.

Бари нищо не отговори, само събърчи вежди и като смукна от лулата, пусна струйка дим.

– Съмнявате се в успеха? – запита Престо и без да чака отговора, продължи: – А аз вярвам в успеха. Искът на мистър Пит, лечението и най-главно съдебният процес много изтощиха капитала ми. Но все пак останала ми е достатъчна сума, за да започна работа. В краен случай тя ще ми стигне да пусна на екрана първия си филм. – А по-нататък? На заеми, разбира се, аз не кога да разчитам. Банките ще почувствуват опасност в моето предприятие и не само че няма да ми дадат пари, но и ще започнат всячески да ми пречат. Това предвиждам. Но разчитам на друго. Моето предприятие няма да бъде строго комерческо, макар, разбира се, и да не бива да работи на загуба, иначе аз няма да издържа борбата. То трябва да носи кооперативен характер много в по-голяма степен, отколкото Асоциацията на киноартистите. Това ще бъде не само обединение на артистите, но и на всички работници без изключение, включително дърводелците и чистачките. В един Холивуд винаги се намират повече от сто безработни режисьори, хиляди кино-артисти. Те охотно ще се съгласят на първо време да получават даже по-малко от обикновено, докато предприятието не започне: да дава доход, участници в който ще станат и те. Но от такова, ограничение, аз мисля, няма да стане нужда. Напротив, аз ще се постарая да поставя средните и низши работници в сравнително по-добри условия. Споеността на почвата на солидарните интереси ще ни помогне да издържим борбата даже с чудовищните киноконцерни. Поне на това се надявам.

– Вие по-добре знаете – каза Бари.

– Аз залагам на хората – с въодушевление продължи Престо. – На мен ми са нужни верни помощници, които биха; ме разбирали и на които бих могъл да се доверя. И ето... аз, помислих за вас, мистър Бари...

– За мене? – с учудване се отзова той.

– Да, за вас и мис Елен. Тази дупка тук, макар и най-живописната в света, съвсем не е място за вас, умния и образован човек. Не е място и за мис Елен. И аз ви предлагам да оставите пазачницата и да преминете на работа при мене. Гарантирам ви, че още първата ви заплата ще бъде двойно по-голяма от сумата, която сте получавали като учител.

– Но аз съм пълен профан в кинематографията! – възрази Бари.

– Само затова ви и учудва моето предложение. Кино-промишлеността е огромна и сложна индустрия с най-разнообразни специалности. За вас на първо време ще се намери работа, с която може да се справи

всеки грамотен човек. Да речем, в договорния, счетоводния отдел. А когато по-добре се запознаете с кинопроизводството, ще можете да заемете и по-отговорен пост, включително и управляващ, който получава твърде солидна заплата. Ще се намери работа и за мис Елен.

– Само да не се снимам! – побърза да каже девойката.

– Изборът на работата ще зависи изключително от вас – постара се да я успокои Тонио.

– Всичко това е толкова неочаквано – каза Бари, видимо колебаейки се да даде съгласие.

Престо разбра неговите съмнения: пред себе си той имаше човек, вече напласен от неуспехи в живота, който се страхуваше да не изгуби и това, което имаше.

– Аз откровено ви съобщих – започна да го убеждава Престо, – че за мен лично това начинание е свързано с риск. И рискувам много повече, отколкото вие. Вашия риск аз не смятам за голям. За година-две при мене вие ще изкарате толкова, колкото няма да изкарате и за десет години в този парк. Ще придобиете нови специалности, значи ще се разширят възможностите ви да се наредите и без мене...

Бари все още се колебаеше. Тогава Тонио реши да засегне неговата слаба страна. Тонио вече добре знаеше колко много старият Джон обича своята племенница и колко му е мъчно, че тази умна и способна девойка чезне тук, в това затънтено място, без образование и бъдеще.

– Помислете за мис Елен! – възкликна Престо. – Няма цял живот да се занимава само с парцали и гърнета!

– За мен не се безпокойте! – избухна Елен. – Аз не се оплаквам и съм напълно доволна от съдбата си.

– Но вие можете да бъдете още по-доволна от нея – възрази Престо. – Вие ще влезете в друго общество, ще се срещате с интересни, образовани хора...

– На мен и тук ми е добре – намръщено отговори девойката.

„Ех, че упорито момиченце! Само да не развали всичко!“ – с досада помисли Престо. Ако тя и вуйчо ѝ знаеха причината за горещото красноречие на Престо! Ако се досетеше Елен, че цялата работа беше в нея, че на нея Тонио възлагаше толкова много надежди в своята нова работа!

Думите на Престо за Елен и нейният последен отговор, в който прозвуча неволна печал, изглежда, направиха впечатление на Бари. Вече предавайки се, той каза:

– Вие сам трябва да разберете, мистър Престо, че мен ми е трудно да се махна оттук, макар и да ми се иска. Защо да крия от вас? Аз нямам

никакви спестявания даже за преместване и за наем на квартира...

– Всичко това са дребни работи! – вече весело възкликна Престо, като предвиждаше победата. – Вие ще получите аванс даже още днес. Ще стигне и за преместване, и за квартира, и за обзавеждане... Пък на вас няма и да ви трябва да наемете квартира. Та нали аз получих от предишния Престо хубава просторна вила, а живея в нея самичък. Целият горен етаж е празен. Вие прекрасно можете да се настаните с вашата племенница там. За мен това ще бъде много приятно. Аз така свикнах с вас, така ви обикнах!

– Благодаря ви за любезността, но това е неудобно. Съвършено неудобно – отговори Бари.

– Защо? – запита Престо, но тутакси се досети. – Да, разбира се. Общественото мнение... аз съм ерген, в моя дом няма жени. Но това са глупости, мистър Бари! Първо, мис Елен ще живее не сама, а с вас и даже не в един етаж с мен. Мога пък да дам горната част на къщата си под наем! А второ... Ние можем да намерим за мис Елен компаньонка, някоя почтена старица. И тогава даже всичките наши лицемери и фарисеи няма да намерят за какво да се хванат. И така, прието?

– Прието! – отговори Бари.

По тъмнозагорялото лице на Елен изби руменина. Очите ѝ засвят-каха. Тя вече не можеше да сдържа радостта си и с детско нетърпение запита, обръщайки се и към Престо, и към вуйчо си:

– Кога пътуваме?

ПАК В КЪЩИ

Престо пристигна в своята вила по-рано от Бари и Елен: пазачът-педагог се забави няколко дни, за да ликвидира с работите си в управлението на парка и да разпродаде ненужните вещи.

Завръщането на Престо стана при доста тържествена обстановка. При „въвеждането във владение“ присъстваха съдебен чиновник и адвокат, помощникът на Пирс.

Като сочеше Престо, чиновникът каза на Себастиан, който им бе отворил вратата:

– Този млад човек е вашият господар Антонио Престо, който е изменил своя вид. Той е собственик на вилата и вие трябва да се отнасяте към него, както подобава, и да изпълнявате заповедите му.

Себастиан намръщено се поклонил и пусна посетителите вътре.

Чиновникът и адвокатът обходиха всички стаи, като се учудваха на художествените съкровища, които Престо бе събрал със своя строг изискан вкус на познавач. След оживена закуска чиновникът и адвокатът си отидоха.

– Ето ме пак у дома! – възкликна Престо, изтягайки се с удоволствие в креслото. До краката му стоеше познатата скамейчица, но сега тя не му беше нужна.

На вратата се почука.

– Влезте!

На прага се показа Себастиан. Той беше много смутен. Белите му вежди се чу мереха, а устните на хлътналата му уста мърдаха. Престо реши да му се притече на помощ и весело попита:

– Е, как караете тук без мен, Себастиан?

Старият слуга само въздъхна, но продължи да мълчи. Престо се разсмя.

– Виждам, вие никак не можете да свикнете с моя нов вид.

– Мистър Престо! – най-после заговори Себастиан и замлъкна, сякаш не му достигаше дъх.

– Е?

– Позволете ми да си отида.

– Как така да си отидете? Защо? Искате да ме напуснете? – учуди се Престо. – Вие, моят стар верен слуга, който толкова години се е грижил за мен като за дете?

Себастиан повдигна рамене и отговори с печална усмивка:

– Вие и наистина бяхте дете. Все едно, че дете... А сега израснахте и не ви е нужна вече бавачка.

В сърцето на суровия на вид старец имаше много нежност. Той гледаше на Престо като на дете, беше привързан към него и наистина се грижеше за него като най-внимателна бавачка. Престо знаеше това и на свой ред бе много привързан към старика.

– Но, скъпи мой! – възкликна Престо, като стана от креслото и отиде до Себастиан. – Нима аз съм имал нужда от вас само за да ми поставяте под краката скамейчицата и да ми давате вещите, които не можех сам да вземам поради ниския си ръст? Та нали вие водехте цялото мое стопанство, бяхте моята дясна ръка...

Себастиан отново въздъхна и още повече се намръщи.

– Но аз не мога да остана в тази къща след това, което стана... – отговори той.

– Че какво е станало? – запита Престо. – Да не е това, дето не

искахте да ме пуснете в къщи?

– И засада ви устройох, и в ръцете на полицията ви предадох, и ви оскъrbих – продължи Себастиан. – Такива работи не се забравят и аз не искам рано или късно да ме уволните за това. По-добре сам да си отида.

– Гледай ти чудак! – горещо заговори Престо. – Слушайте, Себастиан! Давам ви честна дума, че ни най-малко не ви обвинявам и не ви се сърдя. Разбира се, беше ми неприятно. Но вие постъпихте така, както трябваше да постъпи всеки честен слуга. И аз самият на ваше място бих постъпил така. Да забравим тази история и да станем приятели както преди.

Набръчканото лице на Себастиан малко попросветна, но белите му вежди все още бяха свъсени.

– На вас само така ви се струва, че можете да забравите – каза той.

– Съвсем не! – възрази Престо и ласкаво сложи ръце на раменете на Себастиан. Сега техните лица бяха на еднаква височина. А някога Престо гледаше слугата си отдолу нагоре. И всички хора той трябваше да гледа с отметната назад глава.

„А, ей богу, в това лице има нещо, което наистина напомня моя мъничък Престо...“ – помисли старецът, като за пръв път разглеждаше внимателно новото лице на Престо.

– Но вие... действително ли сте Престо? – запита Себастиан.

– Но, разбира се – с усмивка отговори Престо. – Нима още се съмнявате в това?

– Извинете, но аз съм прост човек и си губя ума, като помисля за всичко това. Ами ако някой бандит е убил моето момче, мисля си, и е обявил себе си за Престо? И аз ще служа на него...

– Ето каква била работата! Е, сега вече, струва ми се, си казахме всичко докрай. Елате по-скоро с мене!

Престо отиде до писалищната си маса, показа на Себастиан цяла серия фотографски снимки, на които последователно бяха изобразени всички фази от превръщането на стария Престо в новия, и му обясни защо и как е станало това. Себастиан, смаян, клатеше глава, вземаше една след друга картичките и ги сравняваше с живото лице на Престо.

– Чудеса! – възкликна най-после той.

– Да, чудеса на науката – каза Престо. – Е, сега вярвате ли, че аз не съм бандит, който е убил вашето момче? А ако все още не вярвате, аз мога да ви разкажа всичко, което се е случило от момента, в който вие влязохте в моя дом, всички наши разговори, всички дреболии в живота. Нито един бандит, колкото и ловък да е той, не може да знае това! – и

Престо действително напомни някои епизоди, за които никоой друг освен Себастиан не знаеше. И едва тогава старикът се усмихна с открита усмивка и възкликна:

– Значи моето момче наистина порасна!

– Е, най-после! Отдавна трябваше така, старче! – на свой ред възкликна Престо. – Значи, ще си живеем, както преди?

Себастиан закима с глава.

„Удържах най-трудната победа!“ – помисли Престо и продължи:

– А вие бяхте измислили да си отивате точно когато най-много ми трябвате. Повече, отколкото преди. Та нали аз започвам нов живот, Себастиан... Разгеле, как мислите, каква мебел е нужна, за да се обзаведе стая на младо момиче? Тоалетни масички, стенно огледало, решетки за пълзящи цветя?...

Себастиан се усмихна само с очи:

„Ето накъде го е обърнал новият живот! Е, какво пък, нали затова е пораснал!...“

От наблюдателния Престо не се изплъзна веселото пламъче, което блесна в очите на стария слуга.

– Не мислете, че се готвя да доведе съпруга в къщи – побърза да каже Престо. – Не, просто реших да дам под наем няколко стаи от горния етаж. Защо ми са толкова? Там ще се настани един джентълмен с племенницата си. Давам им квартирата мебелирана...

– Нима дотам стигна работата?... – угрижено запита Себастиан.

– Докъде, старче?

– Дотам, че тия съдии и адвокати така са ви оскубали, та трябва вече да давате стаи под наем. И аз чета вестници...

– Не, Себастиан, не са чак толкова лоши още нашите работи. Но квартирантът, видите ли, ще работи като секретар при мене. Частен секретар... Откривам собствено предприятие... Необходимо е той всякога да ми е подръка. А той има племенница...

– Разбирам! – многозначително каза Себастиан. И мислено прибави: „Все пак, щом като тук се е замесила и племенницата, работата не е чиста.“ И с откровеността на стара бавачка попита: – А каква е тя, племенницата? Госпожица? Млада?

– Да.

– Че удобно ли ще бъде за нея така, макар и с вуйчо си, в квартирата на ерген...

„И той за същото! Вторият и навярно не последният!“ – помисли Престо, проклинайки в душата си лицемерните нрави на обществото.

Настаняването на Елен в неговия дом можеше да даде храна на клеветата. Но той няма да отстъпи, а Елен не е от ония момичета, които придават значение на това!

– Вие сте прав, Себастиан. Но аз съм помислил за всичко. Ще трябва да намерим една дамакомпаньонка. Възрастна жена от прилично общество. И тогава всичко ще бъде в ред.

Себастиан кимна с глава и те започнаха да правят списък на мебелите и необходимите вещи за новите квартиранти.

НОВИЯТ САНЧО ПАНСА

– Обърнете се! Още! Разходете се! Приклеknете! Станете! Жест на учудване... на ужас... на внезапна радост...

Престо стоеше прав сред голямата стая, която излизаше на север. Стените и част от покрива ѝ бяха остъклени. Другите стени драпирани с черно кадифе. На паркетния под имаше начертан квадрат – фокусното поле на киноапарата. Това беше домашното ателие на Тонио. На няколко метра от него, наведен над визьора на киноапарата, стоеше Хофман. Колко сполучливи пози и жестове на Престо бе запечатал Хофман в това ателие, наблюдавайки всеки ден уникалния уродждудже! Сега Хофман изучаваше новия Престо.

– За днес достатъчно. Има още много неща, за които трябва да си поговорим, Хофман! – каза Престо, излезе от „магическия“ квадрат и мина към стъклената стена, където имаше маса и две кресла. На масата лежеше папка с книга, кутия с цигари, пури, електрическа запалка и пепелник.

Тонио запали цигара.

– Е какво? – запита той Хофман не без вълнение.

Хофман, без да бърза, обряза пурата си с автоматическото ножче, запуши, изпусна струя дим и най-после отговори, като гледаше някъде настрана:

– Още не виждам вашето ново лице, Престо. Вие много сте придобили, но и много сте загубили. Движенията ви са станали по-бавни и плавни. Това е хубава придобивка. Помните ли колко грижи ми причинявахте със своите бързи, суетливи движения? За вас бе направено изключение, първо, защото другояче не можехте и, второ, защото в туй именно се заключаваше една от характерните особености на вашето артистично лице. И все пак аз трябваше нерядко да прибягвам към

забавяща снимка, а в същото време да карам вашите партньори малко да ускоряват движенията си, за да се намери някаква равнодействаща. Това беше адски сложна работа. Сега тази трудност вече я няма. Но кое е новото? Засега аз някаг си още не го чувствавам... И откровено казано, ако вие бихте дошли в киноателието на изпитание като никому неизвестен млад човек, който иска да се опита в киното, не съм сигурен дали биха се заинтересували от вас директорът, кинооператорът, режисьорът...

Престо захвърли цигарата, като че ли тя беше много горчива, и запали пура.

– Извинете, че така откровено... – смути се малко Хофман.

– Откровеността е хубаво качество – отговори Престо. – Вашите думи, няма да крия, малко ме огорчават, но не ме учудват. Очаквах това. Иначе не можеше и да бъде. Но аз вярвам в себе си. Моето ново лице! За да го видите, малко е само да се повъртя пред вас... Вие познавате моя творчески метод. На мен ми е нужно да вляза в ролята си, да се превъплотя в героя, да заживея неговия живот, с всички негови чувства, тогава нужните жестове, мимика, пози сами по себе си ще дойдат и ще разкрият лицето ми. Ето, почакайте. Аз вече работя над един сценарий. И когато ви се явя в ролята на новия герой, тогава ще видите моето ново лице.

– Какъв е този сценарий? – интересува се Хофман. Престо се намръщи, а Хофман се засмя.

– Виждам, че у вас много нещо е останало от стария Престо! – възкликна той. – Новият сценарий винаги е бил тайна за околните, докато не поставите и последната точка. Ух, какъв сърдит ставахте през време на тази работа! Буквално смахнат. През това време бе трудно дори да се разговаря с вас. Вие или се дразнехте, или пък гледахте събеседника си с неразбиращи очи. Губехте и сън, и апетит, също като тежко болен. Но ето че настъпваше денят и вие се появявахте с весела усмивка, ставахте добър и общителен, И всички в киностудиото, като се започне от звездите и се свърши с последния дърводелец, знаеха: новият сценарий се е родил!

Престо се усмихна и отговори:

– Да, това е истина. И в това, струва ми се, не съм се изменил.

– Но ако не искате да ми разкажете съдържанието на новия сценарий, то може би ще ме запознаете поне със своите общи планове? Нали новото лице, доколкото разбирам, трябва да създаде и нова насока във вашето творчество.

– Иначе не може и да бъде – каза Престо и посегна към папката. – За това именно и исках да поговоря с вас.

Тони порови в папката и извади едно изписано листче.

– Ето, как ви харесва този откъс от Уолт Уитман: „Признайте, че за остроото око всички тия градове, ръмжащи от нищожни гротески, сакати, безсмислено кривящи се шутове и уроди, представляват някаква безрадостна Сахара. В магазинчетата, по улиците, в църквите, в пивниците, в обществените места – навсякъде лекомислие, пошлост, лукавство и лъжа; навсякъде самодоволна, хилава, високомерна, преждевременно съзряла младост, навсякъде прекомерна похот, нездрави тела; мъжки, женски, начервени, избелени, с шиньони, с мръсен цвят на лицето, с развалена кръв; способността към майчинство се прекратява или е вече прекратена, вулгарни понятия за красота, долни нрави или по-вярно пълно отсъствие на нрави, каквото може да се каже, не може да се намери в цял свят...“ Така Уитман пишеше за съвременната му американска демокрация.

Ще се съгласите, че в настоящо време картината не е по-добра, а по-лоша – заключи Престо.

Хофман слушаше внимателно, отначало с учудване, после с все нарастващо безпокойство и накрая с възмущение.

– Какво ще кажете на това? – запита Престо.

– Вие искате да тръгнете по този гибелен път? – вече с ужас попита Хофман.

– Защо да е гибелен?

– По пътя на разобличаване на социалната несправедливост? Пътя на политиката? Искате да хвърлите предизвикателство на националното ни самолюбие? Ще ви стъпчат с крака! Срещу вас ще се въоръжат всички, които имат власт и пари. Но и зрителите ще се отвърнат от вас: зрителят не обича особено да бъде в положението на болен, под ножа на зъл хирург.

– Не се горешете, Хофман! Изслушайте ме.

Но Хофман продължаваше като проповедник, който разобличава велик грешник:

– Спомнете си съдбата на филма на режисьора Ерик фон Строхайм. Той не искаше да дава „щастливи“ филми. И какво-ставаше? Неговите филми се приемаха хладно въпреки всичките им художествени достойнства.

– Трябва да се направи така, че да ги приемат възторжено – възрази Престо. – Вие не мислите, че аз смятам да произвеждам грубо

агитационни филми, да показвам само тавани и сутерени, ужасите на експлоатацията и безработицата. Аз искам да създам филми, от които зрителят да се смее не по-малко, а даже може би и повече от преди. Аз искам да покажа и красотата, и величието на душата, но там, където по-рано никой не я виждаше. Ние с вас много сме пропуснали, Хофман. Вие и не подозирате дори колко грация и изящество-може да има в простите трудови движения на една девойка, която разтребва стая или простира бельо... Ние твърде много дворци и аристократи снимахме... Не се бойте! В моите нови филми смехът няма да замлъква. Ще има и смях, ще има и сълзи. Публиката обича и да си поплаче. Вие също знаете това. Зрителят ще излезе от киното очарован. А след ден-два той ще се замисли. И незабелязано за самия себе си ще дойде до извода, че нашият свят, нашата прославена демокрация не са чак толкова хубави, че трябва да се търси някакъв изход, а не само упорито да се вярва във възвръщането на златния век на процъфтяване, който-си е отишел и няма вече да се върне... Ето моята цел!...

– Аз откровено ви разказвам за това, Хофман – каза Престо след пауза. – Но зрителите, пък и цялото наше така наречено общество може би не така бързо ще разбере „социалната коварност“ на моите нови филми.

– Ще подушат! И по-скоро, отколкото вие си мислите! – възрази Хофман. – Мистър Пит пръв ще отхвърли вашите сценарии. А ако не той, то цензурата на нюйоркската банка, от която самият той зависи, в най-добрия случай ще изреже, ще окастри, ще изправи... или пък по-скоро от всичко няма да даде „ремиз“.

– Не ми трябва никакъв ремиз – възрази Престо.

– Не ви разбирам.

– А, струва ми се, не е трудно да се разбере. Аз организирам собствено предприятие.

Хофман се отдръпна до облегалката на креслото и възкликна:

– От час на час по-трудно! Но това е просто безумие! Зная, че имате някакъв капитал. Но вашите средства – това е тояга против топ. Ще ви обявят война всички сили на банковия капитал, неговата лека кавалерия – пресата, фирмите за разпространение на филми, собствениците на кинотеатри. Пит изразходва няколко милиона долара седмично, а неговото предприятие съвсем не е най-богато в Холивуд. Вие просто отивате на сигурно разорение, Престо, и на мен много ми е жал за вас. Струва ми се, че джуджето Престо беше по-практичен човек.

Тонио се усмихна.

– Времето ще покаже кой е по-практичен, старият или новият

Престо. Не мислете, Хофман, че постъпвам необмислено. – Той потупа с ръка папката. – Ние с вас ще се позанимаем с тези материали и ще видите, че всичко съм предвидил. Каквото и да стане, целият риск ще падне само върху мен. Аз ще покая твърде малко крупни артисти. Ако се разоря, те винаги ще намерят друга работа. Цялата останала маса артисти и служещи възнамерявам да вербувам от безработните членове на професионалните съюзи. За тях, при лош завършък, това ще бъде най-малкото кратък отдих.

– Ами ако крупните артисти не дойдат при вас? Мис Люкс няма да ти седне да играе ролята на перачка!

– Ще мина и без тях – отговори Престо. – Трудно би ми било само без опитен, талантлив оператор. Но аз разчитам на вас, Хофман. Нима и вие, моят стар приятел, ще се отречете от мен и ще кажете: „Не познавам този човек“.

Настъпи напрегнато мълчание. Хофман, дълбоко замислен, пушаше колелца дим. После започна, тихо, сякаш разсъждаваше на глас:

– Моята работа е малка – да въртя ръчката на апарата. И все пак на мен не ми е безразлично какво ще навъртя. Като работя с вас, аз ще премина във враждебния на банките лагер, ще си създам репутация на „червен“. И банките ще ми отмъщават. Ако вие се разорите, ще ми бъде трудно да си намеря друга работа.

Престо не можеше да не се съгласи с тези доводи, затова не възразяваше и с вълнение очакваше отказ. Хофман отново замълча и продължи да следи димните си колелца.

– Но мен не ми се иска да оставя и вас, стари приятелю, в трудно време. Вие правите голяма глупост. За мене това е съвършено очевидно. А отгоре на това ме молите и да ви помогна по-скоро да се разорите...

– Без вас може още по-скоро да се разоря, Хофман. Но не е там работата. Разберете, че тази неравна борба аз съм започнал преди всичко в интерес на самите киноработници!

И Престо започна горещо да говори за безпощадната експлоатация на киноработниците от предприемачите, за тяхното безправие, за потискането на личността, за бездарните „звезди“, раздути от рекламата, за безизходното положение на талантливата младеж...

Всичко това беше добре известно на Хофман, който и сам бе преминал през тежката школа на живота.

– Време е да се промени това непоносимо положение – завърши Престо. – Аз мечтая за кооперация, за колективно отстояване на интересите на киноработниците. Ние сами не познаваме силите си!

– Затова пък добре познаваме силата на врага – меланхолично се отзова Хофман.

„Ще откаже!“ – с тъга помисли Престо. Но Хофман все още пущаше колелца дим.

Престо е приятел, но собствената риза си е по-близко до тялото. Именно защото Хофман бе преминал тежката школа на живота, не му се искаше да рискува това, което вече има. Но толкова ли пък е голям рискът? Ако новият Престо се окаже лош артист и неговият сценарий има „опасни мисли“, Хофман ще узнае това още преди да се появи филмът на екрана и той ще съумее да си отиде овреме. На това ще може дори да се придаде форма на протест и репутацията му ще бъде запазена.

Хофман се усмихна и каза:

– Вие сте Дон Кихот, Престо. А всеки Дон Кихот трябва да си има свой Санчо Панса. Е, какво пък, вземете ме за оръженосец, благородни рицарю Ламаншки, макар че ще трябва да воюваме далеч не с вятърни мелници!

Престо крепко стисна ръката на своя приятел.

– Двамата с вас ние ще победим всички великани, скъпи Хофман, а аз предварително ви назначавам за губернатор на острова! – възкликна той.

– Ах, тия донкихотовци! – въздъхна новият Санчо Панса. – Благодаря за честта. Остров дали ще завоюваме, не зная, но удари от тояги положително не малко ще паднат по главите ни.

– Ще им отговорим с противоудари, Хофман! А сега да започнем да се готвим за бой!

И като разтвори папките, пълни със записки и сметки, правени на брега на Изумрудното езеро, той започна да посвещава Хофман в своите планове.

БОРБАТА ЗАПОЧВА

Престо развиваше кипяща енергия. Той нае голяма сграда, където си устрои временно канцелария. От сутрин до вечер тук имаше голяма навалица: наемаха се служещи, актьори, ключоуха се всякакви договори. Вестта за новото кинопредприятие бързо се разнесе сред армиите безработни на Холивуд. Артисти, статисти, работници от всички специалности пристигаха на тълпи, нареждаха се на големи опашки. Престо сам приемаше всеки кандидат, включително и статистите, беседваше с

тях, караше ги да позират, да играят импровизирани сцени. Във всичко друго можеше да има недостиг, но не и в хора. В четири часа приемането на артисти и служещи се прекратяваше и като обядваше набързо, Престо преминаваше към друга работа: говореше с комисионери за покупка или вземане под наем земя за построяване на киностудиото, с предприемачи, доставчици, архитекти.

Тази втора половина на деня минаваше за Престо много по-трудно от първата. За новото предприятие вече знаеха не само безработните, но и филмопроизводителите. Появяването на нов конкурент не можеше да не ги вълнува. Особено угрижен беше мистър Пит: Тонио, който дълго време беше коз в неговата игра, сега бе станал опасен съперник. Пит и другите филмопроизводители откриха военни действия против Престо. Под вид на безработни, които отиват да предлагат труда си, Пит изпращаше при Престо свои шпиони и разузнавачи, примамваше най-талантливите му артисти, всякъде, където можеше, му пречеше.

За всичко това Тонио беше подготвен. Но не му беше леко. Комисионерите например намериха подходящо място земя, завършиха успешно всички преговори със собственика и оставаше само да се оформи сделката. Но в последния момент Пит научи за това и грабна парцела, като не се поскъпи да го заплати двойно по-скъпо.

Престо бе принуден и той да прибегва към разни хитрости и уловки.

„Ето, ще пристигне Бари, него тук още никой не го познава и той ще купи някой парцел на свое име, уж за плантация или за зеленчукова градина. На Бари човек може да се довери“ – мислеше Престо.

Особено много се интересуваха конкурентите какви филми ще поставя Престо. Но въпреки всичките им хитрости не можаха да узнаят това. С журналистите Тонио или отказваше да говори, или пък започваше да дрънка такива глупости, че дори привикналите към всичко разбойници на перото блещеха очи, и тия професионални лъжци не смееха да печатат подобни интервюта. На ангажираните артисти, които проявяваха голямо и подозрително любопитство, Престо отговаряше:

– Като стигнем до снимки, ще разберете.

Ядосаният Пит извика при себе си Люкс и й каза:

– Разчитам на вашата помощ, мис.

– Какво има? – попита тя.

– Работата е в това – отговори Пит, – че този Тонио Престо не ми дава покой. Той решително не иска да си снее маската и да ни покаже новото си лице. Какво замисля? Какви филми ще поставя? За мен е

крайно важно да зная. Исторически филми с разните там замъци, пирамиди и хиляди статисти, той, разбира се, няма да поставя. За него това е твърде скъпо удоволствие. Пък и по-рано той не залагаше на външните ефекти. По всяка вероятност Престо ще прибегва към евтините снимки от натура или ще печели от плитки интериори. Но съдържанието! Съдържанието!

Пит се замисли.

– Но какво искате от мене? – попита Люкс, на която бе омръзнало да чака.

Пит не обърна внимание на нейния въпрос и продължи, сякаш разсъждаваше на глас:

– Бих желал да имам достоверни сведения от самия Престо. Аз изпратих при него този и онзи да му намекнат, че ако дойде при мене, ще получи много интересни предложения... Ние искахме не само да узнаем неговите планове, но, ако е възможно, и да го купим. За това банките отпускат твърде значителни суми, пред които той може би не би устоял...

– А какво бихте направили с него, ако такава една покупко-продажба би се състояла?

– При лош край най-малкото бих го консервирал, както се консервират новите изобретения, заплашващи старите предприятия.

– Да платите много пари и да не му давате да играе? На това той няма да се съгласи.

– За много пари хората на всичко са готови – убедено отговори Пит. – Впрочем ако той се окаже свърх очакванията ни по новому интересен, ние бихме могли да го хванем яко и да го заставим да играе в роли и сценарии, каквито ние създадем.

– И Престо какво?...

– Този вироглавец отказа да дойде при мен. Остава поне да науча плановете му и вие трябва да ми помогнете да ги изкопчим от него. Той ви обичаше и навярно още ви обича. При мене той не дойде, но при вас сигурно ще дойде, ако го поканите. Наистина между вас двамата, струва ми се, имаше нещо като скарване. Но жените умеят, когато поискат, да въртят нашего брата – с въздишка произнесе Пит, като си спомни колко му бе струвало това женско умение.

– Най-последно – продължи той – можете да го повикате и по работа. Напишете му писмо, намекнете, че се интересувате от неговото начинание. Охо! Ако той би могъл да има вас, артистката със световна слава! За него вие бихте били истинско съкровище! Та при него всички са безлика посредственост, дребна, никому неизвестна младеж, сива маса,

зная. Повикайте го и той ще дотича при вас.

Люкс се замисли. Тя самата нямаше нищо против да се види с Престо. Наистина тя го бе отблъснала два пъти: и в стария му, и в новия му вид. Но оттогава много неща се измениха. Та нали и Пит бе отблъснал новия Престо, а ето че сега сам изпраща при него парламентъори.

Люкс окончателно се скара със своя годеник, когато, го опозна поотблизо: той твърде отрано и грубо започна да предявява своите права в качеството си на бъдещ мъж, като явно-се домогваше до капиталите на Люкс, а тя умееше да ги държи здраво в ръцете си. После Люкс не можеше да не признае, че новият Престо е много интересен мъж, ни най-малко неотстъпващ, на Лоренцо. И най-после той започваше свое собствено предприятие, което в случай на успех можеше да донесе големи печалби. Той отново ставаше човек с бъдеще. Наистина още неизвестно бъдеще, а Люкс беше човек предпазлив и пресметлив. И тя беше още далече от това да се свързва дори с делови връзки с Престо. Но не бива да го изпуска от очи.

За да придаде по-голяма цена на своята постъпка, Люкс каза на Пит:

– Поставете ме в доста трудно положение, мистър Пит. След станалото между мен и Престо, който едва ли не ме уби, никак не ми е леко да се обръщам към него. Но все пак ще се постарая да се видя с него и да изпълня вашето поръчение. – Вие сте умно момиче и прекрасно ще се справите с тази работа! – възкликна Пит.

И тези думи издигнаха още по-високо Престо в очите на Люкс: Пит беше скъп на похвали и комплименти и правеше това само в изключителни случаи.

ИЗГУБЕНИЯТ ПОКЛОННИК

Когато човек е окръжен от врагове, той по неволя става подозрителен и предпазлив. Като получи и прочете писмото на Люкс, Тонио веднага се досети, че това е маневра на Пит. Обаче и той нямаше нищо против да се види с Люкс. Тя все още го интересуваше. Толкова повече трябваше да бъде по-предпазлив с нея. Люкс, разбира се, ще го разпитва за Плановете му. Нужно ли е да ги крие още? Скоро ще започнат репетициите и тайната, все едно, ще стане известна на всички.

„Нека Люкс си въобразява, че не съм устоял на очарованието ѝ, като Самсон пред Далила. Ще видим как тя ще приеме моя план!“ –

помисли Престо.

В определения ден и час Престо влезе в познатия му будоар, застлан с килими и отрупан с отоманки, без облегалки, шезлонги. Пъстрота и разностилие. Но господарката, която бе подбрала тази мебел, си имаше своя цел: при сядане и лягане на креслата и кушетките с най-разнообразни форми, можеше да се покажат най-изгодни пози – да се покаже стоката с лице, – а това беше много важно, тъй като повдигаше цената на стоката пред очите на кинопредприемачите и режисьорите, които посещаваха „звездата“. Красотата на тялото ѝ за нея беше най-главното богатство.

Люкс прие Престо в костюм на Клеопатра, изтегната на дълъг египетски диван с криви крачета. Клеопатра – това беше нейната нова роля, а Люкс имаше навик да „навлиза в новите си роли“, като се преобразяваше и в къщи в новата героиня.

– Аз трябва да се почувствувам като истинска царица на Египет – казваше тя, като караше понякога даже и камериерката си да се облича в костюм на египетска робиня и да ѝ подава шоколада в египетска чашка. Впрочем това беше по-скоро каприз, сметка за излишен ефект, отколкото сериозна творческа работа.

Като погледна новоизпечената Клеопатра, Престо не почувствува предишното вълнение. При все че Люкс беше изумително красива в тази си екзотична премяна, той си оставаше хладен. Стори му се дори, че пред него не е жив човек, а статуя от музея за осъдени фигури.

Люкс се усмихна на гостенина с една от своите най-неотразими усмивки, а в своя арсенал тя имаше с дузина от тях за всички случаи в живота и артистичната ѝ практика.

– Много се радвам, че ви виждам, Тонио – каза напевно тя, внимателно наблюдавайки в същото време какво въздействие му е произвела.

Очевидно тя очакваше по-голям ефект. По лицето ѝ мигновено се мярна угриженост, но тя тутакси му придаде безгрижно изражение.

– Седнете. Така отдавна не сме се виждали. Почернели сте и като че ли малко поотслабнали. Имате уморен вид. Много ли работите? – запита го тя и в същото време помисли: „Защо днес е такъв дървен? Нито един комплимент, не въздиша, не ме гледа с тъга. Нима съм изгубила властта си над него?“

– Да, много работя – отговори Престо и седна на едно ниско меко столче.

– Чувах. Вие започвате собствена работа. Навярно това Ще бъде нещо оригинално, както всичко, което излиза от ръцете на Тонио Престо.

Престо пропусна комплимента край ушите си и само кимна с глава.

– Много оригинално, мис Люкс.

– И навярно сте измислили чудесни роли?

– О, да. Струва ми се, че ролята на героинята ми се е удала.

– Това е много интересно! Разкажете, разкажете ми по-скоро.

– Вие така живо се интересувате, сякаш не бихте имали нищо против и сама да вземете участие в моята работа? – запита Престо, като се усмихваше едва забележимо.

Люкс бавеше отговора си. Тя именно това и чакаше – да даде на Престо да разбере, че може би няма да откаже да мине на работа при него, ако много я помолят за това и ако сценарият и ролята бъдат по вкуса ѝ, но заедно с това Люкс искаше да избегне определения отговор, който би я обвързал.

– Та кой артист не мечтае за благодарна роля – отговори тя.

Сега тя очакваше, че Престо ще започне да хвали ролята на героинята, за да я заинтересува още повече. Но Тонио неочаквано каза:

– Боя се, че тази роля не е за вас. – И прибави: – Вие няма да се справите с нея!

Това беше предизвикателство, почти оскърбление.

– Ролята може да не ми хареса – възрази тя с леден тон, – но да не се справя с нея!... Вие, Тонио, струва ми се, ме познавате не от вчера – вече по-меко и с приятелски упрек завърши тя.

– Зная каква артистка сте!

„Даже не каза гениална или поне талантлива“ – с неудоволствие отбеляза Люкс.

– Кралска дъщеря, графиня, млада вдовица на милионер, знаменита артистка... – започна Престо да изброява най-добрите роли на Люкс. – Изумителни костюми: коприна, злато, скъпоценни камъни, разкошни прически... Но при мен е съвсем друго, съвсем друго, мис Люкс.

– А как е при вас? – попита с обиден тон Люкс. – Каква е вашата героиня?

– Перачка.

– Перачка? – по-скоро прошепна, отколкото проговори тя, като гледаше Тонио с разширени очи. Дали не се подиграва той с нея?

– Да, най-обикновена перачка, впрочем млада и симпатична – спокойно отговори Престо. – А героят... героят е безработен дрипльо, който ходи да събира с кука кокали и парцали по сандъците за смет. Място на действието – мазета, колиби и задни дворове.

Малко поовладяла се, Люкс се усмихна:

– Вие се шегувате, Тонио.

– Говоря съвършено сериозно. На мен, разбира се, би ми било много приятно, ако моята перачка имаше вашата външност. Контрастът между богатството, с което природата е надарила героинята, и това, което ѝ е дал животът, би бил много ефектен, но струва ми се, че за вас не би било леко да влезете в такава роля.

Лицето на Люкс изведнаж изгуби цялото си очарование. То стана студено и почти зло. И Хеда веднага изгуби всякакъв интерес към Престо. В нейните очи той беше изгубен човек. Пит може да бъде спокоен: Престо сам ще си счупи главата.

– И така, мис, какво мислите за тази нова роля? – запита той, почти без да скрива иронията си.

– Потърсете си вашата героиня между перачките, мистър Престо – отговори тя с леден тон.

– Така и ще направя, мис – предизвикателно весело отговори Престо и помисли: „Простичката Елен е истински бисер в сравнение с тази фалшива богиня“.

Нямаше за какво повече да говорят. Престо се сбогува и излезе.

Люкс лежеше неподвижно на египетския диван. Сега тя наистина приличаше на Клеопатра, която току-що е била ухапана в гърдите от змия. Нека Престо си счупи главата – безразлично ѝ е. Но как може той така лесно да я разлюби? Нима е започнала да губи женското си обаяние?... Тази мисъл я накара да изстине. Нейното обаяние – нейният капитал... „Не, не – успокояваше се тя, – нито едно огледало не ми говори, че започвам да увяхвам. Тук има нещо друго. Може би последствие от метаморфозата, която Престо претърпя, а може би той се е увлякъл... в някаква перачка. Толкова по-зле за него! И още смееше да мечтае за мене!...“

А Престо се връщаше с колата си в къщи и на свой ред мислеше за Люкс:

„Тя си остава една от най-очарователните жени, това е неоспоримо. Но колкото по-отблизо я опознаваш като човек, толкова повече се разочароваш. Тя няма друга цел в живота освен парите, печалбата... Не, всичко това са звезди не от моя небосклон. Новата работа трябва да се работи с нови хора и аз ще ги намеря между талантливата младеж!“

На вратата на вилата го посрещна Себастиан, смутен от нещо.

– Дойдоха ни гости – каза той.

– Кои? – небрежно попита Тонио, като предполагаше, че е дошъл някой по работа.

– Квартирантите пристигнаха. Един възрастен мистър и с него една млада мис. – И Себастиан хвърли хитър поглед на Престо.

– Това е Бари! – възкликна Престо. – Най-после? Къде са те?

– В стаите си, горе. Настаняват се, оправят се след пътя. Мисис Ирвин им помага.

Мисис Ирвин, още преди няколко дни се бе преселила във вилата на Престо, беше почтена вдовица, извикана в ролята на компаньонка на Елен.

– Отлично! Отлично! – оживено възкликна Тонио. – Заповядайте да сложат закуската в синята гостна. С четири прибора.

ЕЛЕН ЗАПОЧВА НОВ ЖИВОТ

– Колко се радвам, че ви виждам, скъпи Бари – говореше Престо през време на закуската. – С нетърпение ви чаках. Работа – до гуша.

– Задържа ме администрацията на парка, докато се намери подходящ заместник. Много са предпазливи и за всеки нов служител предварително събират сведения – дали не е член на профсъюза, дали не е участвувал в стачки и прочее.

– Сега вече ще ми бъде по-леко – каза Престо и започна да запознава Бари с положението на работите, като поглеждаше в същото време към Елен и мисис Ирвин.

Почтената дама, пълна, флегматична жена с побеляващи коси, беше погълната от яденето. От всичко най-много тя обичаше здраво да си похапне и да си подремне в креслото, И новата ѝ длъжност напълно я удовлетворяваше. От нея нищо друго не се искаше, освен да живее в къщата и да не се меси в нищо. Приятна служба!

Елен поглъщаше закуската си с апетита на млад и здрав човек, но в същото време внимателно се вслушваше в разговора и от време на време поглеждаше Престо. Тя беше облечена в простичка, добре изпрана и изгладена собственоръчно рокля от светла басма.

След закуската мисис Ирвин се оттегли в своята стая – съседна с тази на Елен – да си подреме под бъбренето на своя стар приятел – един зелен папагал, а Престо поведе Бари и Елен да им показва вилата.

Той очакваше, че дивачката Елен ще се чувства неловко в новата обстановка, но тя не проявяваше ни най-малко смущение. Не я заслепиха невиданата красота и богатството на вилата, макар и да проявяваше най-жив интерес към събраните от Престо произведения на изкуството.

Като показваше картините и скулптурите, Престо назоваваше имената на художниците, а Елен често допълваше поясненията му. Очевидно вуйчото немалко се бе потрудил за нейното образование.

Огромната библиотека с дъбова резба възхити Елен.

– Колко книги! – възкликна тя.

Момичето с жадно любопитство притичваше от един шкаф към друг, от лавица към лавица, ловко се катереше по стълбичките, изваждаше ту една, ту друга книга. Много се заинтересува от библиотеката и Бари. Сякаш ръководен от някакъв инстинкт, той бързо намери обширния отдел по биология, с поглед на познавач пробяга по полиците, видя прекрасните издания на класиците на естествознанието, разкошните албуми и възкликна:

– Никак не съм очаквал, че един киноартист ще проявява такъв интерес към научната книга!

– Навярно не всеки артист, а истинският, големият артист – неочаквано за самата себе си възкликна Елен, застанала на върха на стълбичката.

Тези искрени похвали бяха много приятни на Престо.

– Който иска да работи сериозно, той трябва много да знае – каза той. – Само справочният отдел на тази библиотека съдържа повече от пет хиляди тома. Там вие ще намерите и история на костюмите от всички времена и народи, и албуми по архитектура, и рисунки на мебели, предмети за домашна употреба.

– Не бих излязла от тази библиотека! – простодушно възкликна Елен.

– Та не излизайте! – отзова се Престо, следвайки всяко движение на девойката, която продължаваше да се изкачва и слиза по подвижните стълбички.

Като показва една огромна ниша със стъклени прозорци към север – за да не пречат слънчевите лъчи на заниманията му, – той попита:

– Как ви харесва това ъгълче?

Подът беше застлан с килим. На кръгли маси имаше лампи с копринени абажури и до тях лежах купчини нови американски и европейски списания и вестници. До стената между два прозореца сред живи цветя имаше бюст на Атина.

– Много ми харесва – отговори Елен.

– Ето, ако искате, тук ще се занимавате. Ще ви зачисля в сценарния департамент.

– В департамент! – каза привлечено Елен. – А какво трябва да

правя?

– Ще следите вестниците и списанията и ще правите изрезки. Какво и как, аз ще ви покажа. Работата е интересна. А в свободното време цялата библиотека е на ваше разположение. Съгласна ли сте?

– Ще опитам, ако се справя...

– Ще се справите! – уверено каза Престо.

Но той съвсем не мислеше да остави девойката на тази работа. Още там, на брега на Изумрудното езеро, той бе решил, че Елен трябва да стане артистка в новите роли на новите сценарии. Тя има всички данни за това. Внимателно и полека-лека той ще постигне целта си. А дотогава трябва да се даде на Елен каква да е работа, за да не скучае. При това на нея ще ѝ бъде приятно сама да печели.

Обаче Престо разбираше колко много трудности стоят на неговия път. Тонио помнеше с какво недоверие и предубеждение се отнесе Елен към предложението му тя да се опита в киното. „Та аз дори не умея да ходя!“ – бе отговорила тя. А пък той искаше от нея само едно – и пред апарата да си остане такава, каквата си е. Но тук плановете на Престо бяха застрашени от опасност. Той знаеше колко бързо жените се асимилират от новата среда, каква мимикрия – способност да се приспособяват към околната обстановка – притежават те. Простичката рокля, в която той я бе срещнал, в първата минута го успокои, но след това той помисли: край Изумрудното езеро Елен и не би могла да си направи друга. Нямахше плат, добри шивачки, модни журналы, а навярно и пари. Но какво ли ще стане с нея, когато влезе в артистичния кръг? Ни една жена, още повече и млада, няма да пожелае да бъде Пепеляшка между другите. Елен ще започне да се труфи и което е още по-лошо, да подражава с жестове, маниери на държане, ще започне да възприема най-лошото от тези изкълчени кукли. А няма нищо по-ужасно, безвкусно, вулгарно от подправянето, от несполучливото подражание на аристократически маниери! Тогава Елен е пропаднала за екрана... Но Престо се надяваше, че здравата простота, която са ѝ наложили условията на живота и разумно възпитание на старика Бари, ще я запазят от пътя на разложението.

В библиотеката се появи Себастиан и каза:

– Викат ви в канцеларията, мистър!

Престо тежко въздъхна. Не му се искаше да излиза, но днес още не бе ходил в канцеларията, а там вероятно вече десетки хора го чакат.

– Добре. Предайте по телефона, че ей сега тръгвам – отговори той и се обърна към Бари: – Е, какво, мистър, ако не сте уморен от пътя, да вървим заедно. Ще ви запозная с най-близките си помощници.

НЕОЧАКВАН УСПЕХ

Колкото повече вървеше работата, толкова повече препятствия трябваше да преодолява Престо. Срещу него се опълчиха всички сили на американската реакция и капитал. Вестниците бяха пълни с най-мръсни инсинуации и клевети по адрес на неотдавнашния любимец на цялата страна, „продалия се на червените“. Отново се надигна кампанията срещу „човека, изгубил лицето си“. Вестниците искаха преразглеждане на делото и лишаване на Престо от имуществените му права. За да се защитава, Престо трябваше да подписва все нови и нови крупни чекове на името на ловкия, но алчен Пирс. Надвисваше заплаха и от углавно преследване за кражбата на медикаменти от Цорн, и за „отравяне“ на цяла група киноработници и държавни служители: прокурори, губернатори...

Няколко дни подред вестниците печатаха с коментари интервюто, което Люкс даде на журналистите: жените умеят да отмъщават!

Тя разправяше как Престо „на колене я молил да вземе участие в неговото предприятие, за да го спаси от неминуем крах. Но тя с негодувание отхвърлила предложението му, защото не желае да петни името си в тази мръсна, антиобществена, престъпна работа, насочена срещу американския народ и честта на американската демокрация...“

Като търсеше из вестниците и списанията нужните статии, Елен четеше и тези бележки. Когато се срещаше с Престо, тя бурно изразяваше своето негодувание. Престо вече не беше радостен от това, че ѝ бе дал такава работа, макар че искреното възмущение на Елен го трогваше. В тази разгорещеност имаше нещо повече от чувство на възмутена справедливост и той с нов интерес се заглеждаше в девойката.

– Нищо, мис Елен! Всичко това е в реда на нещата и за мен в него няма нищо неочаквано. Борба на живот и на смърт – това е непоколебимата основа на нашата прославена демокрация. И ние ще се борим. А вие ще ми помогнете ли?

– Готова съм да направя всичко, за да ви помогна! – горещо и искрено възкликна Елен.

Престо бе трогнат. Той взе ръката ѝ и каза:

– Може би тази помощ много скоро ще ми потрябва. Нали няма да забравите обещанието си!

Той реши да се възползува от нейното настроение и с течение на времето да получи съгласието ѝ за участие във филма. Работата с

героинята перачка не вървеше. Известните и опитни артистки отказваха да играят перачка, а младите, намиращи се под влиянието на условните шампи на кинозвездите, не можеха да се справят с ролята. Техните перачки напомняха танцьорки от музикхоловете или графини, заминаващи се с пране, но бяха много далече от образа на истинската труженица. И затова репетициите засега вървяха без снимки.

За да отвлече Елен от вестниците, които я разстройваха, и да постигне по-скоро целта си, Престо често ѝ казваше:

– Достатъчно с вестниците. Хайде, по-добре да отидем в киностудиото.

Девојката охотно се съгласяваше. Тайнственият задкулисен свят на киното я интересуваше. А Престо тъничко водеше своята линия. В нейно присъствие той нарочно даваше главната роля на най-неподходящи артистки. И когато те започваха да се въртят около коритото, сякаш танцуваха фокстрот, или изваждаха бельото с два пръста и с приповдигнато кутре, като бонбон от бонбониера – Елен не можеше да се сдържи да не се усмихне и да не направи подигравателни забележки и понякога възкликваше възмутено:

– Гледай ти, чудачка! Та нима така се прави това? Тя никога не е виждала как се пере, как се изстиска и как се простира бельо!

– А вие ѝ покажете! – с невинен вид каза веднаж Престо. Елен се смути, но той продължи: – Вие само ще ѝ направите една добра услуга. Надявам се, няма да се срамувате от това, че умеете да перете бельо?

Престо улучи в целта.

– Ни най-малко – отговори тя. – Аз мисля, че никоя черна работа не унижава човека. Позволете! – обърна се Елен към артистката и се залови за работа с такава непринуденост, като че ли се намираще в пазачницата на Изумрудното езеро.

За щастие опасенията на Престо не се оправдаха. Елен не бе изгубила простотата и естествеността на движенията си. Загледан в работата ѝ, Тонио затаи дъх, а Хофман, който не снимаше, но както обикновено се намираще на пост до апарата, някак си изпъшка и изведнаж с ожесточение завъртя ръчката.

„Даже и Хофман смая!“ – с радост помисли Престо.

Артистите гледаха Елен с внимание и изумление. В студиото стана съвсем тихо. Тази напрегната тишина се нарушаваше само от сухото тракане на апарата. А Елен продължаваше да се занимава с прането, като че ли нищо не се е случило. Когато най-после тя свърши, Хофман престана да върти ръчката и изрева, та цялото студио прокълбна:

– Намерихме! Намерихме, дявол да го вземе! Та това излезе дяволски хубаво!

И артистите, повечето от тях младежи, още незаразени от духа на завистта, дружно заръкопляскаха. Елен, без да съзнава това, показва на всички пределната висота на всяко изкуство: простотата.

И чак сега, като видя неочаквания ефект от своя опит, тя се смути и почервения. Всички я поздравяваха, а Хофман лудееше. Той друсаше ръцете на Елен и крещеше:

– Сега ще победим! Вие по природа сте...

– Перачка! – добави Елен.

– По природа артистка! Повярвайте на мен, на стария вълк! Това, което на другите се удава след огромен труд, след години учение, на вас даром ви идва в ръцете.

– Може би затова, че артистите играят – възрази Елен, – а аз даже и не мислех за играта.

– Вие живеехте. Точно това е нужно – горещеше се Хофман. – Колкото повече игра, изкуственост – толкова по-лошо. Вие и сама неведнаж сте чували как мистър Престо моли артистите: „Само, моля ви се, не играйте!“

Така Елен, още преди да даде своето съгласие, стана артистка по общата присъда на тези, които видяха нейния дебют.

Но тя самата още не вярваше на това и се съмняваше.

Връщайки се с колата във вилата заедно с Престо, тя дълго мълча. Престо я поглеждаше изпод вежди и също мълчеше. Нека се успокои. И чак когато изминаха половината път той я попита:

– Е, какво?

– И все пак аз няма да стана артистка – отговори тя.

– Защо?

– Вашето заключение е твърде прибързано – отговори тя. – Какво толкоз съм направила? Само работих както винаги. Това всеки може, ако работи обичайната си работа. Дърводелецът точно така би рендосвал, копачът – копал и той, разбира се, би направил това много по-добре от артиста, който за пръв път похваща ренде или лопата. Но вашата героиня във филма не само пере бельо. Тя се и радва, и страда, плаче и се смее, разговаря и мълчи, а това съвсем не е като да переш бельо. Не, аз няма да играя. И сама ще се посрамя, и филма ще разваля.

– Отчасти вие сте права – каза Престо, – но само отчасти. Разбира се, с вас предстои още голяма работа. Но и със самите артисти, които за пръв път похващат лопата или ренде, трябва немалко да се позанимава

човек, та да не им се смеят после професионалистите, когато ги гледат на екрана. Главното е, че вие имате природен талант, безспорни данни. Забелязах това още на Изумрудното езеро, когато изобразихте безумието на Офелия. Повярвайте на опитността ми и на опитността на Хофман, който е имал работа със стотици новаци и умее да оцени човека само по едно движение, по един жест.

Елен все още не се предаваше и възразяваше:

– Но това си бяха моите привични жестове.

– Но разберете – продължаваше да я убеждава Престо, – едно е да переш бельото в колибката на пазача, а друго – пред аппарата. И най-добрата перачка забравя привичните си движения веднага щом като започнат да я снимат. Тя или се смущава и всичко хвърчи от ръцете ѝ, или започва да пере така, както на нея ѝ се струва, че трябва за екрана. И само истински талантливите хора могат да устоят пред това изпитание – снимането.

В душата си Престо и сам още не беше напълно уверен, но Елен безусловно представляваше от себе си най-подходящият суров материал, обещаваеше повече от другите. Тайна за Елен остана и това, че Престо предварително се бе уговорил с Хофман и той да поддържа, да поощрява Елен, ако и той намери, че от нея може да излезе нещо. И Елен видимо не на шега заинтересува Хофман, ако се съди по искрената разпаленост, с която той прие нейния пръв дебют. Що се касае до останалите артисти, то те бяха възхитени не само от естествеността, но и от красотата и хармоничността на нейните движения. Даже за по-опитните артисти беше откровение това, което бе забелязал Престо още на брега на Изумрудното езеро: трудовите движения могат да бъдат също така красиви и изящни, както художествената пластика; и най-остроумните извъртания не могат да покажат по-добре красотата на формите, линиите, динамиката на живото човешко тяло, от тия трудови пози в жестове.

Виждайки, че Елен все още се колебае, Престо каза:

– Слушайте, мис Елен, неотдавна вие ми казахте, че сте готова да направите всичко, за да ми помогнете. И тази помощ точно сега можете да ми окажете. Вие знаете, че аз преживявам нелек момент. Нещо повече, всичко виси на косъм. В случай на неуспех аз съм разорен, кариерата ми е свършена. Но в своето падане аз ще завлека и други – всички ония, които са свързали съдбата си с моята. Та нали, като започнах това дело, аз мислех не само за себе си. За това ви говорих още в пазачницата на парка. Не отказвайте, Елен. Разберете, че и аз, и Хофман няма да поведем и себе си, и вас към провал. В успеха ние сме така заинтересовани,

както и вие и ще направим всичко-възможно, за да го осигурим. Само ми дайте съгласието си.

– Щом като работата стои така, аз съм съгласна – предаде се най-после Елен.

Като въздъхна с облекчение, Престо възкликна:

– Отдавна трябваше да стане така! – и с усмивка довърши: – Сега и вашата съдба е свързана с моята. Заедно да победим или заедно да претърпим поражение!

НОВОТО ЛИЦЕ НА ПРЕСТО СЕ ПРОЯВЯВА

Това беше голяма победа и първата голяма радост, която Престо изпита, откакто бе започнал неравната борба.

Работата в киностудиото над постановката придоби за него нов интерес. Престо беше извънредно строг и взискателен режисьор. За да икономисва лента, той не снимаше десетки пъти един и същ кадър, както обикновено се правеше в Холивуд. Чак след безконечни репетиции, когато играта на артистите вече го задоволяваше напълно, Хофман започваше да снима и рядко се случваше кадър да се снима повторно. Една неопитна артистка Престо разплака, докато не получи това, което искаше. Той сам се превъплъщаваше във всички роли, когато показваше как трябва да се играе. Вълнуваше се, сърдеше се, понякога даже се караше на артистите или в отчаяние се хвърляше на дивана напълно изнемошял, за да се залови след няколко минути отново в дресировката. За щастие сега не му пречеше смехът, който той неизбежно възбуждаше, когато беше урод. Артистите търпеливо понасяха всичко. Те виждаха ползата от тази школовка и бързо растяха.

Престо не правеше изключение и за Елен. Към нея той беше не по-малко строг, отколкото с другите. За своя радост той не се бе излъгал в очакванията си. Елен беше необикновено възприемчива. Стана съвършено ясно, че тя ще се справи чудесно с ролята на героинята.

А когато работата дойде до снимки – артистите биваха вече в костюмите и грима си, явяваше се и Престо, също готов за снимки, – той ставаше неузнаваем: добродушен, весел, като че ли се е явил не за отговорна работа, а за игра на поло. Това изведнаж повдигаше настроението. Нямаше го вече строгия, придирчив учител, имаше само весел участник в играта и играта започваше.

Докато въртеше ръчката на апарата, Хофман никога за никого от

артистите не следеше с такова внимание, както за Престо в неговия нов облик и нова роля.

Първите впечатления на Хофман бяха неопределени. Новото лице се проявяваше бавно, също като на лента при слаб проявител. Обликът на Престо нямаше характерните черти на познатата маска, по която зрителят изведнаж познава любимите си комици. Това беше не човекмаска, а по-скоро – човек от масата. Неговото лице можеше да напомня за хиляди лица, неговият вехт костюм с нищо не се отличаваше от хилядите такива вехти костюми на безработните. Но започна играта и новото лице на Престо постепенно започна да се проявява. Тонио вече не беше дребсъчето-уродче, механизираният човек, който пасивно приема върху себе си ударите на съдбата, пада, става и отново пада, без дори да събужда съжаление, а само смях като неодушевен предмет.

Новият Престо пак приемаше ударите на съдбата, той пак попадаше в най-неприятни и нелепи положения. Но той не само неизменно ставаше, но и неизменно отново се хвърляше в бой със своите угнетители, колкото и да го превъзхождаха те по сила. Това и размиваше, и предизвикваше към него човешка симпатия. Играта на новия Престо засягаше по-дълбоки човешки чувства й Несправедливостта, ударите, оскърбленията, които Престо търпеше, след взрива от смях тутакси будеха чувство на негодувание, желание да се помогне.

Колкото повече вървеше снимането, толкова повече се учудваше и оставаше поразен Хофман. Заедно с физическата метаморфоза в съществуването на Престо бе станала и чудесна интелектуална метаморфоза. Новият Престо бе съумял да получи като наследство от стария цялата сила на хумора, макар че новият му физически облик нямаше никаква комическа уродливост. В новия Престо се бе изявило още едно ново скъпоценно качество, което може би бе обладал старият Престо, но поглъщано и засенчвано от неговата уродливост, то не достигаше до-зрителя: дълбока човечност.

Веднаж през време на почивка Хофман се приближи до Престо и като му стисна крепко ръката, каза:

– Вие надминахте всичките ми очаквания, Тонио. Аз вече не се съмнявам, че действително сте придобил ново лице. И с това лице не може да не се победи.

Престо се усмихна радостно, но отговори печално:

– А впрочем аз никога не съм бил така далече от победата, както сега. Наминете към мене довечера, Хофман, за много-неща трябва да поговоря с вас.

ВЕРЕН ПРИЯТЕЛ ДО ЧЕРЕН ДЕН

Същата вечер Хофман седеше в кабинета на Престо. – Работата над филма бързо върви към края си, но още по-бързо вървят към края си и спестяванията ми. Аз съм разорен, Хофман, и ние не ще успеем да завършим филма – мрачно каза Престо.

Хофман, намръщен, мълчеше.

– Парите вървят като вода – продължи Престо. – Всяка седмица подписвам чекове за милиони долари. Останали са ми пари още само за една седмица, но и за тях трябваше да заложа вилата си с цялата ѝ мебелировка. Аз вече не съм господар на къщата си...

Това можеше да се очаква – каза Хофман.

– Да, сгреших в пресмятанията си – отговори Престо с наведена глава. – В производствените разходи за постановката на филма не съм сгрешил. Постановката струва даже по-евтино, отколкото предполагах. Ние правим икономии от лента, от натурни снимки, минаваме почти съвсем без декорации, икономисваме от светлина, от статисти, от костюми, които не ни струват почти нищо. Аз нямам сценарен департамент с десетки писателя, сценаристи, литературни референти. Вие знаете, че аз сам пишех сценария нощем, след бясната работа през деня. Работех като луд, без сън, без отдых, икономисвах отвсякъде, откъдето можеше. И ако работата беше само до разходите за постановката, парите биха стигнали и останали. Но, да си призная, аз недооцених силата на съпротивата и главно – коварството на нашите врагове. Вие знаете до какви само подлости и интриги те прибягвах, за да ме унищожат – борбата ставаше пред очите ви. Навсякъде ние чувствувахме всесилната ръка на мощните концерни и банки, субсидиращи и монополизиращи кинопромишлеността. На нас се отказваше да ни се продава киноапаратура, а даже и лента. Трябваше да прибягваме до подставени лица, посредници, комисионери и за всичко да заплащаме тройно по-скъпо. Разпространителните бюра и собствениците на кинотеатри предварително обявиха, че няма да допуснат на екраните моя филм. Трябваше да строим собствени кинотеатри. Всеки един от тях струваше не по-малко от милион, освен един край Сан Франциско, построен по ваша идея.

Хофман кимна с глава. На времето той наистина бе дал на Престо идеята да вземе под наем край Сан Франциско парцела на един стар военен аеродром и да построи кино или по-право само прожекторна кабинета и гигантски екран за демонстриране на филми не само вечер, но и

при дневна светлина. В този своеобразен театър под открито небе нямаше зрителна зала, нямаше кресла и столове. Зрителите можеха да влизат в „залата“ – на голямата площ на аеродрума – направо с автомобилите си и да гледат филмите, без да излизат от тях.

– Тази новост – продължи Престо – трябва да привлече публика и да направи реклама. Но това няма да спаси положението. При това такъв театър е достъпен само за собствениците на автомобили, а вие знаете, че аз залагам на слабо осигурения, трудовия народ. Трябваше да се строят обширни закрити кинотеатри в най-главните градове на Америка...

Да, всичко това беше известно на Хофман и Престо му говореше за своите затруднения само за да си направи равностметка и още веднаж да провери къде бе допуснал грешката.

– И ето, балансът е готов. Салдо – нула, а работата не е завършена – меланхолично завърши той и въпросително погледна Хофман в очакване на неговия отговор.

– Аз предчувствувах това – каза Хофман. – Какво да правим сега? Банките няма да ни се притекат на помощ, за това, разбира се, не бива и да се мисли. Няма да се намери и толкова лекомислен частен кредитор, който би дал пари, макар и с лихварски проценти, на едно разоряващо се и явно безнадеждно от негова гледна точка предприятие. Значи, ако искаме да продължим борбата, ние трябва да изнамерим някакви вътрешни ресурси. Аз, разбира се, имам лични спестявания, но те едва ли ще спасят положението.

– От вашите спестявания, Хофман, аз не бих взел нито един цент, дори и да биха могли да спасят положението – възрази Престо. – Достатъчно е това, че вие се съгласихте да работите в такова противно предприятие.

Хофман не можа да скрие радостта си и започна бързо-бързо да обяснява своята позиция:

– Вие сте прав, драги приятелю, прав повече, отколкото мислите. С участието си във вашето предприятие аз действително се компрометирах...

– И ако то фалира, което е твърде вероятно, вас може да не ви приемат на друга работа и тогава вашите спестявания ще ви са нужни както никога – помагаше Престо на своя приятел, като го виждаше как неспокойно мърда в креслото.

– Да, да... – бързаше Хофман да завърши този неприятен разговор. – И те може да ми потърбват по-скоро, отколкото би ми се искало.

– Така ли? Какво искате да кажете с това? Хофман разтвори ръце, въздъхна и отговори:

– Там е работата, че вече ми намекнаха... поставиха ми даже един вид ултиматум...

– Да ме напуснете? – досети се Престо.

– Да, да се разделим с вас. А ако не направя това, всички филмопроизводители ще ме бойкотират и работата в киното за мен ще бъде загубена...

– И вие решихте?...

– Защо гледате на мене, Престо, както Цезар на Брут? – смутено попита Хофман.

– Очаквам последния удар, Бруте мой – хладно отговори Престо.

– Още нищо не съм решил, Цезарю мой – също така хладно отговори Хофман. – А счетох за нужно само да ви предупредя... – Неловкостта на положението изведнаж го ядоса и той рязко възкликна: – Е, какво мога да направя аз? Сам в полето воинът не е воин.

– Аз от вас нищо и не искам, Хофман – печално каза Престо. – И не се вълнувайте. Всичко това е понятно и е в реда на нещата.

Настъпи тягостна пауза.

– Проклет живот! – промърмори Хофман. – Повярвайте ми, ако бих имал сили да ви помогна...

– Бихте ми помогнали, не е нужно и да говорим за това. Вие сте свободен да постъпвате както искате, а аз... може би ще се измъкна някак си – каза Престо, стана и му подаде ръка. Хофман я стисна и излезе с тежка походка.

Престо дълго стоя, обронил глава. После прошепна с горчива усмивка:

– Верен приятел... до черния ден... Няма какво. Сега само добър вълшебник би могъл да ми помогне да спася делото. Но за съжаление в живота такива случаи няма...

ФЛЪОР Д'ОРАНЖ

Престо се събуди в шест часа сутринта в своята голяма бяла спалня, където прозорците бяха затворени, а чист и хладен въздух се подаваше чрез климатична инсталация. Като обгърна с поглед стаята, Престо помисли: „Скоро с всичко това ще трябва да се разделя“ – въздъхна и погледна часовника си. „Може да полежа още петнадесетина минути“ – и

посегна към нощната масичка, на която имаше купчина вечерни вестници. Вчера беше така уморен, че не бе успял да ги прочете.

Като разгърна първия вестник, той започна набързо да го преглежда. Една статия привлече вниманието му. Престо четеше и все повече се намръщваше. После изведнаж смачка вестника, хвърли го на пода и възкликна с негодувание:

– Каква гадост! – Като се отметна върху възглавницата, той сякаш замря. Лежеше неподвижно с окаменяло лице. Само сключените вежди и учестеното му дишане говореха за вътрешното вълнение и напрегнатата работа на мозъка. Минали бяха вече двадесет минути, а той все още лежеше в същата поза.

И изведнаж като човек, който е решил трудна задача, той оживя и с рязко движение посегна към копчето на електрическия звънец.

– Себастиан! По-скоро – гореща вода за бръснене! Пригответе ми костюма! – каза той на влезлия стар слуга, а сам, в нощната си пижама на райета и чехли на бос крак, се отправи в банята, стените на която бяха облицовани с розов мрамор.

– Не знаете ли дали мис Елен е станала? – попита той през отворената врата, когато Себастиан донесе вода.

– Мис винаги с птиците става – отговори старецът. „Не измени на привичките си“ – помисли Престо, усмихвайки се, и каза:

– Отлично! Пригответе по-скоро кафето на верандата и кажете на Джефри да бъде готов с колата.

След няколко минути той изтича на втория етаж, бързо премина дългия коридор и забави стъпки, когато приближи стаята на Елен. Постоя до вратата, зад която се чуваше пеенето: на девойката, пое си дъх, изгони и последните следи на угриженост от лицето си и почука.

Елен отвори вратата. Полегатите лъчи на утринното слънце позлатяваха косите и бялата й рокля.

– Мистър Престо! – с учудване, в което нямаше и сянка от неудоволствие, възкликна тя. – Какво значи това ранно посещение?

– Мис Елен! – весело отговори Престо. – Утрото е чудесно и на мен ми хрумна мисълта, дали да не направим една разходка, преди да отидем в студиото. Днес имаме много работа, най-трудните кадри, а нищо не освежава така хубаво, както утринният въздух.

Безгрижното весело настроение на Престо се предаде и на Елен. Отдавна тя не го бе виждала така жизнерадостен. – Отлична мисъл! – отговори девойката усмихната.

– Тогава да тичаме, да бързаме! Кафето е вече готово, а докато

закусваме, шофьорът ще приготви и докара колата.

Те се пареха от кафето, подхвърляха си шеги и се държаха като ученици, които са намислили весело забавление и бързат да го изпълнят.

Откъм външната врата се дочу глухо изсвирване на клаксон, известяващо, че колата е пристигнала.

– Чувате ли? – каза Престо. – Съдбата ни зове. Да побързаме да посрещнем нашата съдба!

В това утро поведението и думите на Престо бяха загадъчни.

Скоро и последните постройки на Холивуд останаха назад. Гладкият път се губеше в далечината. На хоризонта се синееха планини. От двете страни на пътя се простираха плантации. В клоните на дърветата чуруликаха птици. Чистото калифорнийско небе се простираше над плодородния край. Утринният въздух беше още свеж и пълен с мирис на горчиви треви. Престо и Елен дишаха с пълни гърди.

– Колко е хубаво! – възклицаваше Елен и примижаваше в лъчите на още ниското слънце.

– Да, ние с вас отдавна не сме виждали природата – отзова се Престо.

В лицето му, в позата му се отразяваше дълбоко удовлетворение като у човек, който е понесъл благополучно тежка операция.

– Помните ли нашата хижичка на брега на Изумрудното езеро. продължи той мечтателно.

И като се смееха весело и спореха, те започнаха да си спомнят различни случки.

– Ужасно строга хазайка бяхте – шегуваше се Престо. – Когато се залавяхте да почиствате стаите, безмилостно ни изгонвахте с Пип.

– С мъжете не може иначе – отговаряше Елен. – Те не разбират, че печат.

– С мъжете! – засмя се Престо. – Апропо, каква е съдбата на другия мъж, който бе подхвърлян на изгнание?

Елен погледна Престо въпросително. – Та нали вие ме изгонвахте заедно с Пип. Какво стана с него?

– Той е в добри ръце – отговори Елен и като въздъхна, добави: – Не знаех дали щеше да бъде удобно да се преместя във вашата къща с кучето.

– Непременно ще пишем да ни го изпратят! – побърза да извика Престо, като забеляза в тона на Елен нотка на тъга.

По краищата на пътя се замъркаха истински, бели, каменни огради

на плантациите. Портокаловите дървета бяха цъфнали. Също като парцали сняг се белееха в гъстата зеленина кичури цветя. Из въздуха се носеше тънък аромат.

– Погледнете колко много флър д'оранж са приготвени за годеници! – възкликна Престо.

На едно място клончетата се бяха надвесили над оградата до самия път.

– Спрете, Джефри! – заповяда Престо на шофьора. Колата спря, Престо скочи долу, откъсна няколко клончета и се върна.

– Карайте!

Колата тръгна. Престо подаде портокаловите цветчета на Елен.

– Закичете се на гърдите. А това гроздче – на косата. Така. Ето вече една годеница.

Елен се изчерви, неволно извади от чантичката огледалце и се погледна в него. С бялата си рокля, с белия флър д'оранж тя наистина приличаше на годеница.

– Липсва само було! – забеляза Престо, залюбуван.

– Я гледай ти, сват! – каза Елен, като се намръщи. – За кого ме сватосвате?

Престо я погледна право в очите, помълча, наведе глава и отговори тихо и сериозно:

– За себе си!

Елен побледня и сведе очи.

– Вашите шегички отиват твърде далече, мистър – сурово възрази тя.

– Това не са шегички – продължи Престо тихо и сериозно. – Мис Елен! Помните ли какво ви казах, когато се съгласихте да играете ролята на героинята? „Вашата съдба сега е свързана с моята съдба.“ Защо да не направим тази връзка още поздрава? По-добра жена от вас аз няма да намеря никъде.

Това беше така неочаквано, че Елен, полегнала на облегалката, изглеждаше в безсъзнание. Очите ѝ бяха затворени, а лицето ѝ още повече побледняло. После устните ѝ затрепераха и тя, без да вдига очи, прошепна:

– Аз не мога да бъда ваша жена, мистър Престо!

– Защо?

– Защото... Защото вие сте знаменит артист, милионер, а аз проста и бедна девойка. Бедните девойки си имат свое самолюбие, мистър.

– Аз знаменит артист? Аз милионер? – възкликна Престо и като понижи отново глас, продължи: – Да, аз бях знаменит артист в своето

предишно съществуване. Но сега съм също такъв начинаещ, никому неизвестен артист, каквато сте и вие. Да, аз бях милионер. Но сега съм също такъв бедняк, каквато сте и вие. Известно ли ви е, че даже и вилата, в която ние живеем, е заложена и нас могат да ни изселят на улицата, ако аз не си изплатя дълга в срок? Както виждате, сега ние струваме еднакво. Вие даже струвате повече от мене. Защото такава девойка като вас може да разчита на най-добра партия.

– Аз никога не съм гледала на брака като на изгодна сделка – разпалено възрази тя. – Не се боя от нуждата и от грижите.

– Тогава какво? Не ви се харесвам? Не ме обичате?

– Вие обичате друга – отклони Елен прекия отговор.

– Намеквате за мис Люкс? – попита Престо. – Наистина бях се увлякъл по нейната красота. Но когато я опознах по-отблизо като човек, аз се убедих, че ние с нея сме свършено различни хора... При последната ни делова среща сам бях поразен от това, че нейното обаяние е изчезнало за мене. И тогава именно разбрах причината за това: вие бяхте влезли в моя живот.

Руменината се връщаше по страните на Елен.

– Защо именно сега ми правите предложение? Това е така внезапно и като че ли несвоевременно, като се вземе под внимание...

– Да, моментът може да изглежда неподходящ. Но именно такъв момент е най-доброто изпитание за искреността и силата на чувствата... Вие знаете трагедията на знаменитите и богатите хора. Тази трагедия се състои в това, че те никога не са уверени по любов ли им дават ръката и сърцето си, или заради славата и парите. Истински обича само онзи, който няма да се откаже от любимия и в тежко време, пред лицето на нуждата и жестоката борба за живот, както това е показано в моя филм. Бъдете такава героиня не само на екрана, но и в живота! Това ще ми даде нови сили за борба – заключи той с искрено чувство и внимателно сложи ръката си върху ръката на Елен, с вълнение очаквайки нейния отговор.

Тя въздъхна дълбоко, помълча и най-после отговори:

– Нито в щастие, нито в нещастие няма да ви оставя, Престо... Само ако ме обичате.

– А вие? Обичате ли ме вие?

– Аз ви обикнах още там, на брега на Изумрудното езеро. Обикнах ви още преди да узная, че вие сте Антонио Престо.

Престо целуна ръката ѝ и извика:

– Джефри! В киностудиото! С пълна скорост! И без друго, струва

ми се, закъсняхме.

СТАТИСТИТЕ НА АВАНСЦЕНАТА

– Да минем най-напред в канцеларията при вуйчо ви – каза Престо.

Бари беше много учуден, когато видя влизащите в кабинета му Престо и Елен, окичена с флър д'оранж.

– Мистър Бари! – възкликна Тонио, като се ръкуваше със старика. – Дойдох да ви съобщя за нашия годеж. Надявам се, вие като опекун на мис Елен и най-близък неин роднина няма да имате нищо против нашия брак?

Бари искаше да отговори нещо, но се задави от вълнение. Като се покашля, той каза:

– Поздравявам ви. Много се радвам. Но много е неочаквано всичко това!

– За родителите и опекуните това често се случва неочаквано – през смях отговори Престо и крепко стисна ръката на стария педагог. – А сега – продължи той – ще ви помоля ето за какво. Веднага, незабавно изпратете обявление във всички вестници за предстоящото бракосъчетание.

– Защо е това? – учуди се Елен.

– Така се прави винаги – отговори Престо. – Хайде, мис Елен, да вървим в киностудиото.

Щом влязоха в големия павилион, Престо веднага забеляза, че тук става нещо необикновено. Цялото помещение беше пълно: целият състав от работници, декоратори, артисти беше налице. Бяха дошли даже и тези, които не участваха в снимането на епизода. Декорациите бяха отместени. Издигаше се само пултът за управление, от който режисьорът дава своите нареждания. Всички бяха в приповдигнато настроение. Лицата – оживени и развълнувани. Всички като че ли очакваха нещо.

От тълпата се отдели един от статистиите и с висок глас каза:

– На целия колектив са известни затрудненията, които преживява нашето кинопредприятие. Работниците, служещите, киноартистите са обезпокоени от това. За съжаление мистър Престо не обсъди съвместно с нас създаването се положение на нещата. Днес ние бихме желали да го чуем.

Тонио Престо не можеше да не признае основателността на този упрек. Привикнал да работи самостоятелно, той се държеше не като глава на кооперативно предприятие, а като директор на фирма. На него му

се струваше, че шом сътрудниците участвуват в дивидентите, то нищо повече не е нужно. Престо открито призна грешката си, като я обясни със своята неопитност в обществените работи.

След това статистът-делегат каза, че на митинг на всички работници в предприятието е била приета резолюция: до завършването на постановката на филма всички без изключение да получават половин заплата, а ако стане нужда, и по-малко.

За Престо това беше голямо облекчение и той започна да благодари, но от редиците на събралите се се чуха викове: „Нищо... Общо дело!... Общи интереси. По-добре половин заплата, отколкото безработица!“

„Пак не улучих!“ – с досада към себе си помисли Престо.

След това бе организиран кратък митинг, на който избраха комитет за ръководство на предприятието. А членовете на комитета избраха Престо за председател.

Кинопредприятието на Престо изменяше своя характер, поставяше се на нови релси.

Хофман се мръщеше и се държеше настрана. Предлагаша му да влезе в ревизионната комисия, но той отказа.

Когато бе свършено с всичко това, работниците се заловиха за работа така разпалено, сякаш отиваха на шурм.

Докато те възстановяваха нарушения от митинга ред в павилиона, Хофман отведе Престо настрана и каза с угрижено лице:

– Искам да ви предупредя за една нова сериозна опасност, отнасяща се лично до вас и...

– Говорите за новата кампания, започната от вечерните вестници?

– Имам пред вид тазсутрешните статии. Те са стигнали до още по-голямо безсрамие...

– Да, а аз забравих да съобщя на моите другари по работа една новина! – възкликна Престо, сякаш забравил за вестниците, и се отправи към Елен.

Хофман недоумяваше. На него му се струваше странно, че Престо отдаваше толкова малко значение на новата вестникарска кампания и вместо да обсъди този въпрос с него, той тича да съобщава някаква си новина.

А Престо, като се приближи до Елен и я взе за ръка, каза високо:

– Ало! Прекратете за минутка работата!

Настъпи изчаквателна тишина.

– Аз забравих, скъпи другари, да споделя с вас своята радост. Мис

Елен Кей ми оказа голяма чест, като се съгласи да стане моя жена.

Елен се смути и помисли:

„Защо пък придава на нашия годеж такава широка гласност? Бърза като че ли на целия свят да съобщи за това.“

Разнесоха се приветствени викове и дружни аплодисменти. Всички се спуснаха да поздравяват Престо и Елен. Ръката на Престо, както на президента при традиционен прием в Белия дом, даже го заболя от ръкостискания.

Артистките, които отдавна вече ги привличаше флъор д'оранжът на Елен, я окръжиха в плътен пръстен. Наблюдателната Елен обърна внимание на това, че някои от артистките я гледаха като че ли със съжаление, в очите на други прозираше скрита насмешка, а в усмивките оскърбителна двусмисленост.

„Защо ли ме гледат така? – мислеше тя в смущение и тревога. – Може би в тях говори скрита завист“ – успокои се Елен.

Декорациите бяха поставени на място и снимането започна. Никога досега артистите не бяха играли с такъв подем. Сам Престо, а и Елен надминаха себе си.

Хофман въртеше ръчката, необикновено развълнуван. Ако филмът върви до края на такава художествена висота, то това ще бъде световен шедьовър и Хофман ще получи своя дял слава. Победителите не се съдят.

– Стига! – извика Престо, когато тракането на апарата престана. – Днес, струва ми се, добре поработихме. Не стана нужда да преснемаме нито един кадър.

НЕОЧАКВАН УДАР

Като се върна от киностудиото, Елен мина в стаята си. Тя беше уморена от работата и от преживяванията през този ден. Искаше ѝ се да размисли върху всичко, което се бе случило. Елен внимателно постави клончетата флъор д'оранж във вазичка, докосна с устни белите ароматни цветове и се отпусна в дълбокото кресло.

Не е ли чуден животът? Също като интересен кинофилм „с неочаквани сюжетни обрати“, както казва Престо. Спокойни пейзажни кадри на Изумрудното езеро. Тишина, нарушавана само от далечния шум на гейзерите, техния вечно повтарящ се еднообразен ритъм отбелязва течението на дните, седмиците, месеците, приличащи си един на друг...

И изведнъж, сякаш обезумял киномеханик бясно е завъртял ръчката на прожекторния апарат...

Пътешествие, мяркане на станции, градове, нови впечатления, нови хора... Вилата на Престо... И ето я – простичката Елен Кей – киноартистка, а Тонио Престо – неин годеник.

На нея ѝ е радостно и малко неловко... Как странно я гледаха в студията киноартистките. Нима всичките са такива завистливи? И нека завиждат! Елен се изпълва с чувство на гордост. Тя бе победила тия наконтени кукли!... Жалко само, че Тонио има толкова много неприятности и огорчения. Защо хората са толкова зли? Какво им е направил Тонио?

Но и това ще мине. Всичко ще се нареди. Тя ще бъде щастлива с Тонио. Ще си имат деца. Без деца животът не е пълен. Ако им се роди момче, тя ще го нарече Тонио. Ако е момиченце...

Елен извързва глава, сякаш търси отговор, и вижда до креслото си масичка и на нея няколко писма.

Това я учуди. Досега тя не бе получавала никакви писма и сега изведнаж – няколко. Поздравителни? Но как може толкова скоро...

Елен разкъсва първия плик. В него имаше, сгъната няколко пъти, изрезка от вестник. Елен започна да чете и изведнаж почувствува, че не ѝ достига въздух.

Статията беше за Престо и за нея.

„Някога всемирно известният киноартист – казваше се в статията, – който бе направил кариера не толкова със съмнителния си талант, колкото със своята изключителна уродливост, никога не се е отличавал с нравственост. Вестикът има най-достоверни сведения за мръсните оргии, които този отвратителен урод е устройвал в своята вила. Неговата морална уродливост още тогава безмерно превъзхождаше физическата му уродливост...“

По-нататък се споменаваше за тъмната история с мис Люкс, към милионите на която се стремял ловкият мошеник, непознаващ чест и съвест.

„Само безпримерната доброта на мис Люкс го спаси от доживотен затвор – казваше се в статията, – а може би и от електрическия стол, отдавна напълно заслужен от тази аморална личност, от това чудовище на разврата...“

„Неговите престъпления вече не можеха да се поберат в уродливото му тяло на джудже. Подозрителни «учени», прилагачи забранени от закона методи на лечение, превърнаха мъничкия урод в голям негодяй.

Пропорционално пораснаха и неговите престъпни «художества». «Новият Престо» вече не се задоволява с тайни престъпления. Развратен до мозъка на костите, той хвърля открито предизвикателство на морала, на общественото мнение, подигравайки се над нашите добри американски нрави. Той ги тъпче с крака, оскърбява най-светите чувства, позори нашата страна.

Той е намерил отнякъде едно момиче – нека името ѝ стане известно на всички: някоя си Елен Кей, – очевидно безнравствена като самия не-го или пък глупачка, неумееща в областта на морала да отличи дясната си ръка от лявата. Незаконната дъщеря на пазача на Йолстоунския парк очевидно се е ползгала от митическите милиони на Антонио Престо. Напечатаните фотоснимки – Елен Кей до отворения прозорец с четка за дъски в ръце и Престо край същата къща – не оставят никакво съмнение за правдоподобността на цялата тази история. И ето че Престо открито я настанява в своя дом. Той...“

Но нататък Елен ме можа да чете. Нейната реакция беше много побурна и остра от реакцията на Тонио. Елен скочи от креслото и сякаш пренесена от вихър, вече стоеше пред Престо, нахлула в кабинета му без предупреждение.

СЪДБАТА НА ФИЛМА СЕ РЕШАВА

Още като погледна Елен, Престо разбра, че тя знае всичко. Това трябваше да се очаква. Рано или късно тя щеше да узнае...

– Нашата сватба няма да стане и аз веднага напушам: вашия дом! – възкликна тя, гледайки го почти с гняв.

Престо стана и стоеше мълчалив. Той разбираше, че трябва да ѝ даде възможност да излее негодуванието си.

– Вие ме измамихте! Не любов ви е накарала да ми направите предложение. Ръководили са ви най-благородни, най-рицарски чувства. Аз разбирам това и ви благодаря. Но не мога да приема такава жертва. Вие само сте ме съжалили, а аз... аз повярвах във вашата любов...

Гласът на девойката пресекваше, краката не я държеха. В отчаяние тя почти падна в креслото и като закри лицето си с ръце, заридна както ридат дълбоко и незаслужено обидените деца.

Престо я гледаше с дълбока печал, но все още мълчеше. Нека си поплаче да ѝ пооекне. И чак когато риданията ѝ започнаха да стихват, той ѝ подаде чаша вода.

– Пийнете и се успокойте – каза той нежно, но същевременно и строго като на дете, каквото всъщност тя си и; беше по природа.

Зъбите ѝ тракаха по стъклото на чашата, водата се разливаше на килима, но тя все пак отпи няколко глътки и се успокои. Тогава Престо каза:

– Вие дълбоко ме оскърбихте, мис Елен!

Тонио постигна целта си: тя очакваше от него оправдания, защита, а самият той мина в настъпление, обвиняваше нея. Тази неочакваност я накара да се съсредоточи. Сега тя беше способна да слуша и да разбира какво ѝ приказват.

– Аз? Вас? – попита в недоумение девойката и даже престана да плаче. Тя продължаваше само да хълца.

– Да, вие дълбоко ме оскърбихте – повтори Престо. Той извади от горния си страничен джоб синя копринена кърпичка на бели точки и ѝ избърса очите. Тази волност също я порази и тя не знаеше как да отвърне на нея. А Престо продължи:

– Хайде да не плачем повече. Сълзите няма да помогнат. Да си поговорим сериозно. Вие ме оскърбихте с това, че се усъмнихте в моята любов към вас. Аз не съм чудовищен престъпник, какъвто ме изобразяват вестниците, но не съм и такъв рицар, какъвто вие си представяте. Аз горещо реагирам на всяка несправедливост, но, повярвайте ми, никога не бих побързал да направя предложение за брак на първата обидена, която срещна, та ако ще даже и сам косвено да съм виновен в тази обида. Да си призная, ако не бяха тия отвратителни вестникарски статии, аз бих ви направил предложението не днес, а утре или може би в друг ден. Но бих го направил. Вестниците само дадох тласък, накараха ме да разбера по-остро и по-дълбоко колко много ви обичам и колко скъпи ми са вашите интереси и вашата чест. Та разберете, даже и да си отидете сега от моя дом, това вече нищо не би изменило. Вашата репутация все пак ще си остане опетнена. Мога ли да допусна това аз, който ви обичам? Вашето бягство само би наляло в огъня масло, би дало нова храна за мръсната клевета и много силно доказателство за правотата на враговете и за моята виновност. Не, на удара на безчестните и безсъвестни хора, които не пощадиха дори и вас, не се спряха пред вмесване в личния живот, оскърбиха моминската ви чест, би могло да се отвърне само с такъв удар, с какъвто отвръщаме ние. Нашият брак изведнаж ще избие оръжието от ръцете им, ще им затъкне устата и клеветническата кампания ще престане. Ето защо аз бързах не само с предложението, но и с широката разгласа, която така много ви учуди. На вас всичко ще ви

стане ясно – продължи той, като си отдъхна малко, – ако помислите за причините, които създадоха цялата тази гнусна вестникарска кампания. Та това е само едно звено от веригата на тяхната борба с мен. Те искат на всяка цена да унищожат моето дело. Те се боят не само от конкуренцията. Плаши ги, че това е първата крачка към обединяване на киноработниците в тяхната борба с филмопроизводителите. Плаши ги и онова ново лице в моето творчество, което вече им е известно – да се разкриват социалните язви на нашия строй. Ето защо те така яростно се опълчиха срещу мен. Отначало те искаха да ме унищожат, да ме доведат до разорение още преди първият ми филм да види бял свят. Това почти им се удаде, но аз намерих поддръжката на моите другари по работа. Наред с това враговете постоянно ме клеветяха. И ето сега са решили да ми нанесат нов коварен удар: с последна клевета да ни скарат, да ни разделят, да ни смачкат морално, да ни причинят психическа травма и с това да извадят от строя двете главни действащи лица на филма – вас и мене! И филмът, разбира се, разчитаха те, няма да бъде завършен, даже и да ми стигнеха парите. И колкото по-остро вие понасяхте удара, толкова по-скоро те ще постигнат целта си, толкова повече ще тържествуват. Нима ще им направим такова удоволствие? Да се преживее това, разбира се, не е лесно. На мен самия ми се струва, че за няколко часа съм остарял с двадесет години. Но се крепя и днес като че ли играх даже похубаво от обикновено, макар че знаех за вестникарските статии още от вчера и носех тази тежест в гърдите си. И още едно. От завършването на филма зависи съдбата не само на нас двама ни, но и на другарите ни по работа, готови да се откажат даже от заплата, за да спасят делото. Обществениите организации ни се притичват на помощ. Нима няма да ни стигнат сили и ще отстъпим? Нима именно сега ще ме напуснете и ще вземете думата си обратно?... Съдбата на филма, съдбата на цялото предприятие е във вашите ръце.

Елен вече не плачеше. Но лицето ѝ изразяваше страдание. Тя се колебаше. Престо с вълнение я наблюдаваше, очакваше отговор. Най-после тя каза:

– Много ми е трудно, но аз ще се помъча да завърша филма.

– И да станете моя жена? – бързо попита Престо.

– На този въпрос ми е още по-трудно да отговоря сега... Не ме насилвайте, Престо. Дайте ми да си помисля.

– Добре. Ще почакам. Работата над филма ще ви успокои и тогава ще се заемем с нашите лични работи. Нали така?

И успокоен, уверен, че всичко ще свърши благополучно, той

целуна ръката ѝ.

ТРИУМФ

Обявленията за предстоящия брак на мис Елен Кей с мистър Антонио Престо свършиха своята работа. Вестникарската кампания от клевети и инсинуации затихна. Но следите ѝ останаха.

Престо виждаше колко дълбоко страда Елен. Когато играеше ролята на героинята, тя събираше всичките си сили, за да се съсредоточи, но вниманието ѝ видимо се раздвояваше. И това, което не се бе случвало още в самото начало на постановката на филма – някои от кадрите сега трябваше да се преснимат. За щастие края на сценария беше пълен с трагически преживявания на героя и героинята. Престо и Елен можеха да влагат в изпълнението своите дълбоки лични преживявания. И някои от сцените минаваха с потресаваща сила на жизнена правдивост. Даже Хофман, привикнал към всичко, чувствуваше необикновено вълнение и нервно треперене на ръката, когато въртеше ръчката на киноапарата. Играта на Елен понякога достигаше до истинска гениалност. След свършване на снимането на такива сцени в ателието настъпваше необикновена тишина. Всички биваха потресени, потиснати от изпълнението. В очите на жените и дори на мъжете блестяха сълзи. Веднаж един едър червенокос шотландецъдрводелец, немалко претеглил в живота, неочаквано засмърка шумно с нос и по бялото му луничаво лице се затъркаляха едри сълзи. Той: сам беше учуден и смутен от това. Никога през живота си не бе плакал на собственото си нещастие, а тук не издържа. Но нима и милиони такива обикновени хора не са преживявали подобно нещо? Хофман вече не се съмняваше, че това ще бъде един от онези световни филми, които всякога и навсякъде потрисат сърцата и изтръгват сълзи. „Може би Престо е прав, като избра този нов път“ – мислеше Хофман.

А Престо, като свършваше снимането, потъваше до гуша в стопанските работи. Сега му помагаша комитетът и управата на официално основаното кооперативно дружество. Започнатото от него дело бе подхванато от други. Това в началото го смущаваше малко, понякога предизвикваше и неудоволствие: той вече не беше едноличен господар на съдбините на предприятието. Не беше лесно за него да свикне с новото положение на нещата, но да отстъпва, беше вече късно – друг изход нямаше. Скоро стана ясно, че отказването на колектива от част от заплатата

не спасява положението. Парите както преди не стигаха. Комитетът и управата се обърнаха към професионалните организации и организациите на народния фронт. Предприятието за нещастие на Хофман вземаше все по-широк обществен характер, ставаше все „по-ляво“, все „по-червено“. И борбата се изостряше. Вестниците пишеха за финансов крах на Престовото предприятие, после за това, че то било завзето от „чифутомасони“, либерали, комунисти, че Престо „се е продал на червените“ и е станал играчка в техните ръце. За филма се пишеха най-невероятни измислици. Уверяваха, че той разтърсва из основи политиката и морала, цивилизацията и религията и едва ли не заплашва самото съществуване на Щатите. Събираха се гласове, искащи забраняването на филма.

Като връх на всички неприятности Елен явно отбягваше Престо. Те се виждаха само в студиото. Под разни предлози Елен отказваше да се връща в къщи в една кола с Престо, а в къщи веднага се заключваше в стаята си.

При такива условия трябваше да се работи и да се завърши филмът. И все пак той беше завършен.

Започна прожектирането на филма по екраните на Престовите кинотеатри. Успехът надмина всички очаквания. Публиката се трупаше и трупаше на касите. Играта на новия Престо предизвикваше такъв смях, на който и уродът Престо би позавидял. Но в този смях имаше нещо ново. Това вече не беше животински, физиологически смях. По-скоро той можеше да се нарече смях през сълзи.

Особено впечатление на публиката произвеждаха сцените, в които участвуваше никому неизвестната артистка Елен Кей. Зрителите, които пълнеха залите, почувствуваха необичайната простота и искреност в играта на Елен. И затова възторгът на публиката нямаше край. Някаква възрастна жена с големи червени ръце, като гледаше как Елен се справя с бельото, високо възкликна:

– Веднага се вижда, че тази артистка знае да пере. И откъде ли са я изкопали? Виж ти как работи!

От нейните уста това беше голяма похвала.

Истинското изкуство е разбираемо за всички. Мнението на старата работничка съвпаднаше с мнението на няколко от най-видните критици, които бяха дошли да видят новия филм.

– Поразително! – каза един от тях на свой събрат по перо. – Откъде е взел Престо тази артистка? Повярвайте ми, тя ще затъмни и най-ярките звезди на киното.

Престо, Елен и Хофман седяха в отделна ложа и внимателно

наблюдаваха какво впечатление прави филмът на зрителите. На тези места, на които залата се тресеше от смях или пък се чуваха хълцания на жени, разчувствувани от играта на Елен, те неволно поглеждаха към екрана.

– Ето, виждате ли – казваше Престо, обърнат към Елен. – А вие се боехте, че ще развалите филма.

Хофман пушеше цигара след цигара и покашлюваше одобрително.

Необикновеният успех свърши своята работа. Печалбата си е печалба, а „парите не миришат“, какъвто и да е техният произход – така са гледали на нещата още древноримските търговци, които са пуснали в обращение тази пословица. Много кинособственици не устояха пред печалбите, които даваше новият филм, и започнаха да го взимат под наем. Фронтът бе пробит. След отделните кинособственици тръгнаха компаниите, а след тях и крупните концерни. Филмът започна своето победоносно шествие по Америка и Европа.

Даже и вестниците на враждебния лагер не можеха да не признаят високите достойнства на сценария, на музиката, впрочем също написани от Престо, и на майсторството на изпълнението. Новият Престо и Елен веднага изгряха на небосклона на световната кинематография като звезди от първа величина. Но и останалите участници, почти всички младежи, изумяваха със своята игра, нещо, което беше безспорна заслуга на режисьорската дарба на Престо.

Пит беснееше от безсилна злоба.

„Трябваше да позлатя този хитрец, но да не го изпускам от ръцете си. Но кой да е знаел?...“

Люкс меланхолично мислеше:

„Аз, струва ми се, направих голяма глупост, като отблъснах Престо. Но кой можеше да помисли?...“

ТОВА Е ОНАЯ СЪЩАТА...

Веднъж Елен в компания на Престо, Хофман и две киноартистки пристигна в един луксозен кинотеатър. Изпълнителите на Престовия филм се интересуваха как ще реагира на него аристократичната публика. Престо с голям труд бе успял да склони Елен да дойде с него.

В колата Тонио, като се възползува от това, че киноартистките бяха заети в оживен разговор с Хофман, тихо запита Елен:

– Кога ще ми дадете отговор, Елен?

Тя разбра за какво я пита Престо, но нищо не отговори, само устните ѝ потрепнаха.

Като слезе от колата, Елен видя две дами в скъпи манта. Те я

гледаха с остро любопитство.

– Гледайте! Това е оная същата, за която писаха вестниците! Новопоявилата се звезда на екрана и amante (любовницата) на Престо – доста високо каза остроносата дама.

– Да, тя е! – потвърди пълната. И те безцеремонно изпратиха Елен с поглед.

Елен смъртно побледня, сякаш публично ѝ бяха нанесли плесница.

През целия киносеанс тя седя неподвижно в дълбочината на ложата, даже без да погледне на екрана. Напразно Престо се мъчеше да я извади от нейната замисленост. Поведението на Елен вече започваше да го безпокои.

Зрителната зала бурно аплодираше, сякаш на екрана бяха живи артисти.

„Нима дори и този зашеметителен успех не я трогва!“ – с тревога мислеше Престо.

Без да пророни нито дума, Елен се върна в къщи и тутакси се заключи в стаята си. Тя не можеше повече да се сдържа и даде воля на сълзите си.

На вратата се почука.

„Престо – помисли Елен. – Колко ненавреме. Бедният! Той чака отговор. Но какво мога да му кажа?...“

Тя избърса сълзите си и отвори вратата.

Пред нея стоеше компаньонката ѝ мисис Ирвин.

– Извинете, мис, няма да ви задържам – каза тя, гледайки Елен в почервенелите от сълзи очи. Без да чака покана, тя седна в креслото и каза: – Вие сте плакала, мис. Виждам по очите ви.

– Аз не крия – отговори Елен.

– Да, има за какво да поплачете. За необмислените постъпки, за лекомисленото поведение всякога трябва да се плаща със сълзи – нравоучително забеляза мисис Ирвин.

– За какви необмислени постъпки, за какво лекомислено поведение? – запита Елен, почувствувала как кръвта залива страните, лицето ѝ.

Мисис Ирвин насмешливо я погледна.

– Стига! – строго каза тя. – Пред мен няма защо да играете на овчица и на угнетена невинност. Вие прекрасно знаете за какво става дума.

– Уверявам ви, че не зная.

– Нима! – с усмивка запита мисис Ирвин. – Само вие не знаете това, за което всички вестници пишат, за което крещат и приказват по всички пътища и кръстопътища във всички щати на Северна и Южна

Америка?

– Нима вярвате на тази клевета? – с негодувание възкликна Елен.

Мисис Ирвин сви рамене.

– А защо за мен нищо такова не пишат? Няма дим без огън. Но работата се отнася сега не за вас, а за мене. Мистър Престо ме измами, въведе ме в крайно неизгодна за мене сделка, като ме извика за ваша компаньонка, а всъщност – за да прикрива с моето присъствие разврата си...

– Вие се забравяте, мисис Ирвин! В такъв тон разговорът ни не може да продължи!

– Успокойте се. Той скоро ще свърши – строго каза мисис Ирвин. – Повярвайте ми, и на мен самата не ми доставя и най-малко удоволствие да говоря с такава особа като вас. Аз не съм сводница. Аз съм бедна, но честна жена. Честта, доброто име – това е целият мой капитал, цялото ми състояние. А ако остана в този дом, мога да го изгубя... аз съм принудена да ви напусна.

– И колкото по-скоро направите това, толкова по-добре – каза Елен, чувствувайки, че още минутка и няма да може да се сдържи.

– За това не се безпокойте. Аз вече наредих да ми се съберат нещата и да дойде кола.

Като се изправи гордо, без да подаде ръка, даже без да погледне Елен, мисис Ирвин величествено изплува от стаята. Елен падна на кушетката почти в безсъзнание.

ПОСЛЕДНИЯТ УДАР

Всичко е наред. Филмът има успех. Предприятието е спасено. Сега остана едно: да се свърши със самотността на ергенина.

Престо в приповдигнато настроение ходеше из кабинета си. Чакаше Елен, която трябваше да му отговори ще стане ли негова жена.

Елен закъсняваше и в нетърпението си той все повече ускоряваше стъпките си.

Но ето че най-после на вратата се почука. Престо се спусна да отвори с намерение без думи да грабне в обиятията си своята годеница. Широко разтвори вратата и видя пред себе си мистър Бари – вуйчото на Елен.

Старецът бе зле закопчан отгоре додолу и имаше угрижен и дори опечален вид.

– Мистър Бари! – възкликна Престо, който не можеше да скрие разочарованието си. – Радвам се, че ви виждам.

Здравейте. Но, да си призная, аз очаквах да срещна мис Кей. Надявам се, че с нея всичко е благополучно?

– Тя е здрава – отговори Бари. – Но... Елен ме помоли да поговоря с вас.

Настроението на Престо изведнаж падна.

– Моля, седнете – каза той със задавен глас. – А защо тя не може сама да разговаря с мен?

Те седнаха.

– Това би било трудно за нея... Тежко... та тя ви обича, мистър.

– Тя отказва да стане моя жена? – бързо попита Престо.

– За голямо съжаление, да.

– Но, боже мой! Защо? По каква причина?

– Предполагам, че вие я знаете не по-зле от мен.

– Мерзката клевета във вестника. Но нали това е свършена работа – горещеше се Престо.

– Тази работа не може да бъде свършена, мистър Престо. Вие знаете пословицата: хвърляй кал, все нещо ще остане.

– Нищо няма да остане. Бракът е най-добрият начин да се измие тази кал. И струва ли си да се обръща внимание?

– Изслушайте ме, мистър Престо. Вярвайте ми, сам аз съм дълбоко опечален от това, че вашият брак се разваля. Но аз съм напълно съгласен с Елен. Това не бива да става.

– Но защо тогава... досега тя с нищо не даде да се разбере, че отговорът ѝ ще бъде отрицателен.

– Тя щадеше вас и се грижеше за съдбата на филма, не искаше да ви разстройва, докато не бъде снет и последният кадър. Нали и вие искахте да скриете от нея клеветата във вестниците...

– Може би у нея отново са възникнали съмненията, дали по любов се женя за нея или само от благородни подбуди...

– Тя вярва във вашата любов така, както и аз и не се съмнявам, че искрено я обичате. Но чуйте какво казва тя: „За клеветата знае цялата страна. И мен сега ме познава цялата страна като новопоявила се кинозвезда. И колкото по-голяма ще бъде моята известност, колкото по-висок е пиедесталът, толкова по-голям брой хора ще ме посочват с пръст, двусмислено ще подмигват и ще казват: това е, знаете ли, оная същата...“ Нима малко хора са прикривали незаконната си връзка с брак, но петното все пак си е оставало?

– Но нашите отношения бяха съвършено чисти!

– Не се съмнявам в това нито за минутка – възрази Бари. – Но в това именно се и заключава целият ужас на клеветата: всеки е свободен да ѝ вярва или да не вярва. Престо се хвана за главата и възкликна:

– От това човек може да полудее! Нима е решила да се откаже и от артистичната си кариера? Та тя получи изведнаж това, за което напразно мечтаят милиони хора...

– Слава, пари – искате да кажете? – прекъсна ю Бари. – Честта на човека е по-скъпа от славата и парите. Поне ние с Елен така мислим.

– И аз така мисля – отговори с известно неудоволствие Престо. – Но това е загуба за изкуството, за хората.

– Вие сам ми разказвахте веднаж как някаква си психопатка ви молила да запазите вашата грозота, вашата незарастваща рана за изкуството и за хората. И вие напълно разумно тогава сте ѝ отговорили, че такова искане е нелепо и егоистично.

Престо съзнаваше правдивостта на тези доводи. Той беше попристнат и обезоръжен.

Те печално се гледаха един друг. Най-после Престо каза:

– А какво мислите да правите с нея?

– Да заминем в неизвестност, да заминем за там, където никой не я познава, и да живеем скромно, незабележим живот... И друго ме молише тя да ви предам: че искрено ви желае щастие и че никога няма да ви забрави... Аз не се съмнявам, че тя никого вече няма да обикне, не е такова момиче тя. Но нейният живот е вече разбит. – Бари стана и подаде на Престо треперещата си от вълнение ръка. – Благодаря ви за всичко, мистър Престо, и прощавайте.

– Но нима не мога да я видя, да се простя с нея? – възкликна Престо.

– За нея това би било много тежко. Тя вече отпътува.

И Бари излезе от стаята с нетвърдата походка на дълбоко страдащ човек.

Престо се отпусна на стола и стисна главата си с две ръце.

Влезе Себастиан, повъздиша, повъртя се нерешително до вратата и каза:

– Мис Кей замина, а мистър Бари поръча за кола.

– Зная, Себастиан – отговори Престо, без да махне ръцете от главата си.

Себастиан не си отиваше, а въздишаше до вратата.

– Зная също за какво искаш да ме питаш – каза Престо. – Мис Елен

и мистър Бари си заминаха завинаги. Сватба няма да има. Ние пак останахме сами с тебе двамата, старче.

За известно време в стаята настана тежка и мъчителна тишина. После, като че ли забравил за присъствието на Себастиан, Престо каза високо на себе си:

– Впрочем не. Сега аз не съм сам. Наистина враговете ми нанесоха много тежък удар. Но какво пък, с това те само ми помогнаха още по-ясно да определя своя път. Сега вече никой не може да ме отклони – ще отмъщавам и ще се боря до последен дъх...

Себастиан със страх и уважение гледаше пламтящото лице на Тонио, изпълнено с решимост и гняв.

КРАЙ

© 1929 Александър Беляев
© 1977 Димитър Горчивкин, превод от руски

Александр Беляев
Человек, нашедший свое лицо, 1929

Източник: <http://dubina.dir.bg>
Сканиране и обработка: Сергей Дубина, 31 октомври 2003

Александър Беляев
ИЗБРАНИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ
Човекът, който намери своето лице
Преводачи Асен Траянов, Димитър Горчивкин
Редактор Стоянка Полонова
Оформление Иван Марков
Рисунка на обложка Петър Рашков
Художествен редактор Лсан Стоилов
Технически редактор Гинка Григорова
Коректор Лилия Вълчева

Година 1977. Дадена за набор на 15. V. 1977 година. Подписана за печат на 25. VIII.
1977 година. Излязла от печат на 28 IX. 1977 година.
Цена на книжното тяло 0,85 лева. Цена 1,34 лева.
„Народна младеж“ – издателство на ЦК на ДКМС
ДП „Тодор Димитров“
София 1977

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/2131>]